

SZAKDOLGOZAT

Molnár Orsolya
2022

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM

KÜLKERESKEDELMI KAR

Nemzetközi Gazdálkodás Szak

Nappali tagozat

Gazdaságdiplomácia specializáció

IZRAEL ÁLLAM KIHÍVÁSAI, AZOK ÉRVÉNYESÜLÉSE A
DIPLOMÁCIÁBAN, KAPCSOLATI RENDSZERE A 21. SZÁZADBAN

Belső konzulens: Dr. Nagy Milada

Készítette: Molnár Orsolya

Budapest, 2022

Tartalomjegyzék

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	4
BEVEZETÉS.....	5
<i>A téma aktualitása</i>	5
<i>A kutatás célja</i>	6
<i>Kutatási kérdéseim</i>	6
<i>A kutatás módszertana</i>	6
<i>A dolgozat felépítése</i>	7
<i>Tervezett eredmények</i>	8
1. IZRAEL ÁLLAM KIHÍVÁSAI A 21. SZÁZADBAN ÉS AZOK ÉRVÉNYESÜLÉSE A DIPLOMÁCIÁBAN	10
<i>1.1. A zsidó állam elleni koalíció</i>	10
1.1.1. Egyiptom regionális és külpolitikája	11
1.1.2. Az iráni fenyegetettség.....	13
1.1.3. Jordánia korlátozott ereje	14
1.1.4. Törökország katonai jelentősége	15
1.1.5. Pártatlan Szaúd-Arábia.....	16
<i>1.2. Nukleáris proliferáció a Közel-Keleten</i>	18
<i>1.3. Izrael védelmi és ellenálló képességének összeomlása</i>	19
<i>1.4. Nemzetközi izoláció és egy bojkott eshetősége</i>	21
<i>1.5. Izrael identitásának elvesztése</i>	25
2. AZ IZRAELT VÉDELMEZŐ NEMZETKÖZI MEGÁLLAPODÁSOK	28
<i>2.1. A NATO – Mediterrán Párbeszéd</i>	28
2.1.1. Növekvő orosz befolyás a térségben	31
2.1.2. Kína szerepvállalása a Közel-Keleten	32
<i>2.2. Az Euro-Mediterrán Együttműködés</i>	35
<i>2.3. Az Ábrahám-megállapodások</i>	42
3. IZRAEL GAZDASÁGDIPLOMÁCIAI KAPCSOLATAI.....	47
<i>3.1. Németország és Izrael különleges kapcsolata</i>	49
<i>3.2. Oroszország gazdasági és politikai viszonya a zsidó állammal</i>	50
<i>3.3. Szingapúr</i>	52
<i>3.4. India</i>	53
<i>3.5. Görögország</i>	54
ÖSSZEGZÉS	56
IRODALOMJEGYZÉK.....	59
MELLÉKLET	68

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretném köszönetemet kifejezni külső konzulensemnek, Dr. Kis-Benedek József tanár úrnak, aki gondolkodás nélkül vállalta a felkérésem, és végig türelemmel, gyors válaszadással, valamint kimeríthetetlen tudásával segítette a szakdolgozatom írását.

Hálásan köszönöm a belső konzulensemnek, Dr. Nagy Milada tanárnőnek, hogy bármikor bizalommal fordulhattam hozzá, és szakértelmével, hasznos tanácsokkal, illetve információkkal segített a dolgozat írása közben.

További köszönettel tartozom még az interjúalanyaimnak, akik kedvességükkel, tapasztalataikkal és segítőkészségükkel nagyban hozzájárultak a dolgozatom kiteljesedéséhez.

BEVEZETÉS

A téma aktualitása

Szakedolgozatomban elsősorban az Izrael állam előtt álló kihívásokat veszem górcső alá, melyek évről évre alakítják annak politikáját, továbbá elemzem, hogy ezek a gyakorlatban miként érvényesülnek a diplomáciában. A diplomácia célja, hogy az adott országok együttműködjenek gazdasági, politikai és védelmi területen egyaránt, ezzel megszüntetve az ellenséges viszonyokat, valamint baráti kapcsolatokat és bizalmat építve ki a felek között. Ezen különböző ágazatok működésére számos szakdiplomácia létezik, melyek a nagykövetségeken belül tevékenykednek. További feladata, hogy képviselje mind az állam, mind pedig a polgárok érdekeit, információkat szerezzen, s a saját nemzetéről formált képet alakítsa, ezáltal hozzájárulva a jó nemzetközi megítéléséhez, a konfliktusok megelőzéséhez és gazdasági, illetve társadalmi stabilitásához. A dolgozatomban ezeknek a tényezőknek a formálását vizsgálom, valamint Izrael kapcsolatait, együttműködését és az ezekben való szerepét más államokkal, azon belül is a számára legfontosabb, Amerikai Egyesült Államokkal.

Témám aktualitása abban rejlik, hogy amióta csak megalapították és független állammá nyilvánították Izraelt, azóta folyamatosan katonai konfliktusban vagy éppen háborúban áll a szomszédos országokkal, sőt már előtte is. Az államban szinte sosincs béke annak ellenére, hogy évtizedek teltek el és az idők során számos békeszerződés született a térségben, mint például Egyiptommal és Jordániával, ám több együttműködési viszony ezek közül elhidegült és végül jelentéktelenné vált. Katonai összecsapások és konfliktusok jelenleg is zajlanak, azonban már egészen máshogyan, mint az állam megalakulásakor, hiszen, ha a tárgyalási technikákban nem is, de az eszközökben nagyon is jelentős fejlődés ment végbe. Az ország folyamatos fegyveres konfliktusban való formálódását és diplomáciáját vizsgálva választ kaphatunk, hogyan képes ez az állam ilyen körülmények között is kiemelkedő sikereket elérni nem csak katonailag, de gazdaságilag is, valamint, hogy kik és melyek azok a tényezők, amelyekre támaszkodva biztosítani tudja fennmaradását.

A kutatás célja

Kutatásom célja, hogy feltárjam és összefoglaljam Izrael gazdasági, politikai és katonai kihívásait, illetve kapcsolatait, továbbá, hogy a diplomáciában bejárt fejlődési útja egyrészt hogyan alakult, mikben tudott változást elérni, másrészt pedig, hogy ez hogyan hatott a jelenlegi módszereire, feladatköreire, illetve konfliktusokra az államban. Mivel napjainkban is probléma és úgy tűnik egyáltalán nem egy múló tendencia ez, így további célom, hogy egy konklúziót vonjak le arra vonatkozóan, hogy mi az oka annak, hogy ma a 21. században sem tudják ezek az államok csillapítani és megfelelően kezelni ezt a helyzetet, valamint miért nem tud egy fenntartható béke kialakulni a felek között. A kutatás célja, hogy egy teljes képet kapjunk Izrael diplomáciájának változásáról a vizsgált időszakban, és konklúziót vonhassunk le a jövőjére való tekintettel.

Kutatási kérdéseim

Dolgozatomban a következő kutatási kérdésekre keresem a választ:

1. Milyen állandó és változó kihívásokkal kell szembenéznie Izraelnek a 21. században és azok hogyan érvényesülnek a diplomáciában?
2. Milyen megállapodásokban vesz részt Izrael és azokban milyen szerepet tölt be?
3. Milyen gazdaságdiplomáciai kapcsolatokkal rendelkezik a zsidó állam és azokat hogyan befolyásolja az állandó fegyveres készültség?

A kutatás módszertana

A kutatási módszereim illeszkednek a kutatási témámhoz, melyből adódóan a dolgozatomban elsősorban szakirodalom-feldolgozás, amihez felhasználtam könyveket, folyóiratokat, tanulmányokat és aktuális cikkeket a témámmal kapcsolatban. A kiegészültebb eredmény érdekében azonban primer kutatást is végeztem, és mivel a témám nem teszi lehetővé a kérdőíves felmérést, így interjúkat készítettem összesen három alannal. Beszélgető partnereim között volt egy izraeli állampolgárságú magyar újságíró, továbbá két kint élő izraeli állampolgár, akiket azért választottam, hogy átláthatóbb képet kapjak arról, hogy egy átlagember miként vélekedik és milyen szempontok alapján ítéli meg az Izraelt érintő

biztonsági, gazdasági és diplomáciai kapcsolatokat, valamint mennyire látják át és érzékelik a hétköznapiakban azokat az összefüggéseket, melyeket tanulmányokban vagy épp a hírekben olvashatunk.

Az említettek szerint tehát a dolgozatom alapját a szakirodalmak szolgáltatják, melyek széleskörű tájékoztatást tettek lehetővé mind a biztonsági, politikai, gazdasági és társadalmi kihívásokkal, mind pedig a zsidó államot támogató erőkkel és stabilitásának mibenlétével kapcsolatban. Az interjúalanyokkal folytatott beszélgetések ezeket az alapvető információkat egészítették ki és tették világossá, hogy egy hétköznapi ember szemszögéből hogyan érzékelhető a feszültség, a térségben megjelenő különböző befolyások, az államok közötti kapcsolatok alakulása, és milyen véleménnyel van az átlag állampolgár ezekről. Mindezek mellett a statisztikai adatok gyűjtése egyaránt a módszertanom részét képezte, mely számszerű adatok egy átfogó és átlátható képet adtak elsősorban a gazdasági folyamatokról.

A dolgozat felépítése

Az első fejezetben Izrael Állam 2020-ban megfogalmazott kihívásait tárom fel, melyek között szerepelnek katonai, gazdasági és diplomáciai fenyegetések egyaránt. Ezeket egyenként bemutatva ismertetem nem csupán magukat a potenciális scenáriókat, hanem azok bekövetkezésének valószínűségét, továbbá az egyes regionális és nemzetközi országokkal való kapcsolatainak keresztül azok gyakorlati érvényesülését is a diplomáciában. Alfejezetben kitérek a Közel-Kelet néhány országának politikai és kapcsolati rendszerére, mely nélkülözhetetlen annak vizsgálatához, hogy az adott fenyegetések mennyire relevánsak, illetve bekövetkezésük a közeljövőben mennyire valószínű. Továbbá a zsidó állam kapcsolata a legtöbb arab országgal közel sem egyoldalú, s nem lehet nemes egyszerűséggel ellenségeknek nevezni őket, akik egymás pusztulását kívánják. Ennél a kérdés jóval összetettebb, hiszen több régió belüli állam közös célkitűzése a fenntartható béke megteremtése. Kétségtelen azonban, hogy ezek fényében tud Izrael maga is felkészülni az előtte álló kihívásokra, s mindig egy lépéssel a régió többi országa előtt haladni.

Izrael a fejlett országok közé tartozik, és bár a térség legerősebb hadseregével rendelkezik, szüksége van a külső támogatásra. A második fejezetben így azokat a főbb megállapodásokat és együttműködéseket vizsgálom, melyek Izrael biztonságához és politikai, valamint gazdasági stabilitásához járulnak hozzá. A zsidó állam ezekben vállalt szerepe kiemelkedően aktív, így például nem elhanyagolható megemlíteni az ezen együttműködések keretében zajló kutatásfejlesztési projektekből való részvételét, mellyel a szimpatizánsok

gyűjtése mellett saját maga fejlődéséhez is rendkívüli mértékben hozzájárul. A gazdasági fejlődésen kívül a nemzetközi kapcsolatok kialakításában is nagy szerepet játszanak ezen megállapodások, melyek által Izrael további védelmi kapcsolatokat tud kialakítani. A nemzetközi jelenlét a Közel-Keleten egyre inkább fokozódik, s ez nem csupán Izraelt támogató erőket foglal magába, hanem annak ellenséges államait segítő országokat is. Az egyik legjelentősebb az elmúlt években az orosz és kínai befolyás növekedése, melyek mibenlétét és hatásait alfejezetekben taglalom. A nemzetközi szereplőkkel kötött megállapodások kiemelt fontosságúak többek között az efféle befolyások korlátozására, attól függően, hogy a zsidó államra és fő szövetségeseire milyen hatással van. Izrael kapcsolati rendszere sok esetben problémásnak bizonyul a partnerek esetleges ellentéte miatt, azonban az említett szerződéseknek való megfelelése saját érdeke.

A harmadik fejezetben a zsidó állam gazdaságdiplomáciai kapcsolatait veszem górcső alá, elvégre fennmaradásának egyik titka az erős gazdasága, s azon belül is a technológiában elért hatalmas sikerei. A high-tech területén végzett tevékenysége iránt világszerte érdeklődnek államok, elsősorban a hadiipart érintőlegesen, de a magánszektorban is jelentős együttműködések zajlanak. Az ország stabilitásának megtartásában kulcsfontosságú szerepet játszanak a kereskedelmi kapcsolatai és gazdasági megállapodásai. Itt kitérek a Németországgal ápolta különleges és szoros kapcsolatára, Oroszországgal való kooperációjára, melyet az Egyesült Államok kevésbé néz jó szemmel, továbbá egyéb számára kiemelt jelentőségű országgal folytatott gazdasági és politikai viszonyára.

Tervezett eredmények

Úgy vélem ez egy olyan téma, melyet érdemes vizsgálni, hiszen Izrael fennmaradása és a technológiában, valamint a hadiiparban elért elképesztő fejlődése önmagában is figyelemreméltó, támogatások nélkül azonban valószínűsíthető, hogy nem így alakult volna. Nagyon fontos következtetéseket vonhatunk le a támogató erők motivációjából és Izrael szerepvállalásából a különböző együttműködésekben, s ha bár elsősorban nem megoldást kívánok találni a Közel-Keleten fennálló problémára és a folyamatos konfliktusokra, a dolgozatomban befejezésével bízom benne, hogy érthetőbb lesz honnan hova jutott Izrael a diplomáciai kapcsolatokban és a fegyveres konfliktusok kezelésében, valamint miért tart ott jelenleg is, ahol. Végeredményként szeretnék egy átlátható és megfogható fejlődési utat felvázolni az izraeli külkapcsolatok vonatkozásában, és következtetéseket levonni a napjainkban is zajló konfliktusokra kivetítve. Továbbá bízom benne, hogy az interjúim szintén

segíteni fognak egy másik nézőpontból megközelítve megérteni az állam és régió helyzetét, s hasznos információkkal kiegészíteni a szakdolgozatomat.

1. IZRAEL ÁLLAM KIHÍVÁSAI A 21. SZÁZADBAN ÉS AZOK ÉRVÉNYESÜLÉSE A DIPLOMÁCIÁBAN

Ismert a mondás miszerint teher alatt nő a pálma. Ez Izrael esetében is elmondható, hiszen a folyamatos konfliktusok és fenyegetések nem, hogy nem törték meg a zsidó államot, de elképesztő fejlődést tanúsított gazdasági, katonai és diplomáciai területen egyaránt, mely nemzetközi szinten is elismerésnek örvend. Saját tanulságait felhasználva az izraeli kormány éves szinten elemzéseket készít a felmért kihívásokról, így az értékelést követően annak megfelelően tudja alakítani politikáját. Ez bár rengeteg munkával jár, praktikussága abban rejlik, hogy az állam mindig naprakész a megjelenő problémákkal szemben és a különböző scenáriókra már egy előre kigondolt tervvel tud előállni. Az év közben felmerülő kihívások összegyűjtéséért és értékeléséért az Izraeli Védelmi Erők hírszerző szolgálata felel. Az elemzett eredményeket figyelembe véve a következő évre vonatkozóan is készítenek előrejelzéseket, sőt javaslatokat is, melyeket a döntéshozók elé tárnak. Talán ennek is köszönhető Izrael töretlensége.¹

1.1. A zsidó állam elleni koalíció

A 2020-as évre öt ilyen lehetséges forgatókönyvet fogalmazott meg az Izraeli Nemzeti Biztonsági Tanulmányok Intézete, melyek között szerepelnek katonai, diplomáciai és társadalmi kihívások egyaránt. Az első kategóriába esik az Izrael elleni katonai koalíció megalakulása, mely alatt egy olyan ellenséges összefogásról beszélünk, aminek célja a zsidó állam abszolút megsemmisítése. Ez az elmélet több szempontból sem állja meg a helyét a realitás talaján, például az ideológiai különbségek ezen összefogott országok között olyannyira jelentősek, hogy rövid távlatban gondolkodva, aligha dolgozhatnak ki egy működő koalíciót. Továbbá a haderejükben is mutatkoznak differenciák, míg Izrael mögött ott áll az Egyesült Államok, akivel a védelmi ereje csak még erősebb. A palesztin és arab széthúzás is lényeges gondot jelentene, mivel bár Izrael képében egy közös ellenséget látnak, azért az arabok a palesztinok mellett sem állnak ki osztatlanul. Így tehát ez a scenárió az egyik legkevésbé

---

¹ Guzansky, Y. – Tira, R. (2020): Toward a Nuclear Middle East. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 53-68. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

valószínű. Ettől függetlenül az államnak górcső alá kell vennie ezt az opciót is, valamint annak lehetséges stratégiai fordulópontjait, s egyúttal megelőzőképpen fenntartani azokat a metódusokat, amelyek megvédik őt ezen veszélytől.²

Az Izrael ellen irányuló koalíció katonai alapokon nyugszik, ezen a területen pedig a legjelentősebb fenyegetést Irán, Szaúd-Arábia és Törökország jelenti, mellettük pedig további kihívást jelent Egyiptom és Jordánia, akikkel ugyan békeszerződést írt alá az izraeli kormány, mégsem tudott egy tartós együttműködés kialakulni. Törökország és Irán iszlamista hatalomként masszív ideológiával és hadsereggel bír, Szaúd-Arábia pedig modern amerikai fegyverekkel rendelkezik, bár ez nem bizonyul elegendőnek a jemeni harcokat elnézve, ahol viszont gyengén teljesít. Irán elszántsága egyikükéhez sem fogható, mivel nyíltan vállalja a zsidó állam elpusztítását célzó terveit, s ennek érdekében alakítja fegyverprogramjait és katonai erejének, valamint jelenlétének intenzitását más országokban, illetve szervezetekben egyaránt. Fegyvereket és kiképzést biztosít Szíriának, a Hamásznak, a Hezbollahnak, és az Iszlám Dzsihádnak, de nem mondott le arról a stratégiai törekvéséről sem, hogy atomfegyverekhez jusson. Ezeknek az országoknak azonban nem elegendő saját haderejük, s nélkülözhetetlen számukra a regionális, illetve nemzetközi támogatás és kapcsolatok, ahogyan azt az iráni stratégiából is láthatjuk.³ Érdeemes tehát ezeket az államokat egyenként is megvizsgálni.

1.1.1. Egyiptom regionális és külpolitikája

Egyiptom egyik előnyét geológiai helyzete adja, mivel közel helyezkedik el Izraelhez, így hatékonyabb támadási stratégiákkal rendelkezik.⁴ A régióban tekintélyes haderején kívül igen jelentős a kapcsolata Oroszországgal, mely évtizedekkel ezelőttre nyúlik vissza. Az államnak egyre nő a befolyása a Közel-Keleten, amit Egyiptom a kötelék megerősítésével igyekszik kihasználni, valamint ez a külkapcsolatait is kiegyensúlyozhatja. Ez utóbbi elsősorban az Egyesült Államokat és az európai országokat foglalja magában, akik nem nézik jó szemmel a közel-keleti állam emberi jogokkal szemben támasztott politikáját. Putyin orosz elnök ezzel szemben maga sem kimondottan az emberi jogok, illetve a demokrácia élharcosa, így az egyiptomi Sisi elnökkel kiválóan szót értenek. Közös világnézetüket jellemzi, hogy a

---

² Brom, S. – Winter, O. (2020): The Creation of a Regional Coalition against Israel: Obstacles and Warning Signs. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 27-52. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

³ Ugyanott.

⁴ Ugyanott.

hazájukban kialakult ellenzékkel gyakorlatilag nem foglalkoznak, s felszólalásaikat figyelmen kívül hagyják. Politikai ellenfeleikkel szemben alkalmazott módszereik a „fair play” helyett sokkal inkább a kényszerítésen alapulnak. Ez a kötelék segítene az egyiptomi állam számára újraépíteni az imázsát, valamint a regionális súlyát is, sőt Törökország és Irán egyre csak növekvő befolyását is kiegyenlíthetné, hogy ismét méltó legyen a regionális vezető megnevezésre, ahogyan legalábbis saját magára reflektál. Továbbá kiemelt szereplője lehetne az olyan konfliktusövezeteknek, mint Líbia vagy Szíria. Természetesen Oroszország mindezt nem pusztán jószándékból nyújtaná Egyiptomnak, hanem azért, hogy saját befolyását még tovább növelhesse a térségben. A két ország 2018-ban elmélyítette kapcsolatát egy megállapodással, amely a biztonsági, katonai, gazdasági és azon belül kereskedelmi területekre is kiterjed. Emellett magában foglalja a terrorizmus elleni küzdelmet eme területek széles skáláján, valamint az ifjúsági ügyekben való kooperációt. Ezt az átfogó együttműködési szerződést 2020 decemberében ratifikálta az egyiptomi parlament és bár 10 évre szól, magától megújul újabb 5 évre, leszámítva, ha valamelyik fél hat hónappal a lejárat előtt diplomáciai úton fel nem bontja azt. Egyiptom katonai és gazdasági helyzetét tekintve meg kell említeni, hogy az egyik legjelentősebb fegyverimportőr a régióban, sőt 2015 és 2019 között a globális összérték 5,8 százalékát tette ki. Modernizálta és kiszélesítette fegyverezését mégpedig nemzetközi szerződések segítségével, ugyanis fegyverüzletet kötött Oroszországgal és Franciaországgal is. Előbbi a 2014 és 2017 közötti egyiptomi fegyvervásárlás nagyjából 60 százalékát tette ki.⁵

Egyiptom az orosz barátság mellett nem zárja ki a többi nemzetközi szereplőt sem, és igyekszik a Nyugattal is jó viszonyt ápolni. Az Egyesült Államok jelentős szerepet tölt be az ország életében, akivel kapcsolata az elmúlt 50 évre vezethető vissza. Ennek értelmében jelentős katonai és gazdasági segínyt kapott az Államoktól, amelynek egy része azonban Obama kormányzása alatt felfüggesztésre került válaszul az egyiptomi tüntetések elleni erőszakos kormányzati fellépésre. Az Oroszországgal való kiterjesztett kapcsolata bár a későbbiekben tovább mélyítette az szakadékot közte és az Államok között, továbbra is együttműködnek gazdasági és társadalmi területen egyaránt.⁶

Egyiptom 1979-ben békeszerződést kötött Izraellel, melyben rendezték viszonyukat és megegyeztek, hogy tiszteletben tartják egymás szuverenitását és területi integritását.

---

⁵ Anani, K. (2021): Growing Relations between Egypt and Russia: Strategic Alliance or Marriage of Convenience? Arab Center Washington DC, szeptember 27. Elérhető: <https://arabcenterdc.org/resource/growing-relations-between-egypt-and-russia-strategic-alliance-or-marriage-of-convenience/> (Letöltve: 2022. szeptember 24.)

⁶ Ugyanott.

Megállapodtak a konfliktusok kezelésének módszeréről, továbbá a Szezei-csatornán való hajózásról és szabad áthaladásról is. Az idő múlásával párhuzamosan azonban megfakult az együttműködés, és bár a mai napig tartják magukat a szerződésben foglaltakhoz, az Arab Barometer kutatói fórum 2019-es felmérése alapján az egyiptomi polgárság 54 százaléka tartja Izraelt központi fenyegetésnek, míg például Iránt csupán a lakosság 6 százaléka. A felmérés azt mutatja, hogy az arab országok átlagosan is jobban tartanak az izraeli fenyegetettségtől, mint az iránitól⁷, mely utóbbinak viszont szintén rendkívüli katonai ereje van, a nukleáris törekvéseiről nem is beszélve. A békeszerződést figyelembe véve véleményem szerint Egyiptom nem jelent potenciális veszélyt Izraelre nézve, viszont mindenképp fel kell frissíteniük a kettejük közötti diplomáciai kapcsolatokat, és egy szorosabb együttműködést kialakítani ahhoz, hogy helyzetüket stabilizálják.

1.1.2. Az iráni fenyegetettség

Bár az arab világ kevésbé tartja veszélyesnek, Izrael szempontjából Irán jelenti a legnagyobb fenyegetést, különös tekintettel arra, hogy ideológiájának egyik alapköve a zsidó állam létezésének tagadása. A Közel-Kelet egyik legjelentősebb technológiájával rendelkezik, az izraeli fejlesztéseket leszámítva, és képes a határain túlra is korlátozott katonai erőket küldeni, továbbá katonai infrastruktúrát, valamint fejlett stratégiai rendszereket létrehozni, mint például pilóta nélküli légi járművek, melyek egyszerre szolgálnak hírszerzési és támadási eszközként is. Irán nem rendelkezik jelentős nemzetközi kapcsolatokkal, egyezményekkel vagy támogatásokkal. A 2015-ös iráni atomalku is voltaképp csupán megkönnyíti az ország helyzetét a szankciók feloldásával, ami több millió dollár értékű, így mondhatni közvetett módon kap vele támogatást.⁸ Közvetlen gazdasági vagy katonai segítsége azonban nem jön a térségen kívülről, bár az atomalku elősegítette a hadiipari kereskedelmet a megállapodásban résztvevő országokkal, különösen Kínával és Oroszországgal, mely utóbbtól egy napjainkra már beüzemelt légvédelmi rendszert vásárolt⁹, s jelenleg az orosz-ukrán konfliktus kapcsán is együttműködés zajlik kettejük között a hadiipar területén. Irán a régióban ellenben

---

⁷ Robbins, M. (2020): Does Iran pose greater threat to the region than Israel? Here is what Arab citizens think. Arab Barometer, január 3. Elérhető: <https://www.arabbarometer.org/2020/01/israel-or-iran-which-is-the-greater-perceived-threat-copy/> (Letöltve: 2022. szeptember 24.)

⁸ Brom, S. – Winter, O. (2020): The Creation of a Regional Coalition against Israel: Obstacles and Warning Signs. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 27-52. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

⁹ Kis-Benedek, J. (2018): Katonai biztonság Marokkótól Iránig. Zrínyi Kiadó, Budapest.

folyamatosan növeli a befolyását más országok, illetve terrrorszervezetek támogatásával, például a Hezbollah, a palesztin Iszlám Dzsihad, a jemeni Houthik és a síita milícia részére nyújt segítséget Irakban. Ennek értelmében tehát katonai és gazdasági finanszírozása által nyújtanak neki segítséget ezek az országok, illetve csoportok, melyek saját haderejüket is bevetik az Izrael elleni mozgalom érdekében, az iráni helyett. Ezzel tartózkodik a közvetlen konfliktustól Izraellel, amely a válaszcsepások elkerülését is jelenti.¹⁰ Ennek függvényében bár Iránnak érdekében áll a zsidó állam megsemmisítése, meglátásom szerint annak esélye, hogy csatlakozzon egy koalícióhoz, igen csekély.

1.1.3. Jordánia korlátozott ereje

Jordánia a béke közvetítése érdekében évekig szervezett találkozót Izraellel, még azelőtt, hogy 1993-ban nyilvánosságra került, hogy a zsidó állam a Palesztin Felszabadítási Szervezettel is titkos tárgyalásokat folytat. Ez a lépés aktív amerikai közreműködéssel végül elősegítette az 1994 júniusában megkötött békeszerződés létrejöttét, melyben Izrael elismerte és megígérte, hogy tiszteletben tartja a Jeruzsálemben található muszlim szent helyek fölötti jordán igazgatást. Bár a szerződés még él, az idő múlásával lassan meggyengült, és Jordánia számára problémát jelent, hogy az USA erőteljesen Izrael felé hajlik, miközben elhanyagolja a palesztinok helyzetét¹¹, akik a jordán lakosság kétharmadát teszik ki.

Az állam nem rendelkezik különösebb külkapcsolati rendszerrel, sokkal jelentősebbek számára a régió belüli összeköttetései, ám van, hogy az sem pozitív irányba tereli végső soron. 1967-ben például az akkori jordániai király a nyomásnak engedve csatlakozott az Egyiptom által vezetett arab koalícióhoz, ennek azonban az lett a következménye, hogy elveszítette Cisjordániát. Mivel az ország meglehetősen gyenge rezsimmel rendelkezik, így néhány döntése nem feltétlenül ennek javulása vagy önnön fejlődése érdekében történik, hanem sokkal inkább a legkisebb rossz kiválasztására kényszerül. 2018 és 2019 során Izrael megerősödött jordániai és palesztin ellenes politikájának köszönhetően még negatívabb irányba billent kettejük kapcsolata, ezt azonban a Jordánia belső egyensúlyában keletkezett zavargások is

---

¹⁰ Brom, S. – Winter, O. (2020): The Creation of a Regional Coalition against Israel: Obstacles and Warning Signs. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 27-52. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

¹¹ Riedel, B. (2019): 25 years on, remembering the path to peace for Jordan and Israel. Brookings, október 23. Elérhető: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/10/23/25-years-on-remembering-the-path-to-peace-for-jordan-and-israel/> (Letöltve: 2022. szeptember 25.)

elősegítették. Ez utóbbi a gazdasági szorongásból, valamint a politikai korrupcióból, és a monarchiával szembeni növekvő bizalmatlanságból fakadt. Nem javított a helyzeten az sem, hogy a békeszerződésben szereplő határ menti területeken létrehozott úgynevezett különleges rezsimeket 2018-ban Abdullah király nem újította meg. Ezzel próbált eleget tenni a lakosság azon túlnyomó részének, melyek eleve ellenezték a békeszerződést, helyette azonban az ország kockára tette a gazdasági és stratégiai együttműködést Izraellel. Bár kapcsolatuk jellemzően hűvös a nyilvánosság előtt, stratégiai szinten szoros és mindkét fél számára előnyös együttműködést tanúsítanak, így részben ezért, másrészt pedig azért nem valószínű, hogy Jordánia részt venne a zsidó állam elleni koalícióban, mert láthatóan mind katonailag, mind gazdaságilag, de talán még társadalmilag is gyenge lábakon áll, s nincsenek meg a kellő erőforrásai. A közel jövőben tehát várhatóan megmarad azon státusza, mely összeköti az arab világot Izraellel, ugyanakkor ütközőzónaként is szolgál a zsidó állam számára.¹² Az ütközőövezet felügyelete és bebiztosítása kiemelkedően fontos, mivel, ha az izraeli haderő nem tartja ellenőrzése alatt a területet, akkor nagy valószínűséggel terrorista csoportok használják fel azt terveik előkészítésére. A keleti határszakasz így különös jelentőséggel bír a terrorizmus elleni harcban, valamint egy esetleges palesztin állam, de addig is a Palesztin Hatóság demilitarizálásában. Az izraeli kormány vallja, hogy csak az ő hadserege képes ezek biztosítására, így nem veszítheti el a kontrollt a terület felett.¹³

1.1.4. Törökország katonai jelentősége

Törökország képében már egy katonailag is sokkal erősebb fenyegetés mutatkozik, tekintettel csupán arra, hogy már 1952 óta a NATO tagja, s azon belül is a második legnagyobb hadsereggel rendelkezik az Egyesült Államok után. Ezen tagsági kötelezettségeinek eleget téve a GDP-jének nagyjából két százalékát teszik ki a katonai kiadások. Itt azonban már meg is áll a történet, ugyanis az országnak nem különösebben áll érdekében bármilyen szinten konfliktusba keverednie Izraellel, de még ha szándékában is állna, nem tehetné meg ugyanis a NATO tagsággal bizonyos felelőségek járnak, mint például, hogy nem válhat ellenséges állammá. Ennek értelmében, amennyiben egy katonai koalíció alakulna ki, ahhoz Törökország semmiképp sem csatlakozhatna vagy akarna csatlakozni. Szerepe és érdekeltisége inkább abban

---

¹² Brom, S. – Winter, O. (2020): The Creation of a Regional Coalition against Israel: Obstacles and Warning Signs. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 27-52. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

¹³ Kis-Benedek, J. (2018): Katonai biztonság Marokkótól Iránig. Zrínyi Kiadó, Budapest.

rejlik, hogy növelje a stabilitást, valamint a saját kereskedelmét a régióval. Bár a török polgárság nagy része nem vélekedik pozitívan a zsidó államról, egyelőre nem figyelhetőek meg Izrael ellenes törekvések az ország részéről. Izrael ennek ellenére más nyugati országokkal együtt úgy vélik Törökország befolyása és ereje túlzottan is nagy, így annak meggyengítésén dolgoznak.¹⁴

1.1.5. Pártatlan Szaúd-Arábia

Izrael további nézetekben osztozik például Szaúd-Arábiával, aki szintén aggodalmát fejezi ki az iráni nukleáris program és fejlesztései kapcsán, valamint kapcsolata az Egyesült Államokkal ugyancsak évtizedekre vezethető vissza. Első diplomáciai összeköttetésük 1940-ben valósult meg, mikor az országban kinevezték az első amerikai nagykövetet. Összefogásuk a kölcsönös megértés előmozdítása jegyében a kulturális és oktatási szférában is lehetőségeket biztosít, melynek keretein belül évente több tízezer szaúdi diák tanul az amerikai főiskolákon és egyetemeken, továbbá a közös csereprogramjaikon is számos résztvevő akad. Azóta is mindkettőjüknek érdekében áll, hogy stabilizálják az Öböl-térséget, valamint, hogy annak biztonságát és jólétét fenntartsák, s mind a regionális, mind a globális kérdésekben tárgyalásokat folytatnak egymással. Ez a szoros együttműködés kiterjed a diplomáciai, a katonai és a pénzügyi területekre is, amellet, hogy az állam kitartó erőfeszítéseket tesz a biztonsági és terrorellenes kérdésekben egyaránt. Az USA számára Szaúd-Arábia jelenti a legnagyobb partnert a külföldi katonai eladások területén, melyen keresztül támogatja az ottani védelmi minisztériumot, a nemzeti gárdát és a belügyminisztériumot. A gazdasági szektorban sem utolsó az együttműködésük, hiszen a közel-keleti ország számára az Államok jelenti a második legnagyobb kereskedelmi partnert. Szaúd-Arábia a világ második legnagyobb olajtartalékával rendelkezik, így e tekintetben az USA harmadik legfontosabb importőrévé vált, ami azt jelenti, hogy napi mintegy félmillió hordó olajat szállít az amerikai piacra.¹⁵ Legalábbis egészen idáig, ugyanis a 2022. október 5-én tartott OPEC Plus értekezleten Szaúd-Arábia úgy döntött, hogy Oroszországgal együttműködve csökkenti az olajkitermelését, ami ellent mond Biden amerikai elnök nyáron tett látogatása során keletkezett megegyezésnek, miszerint ugyanúgy folyik majd az olajtermelés és szállítás, mint eddig. Biden kijelentette, hogy ennek súlyos következményei lesznek, mivel árulásnak ítéli meg a történetet, s ezt megtorló

---

¹⁴ Kis-Benedek, J. (2018): Katonai biztonság Marokkótól Iránig. Zrínyi Kiadó, Budapest.

¹⁵ U.S. Department of State (2022): U.S. Relations With Saudi Arabia (Legutolsó frissítés: 2022. május 11.). Elérhető: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-saudi-arabia/> (Letöltve: 2022. szeptember 25.)

intézkedések követhetik, mint például a fegyvereladások korlátozása vagy a kartell elleni jogi lépések engedélyezése. Az amerikai elnök ennek fényében újraértékeli a két ország közötti teljes kapcsolatot, mely jelentős veszteségeket okozhat Szaúd-Arábiának, hiszen fegyverei túlnyomó része az Államoktól származik, de az ország minden egyéb területét is érinti ez az összeköttetés, ami elszakadása esetén válságba taszíthatja. A konzultációt követően a szaúdi képviselők úgy nyilatkoztak, hogy a döntésük egyáltalán nem az Egyesült Államok ellen született, s nem a kapcsolatukat szerették volna szabotálni, csupán a nemzet gazdasági érdekeit tekintve ezt tartották a helyes lépésnek, valamint elképzelhető, hogy ez egy rövid távú, átmeneti megoldás és decemberben növelni fogják a kitermelést, mivel az Unió is akkorra tervezi az orosz nyersolajexport korlátozását.¹⁶ A két ország kapcsolata tehát további fejlődésre szorul és mindkettőjüknek át kell értékelnük mik a gazdasági és politikai prioritásaik, s ennek függvényében mivel járulhatnak hozzá az együttműködés pozitív irányba tereléséhez. Szaúd-Arábiának minél szorosabb az összeköttetése az Egyesült Államokkal, Izraelnek annál kevesebb a félnivalója, s koncentrálnak a komolyabb veszélyt jelentő államokra.

Összességében tehát annak a lehetősége, hogy Izrael ellen egy regionális katonai koalíció alakul ki, igen csekély és több szempontból is megkérdőjelezhető. Szaúd-Arábiának és Törökországnak nem áll érdekében a zsidó állam ellen szövetkezni és nem is szándékoznak közvetlen konfliktusba kerülni vele, még ha utóbbinak meg is vannak hozzá a megfelelő erőforrásai és kulcsfontosságú hadereje. Jordánia ezzel szemben közel sem rendelkezik olyan kapacitásokkal, melyek megengednék számára, hogy komoly szándékai legyenek Izrael elpusztítására, s jelentős módon hozzá tudjon járulni egy koalícióhoz. Ezen lemaradását a közeljövőben ráadásul előreláthatólag nem fogja tudni behozni még a régió belüli együttműködéseivel sem. Az igazi fenyegetést Irán jelenti, akinek érdeke és egyben stratégiai célja is Izrael eltörlése a térképről, valamint nem csak katonai és gazdasági erőforrásai vannak meg ezen célkitűzés eléréséhez, hanem technológiai, sőt nukleáris fejlesztései is. Egyiptom mögött bár ott áll Oroszország, aki katonai és gazdasági támogatásokat nyújt neki, így erősítve saját befolyását is a Közel-Keleten, a békeszerződés megakadályozza, hogy komoly lépéseket tegyen Izraellel szemben. A térség államai több szempontból sem állnak készen egy koalíció megalakítására, így meglátásom szerint az elkövetkezendő néhány évben még nem áll fenn ezen forgatókönyv valódi fenyegetése.

---

¹⁶ Baker, P. (2022): Biden Vows 'Consequences' for Saudi Arabia After Oil Production Cut. The New York Times, október 11. Elérhető: <https://www.nytimes.com/2022/10/11/us/politics/biden-saudi-arabia-oil-production-cut.html> (Letöltve: 2022. október 12.)

1.2. Nukleáris proliferáció a Közel-Keleten

A következő kihívást a nukleáris fegyverek elterjedése jelenti a térségben, aminek bekövetkezése már közép- és hosszútávon is valószínűbb. A régióban Izrael sokáig monopóliumot élvezhetett az atomfegyverek tekintetében, bár hivatalosan sosem erősítette meg vagy cáfolta, hogy birtokában lenne az eszköznek. A régió országainak nukleáris fejlesztéseivel és az ezen fegyverek megszerzésére irányuló törekvéseivel ez a kialakult kép kezd megfakulni. Az egyik jelentős fenyegetést Irán jelenti, aki 2015-ben írta alá az úgynevezett atomprogramot az Egyesült Államokkal, Oroszországgal, Franciaországgal, Németországgal, Kínával és Nagy-Britanniával egyetemben, aminek értelmében az említett vezető hatalmak feloldják az iráni olajexportot is érintő szankciókat, cserébe pedig Iránnak fel kell hagynia a nukleáris fejlesztéseivel. A probléma akkor kezdődött, mikor Donald Trump amerikai elnöksége alatt visszalépett a szerződéstől és így újra szankcionálni kezdte Iránt. Erre természetesen válaszlépés is érkezett és Irán ismét tevékenykedni kezdett az urándúsításon. 2022 nyarán azonban folytatták a tárgyalásokat az ügyben, amely egy mindenki számára kompromisszumot ígérő szövegtervezettel zárult Bécsben.¹⁷

A régió néhány további országa azonban szintén hasonló fenyegetést jelenthet, mint Szíria és Irak, így Izraelnek már 1981 óta prioritást jelent a nukleáris fenyegetések elhárítása. Érdekében áll például, hogy Szaúd-Arábia, aki szintén fenyegetve érzi magát az iráni atomprogramtól, ne juthasson nukleáris fegyverhez, mivel ez újabb kihívásokkal járna, nem beszélve arról, hogy így Törökország és Egyiptom is fejlesztésekbe kezdhet. Szaúd-Arábiának azonban komolyak a szándékai a nukleáris fejlesztésekkel kapcsolatban, ráadásul a környező országok közül benne van a legtöbb potenciál egy olyan nukleáris program kidolgozására, amely katonai dimenzióval¹⁸ is rendelkezik. 2019 tavaszán az ország egy kutatóreaktort vásárolt Argentínából, továbbá ezzel együtt atomerőműveket is szeretne építeni, melyek elsődleges célja az áramtermelés lenne. A királyságban ezen eszközök felhasználásának oka tehát leginkább békés és polgári jellegű, bár Mohammed bin Szalmán 2018-as amerikai látogatása során kijelentette, hogy amennyiben Irán nukleáris bombát fejleszt, úgy a lehető leghamarabb fognak ők is bombához jutni. Törökországnak hasonló törekvései vannak, és szintén polgári célú nukleáris programok kidolgozását, illetve reaktorok építését tervezi, szám szerint húsz reaktor

---

¹⁷ Guzansky, Y. – Tira, R. (2020): Toward a Nuclear Middle East. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 53-68. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

¹⁸ A biztonság egy olyan szektora, melyben a fenyegetések és veszélyek többsége, valamint az azok elleni fellépés is katonai jellegű.

felépítését 2030-ig. Ehhez Oroszországgal már meg is kötötte a szerződését, ami négy erőmű megépítését foglalja magába, melyek működésüket 2023-ban kezdenék meg. Ezen kívül az országnak nincsenek urándúsítást célzó törekvései, viszont az elnök itt is egyértelművé tette, hogy amennyiben szükség lesz rá, úgy fenntartja a jogát erre. Egyiptom, Szíria, Jordánia és az Egyesült Arab Emírségek hivatalosan szintén kizárólag polgári célzattal alkalmaznak vagy alkalmaznának nukleáris energiát. Ez utóbbi állam az arab világ legfejlettebbike ezen a területen, míg például Egyiptom folyamatosan akadályokba ütközött, így az elmúlt években nem is folytatott megmozdulásokat ezügyben.¹⁹

Látható tehát, hogy jelentős különbségek vannak az országok között a nukleáris fejlesztések tekintetében, így vannak, amelyek valódi fenyegetést jelentenek, vannak azonban, amelyek egyáltalán nem befolyásoló tényezők. Izrael ezeknek a differenciált szintű fenyegetéseknek megfelelően alakítja stratégiáját. Egyik legnagyobb előnyét viszont az Egyesült Államok jelenti, akire pressziót helyezve bármikor nukleáris támogatást kaphat. Ezen kívül a szükséges stratégiai háttér is megvan hozzá, melynek alapját képezi a rakétavédelem és a kiváló hírszerzés egyaránt. Ennek értelmében a kapacitásai arra is elegendőek volnának, hogy az Irán által fenyegetett arab országoknak is nukleáris segítséget nyújtson. Meg kell azonban említeni, hogy annak ellenére, hogy formálisan a legtöbb arab ország békés célzattal veszi vagy venné igénybe a nukleáris energia által nyújtott lehetőségeket, attól még az ehhez kapcsolódó tudás, infrastruktúra és képességek egyre elterjedtebbek, mely akár nukleáris válsághoz is vezethet.²⁰

1.3. Izrael védelmi és ellenálló képességének összeomlása

A harmadik megfogalmazott scenárió szerint Irán és a szövetséges országai úgynevezett precíziós rakétacsapást és kibertámadást hajtanának végre, mellyel szemben Izrael nem lenne képes védekezni és kudarcot vallana, s mely támadás az izraeli védelmi rendszer és az állam működésének megbénítását okozná. Ezen forgatókönyv vizsgálatának célja, hogy feltárja az izraeli védelmi rendszer azon súlyos problémáit, melyek fejlesztésre szorulnak. Ma már a legalapvetőbb fenyegetést a légi támadások jelentik Izrael számára, legyen szó akár repülőgépekről, bombákról vagy drónokról. Ezek súlyossága abban rejlik, hogy a szárazföldi

---

¹⁹ Guzansky, Y. – Tira, R. (2020): Toward a Nuclear Middle East. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 53-68. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

²⁰ Ugyanott.

támadásoknál nehezebben kivédhető, valamint az állam belsőbb, lakott területeit is célozza. Ennek érdekében született meg az a védelmi doktrína, amely folyamatos választ ad arra, hogy milyen valós és vélt fenyegetésekkel áll szemben Izrael, elősegítve ezzel biztonsági szempontból a hatékonyságot és rugalmasságot. Erre a zsidó államnak szüksége is van, mivel mind az arab államok, mind azon terrorista csoportok, melyek ellene irányulnak, rendkívüli fejlődésen mentek keresztül stratégiai, taktikai és technológiai képességük tekintetében is az elmúlt időszakban. Ez azt jelenti, hogy már jóval nagyobb távolságból is képesek pusztításokat végezni az állam területén, amilyen képessége nem mellesleg Izraelnek is van. Ezt két tényező tette lehetővé. Az egyik az olcsó és hozzáférhető technológia, amely elősegítette néhány támadó eszköz vagy alkatrész fejlesztését, a második pedig azok a műveleti tapasztalatok, melyeket Irán és szövetségesei a szíriai, iraki és jemeni polgárháborúk során szereztek.²¹ Az arab innovációkkal viszont ezen előnye megszűnt, és már nem volt elegendő a megnövelt lőtávolságú fegyverek alkalmazása, védekeznie is meg kellett tanulnia ellene.

Ezen problémán hamar túllendülve többféle módon is képes a légi támadások kivédésére, mint a különböző helyszínekről aktivált sortűz, technológiai fejlesztések, valamint ezen eszközökkel a több napon át tartó tüzelés.²² A híres Vaskupola²³ szintén ezekhez a módszerekhez köthető, melynek hatékonysága megkérdőjelezhetetlen. Ezen kívül említést kell tenni az Arrow rendszerről is, mely Izrael három szintű légvédelmi rendszeréből a legfejlettebb. Az Egyesült Államok és Izrael közösen fejlesztette ki és gyártotta le a rakétavédelmi rendszert, ami már a nagy hatótávolságú fenyegetések elhárítására szolgál. Az úgynevezett Arrow 3 azt a három légvédelmi eszközt foglalja magában, melyek közeli, közbülső és távoli fenyegetések ellen is képesek védekezni, vagyis a Vaskupolát, az Arrow-t és a Dávid parittyáját, mely rendszert 2017-ben állították szolgálatba.²⁴ Ami viszont már gondot okozna az az említett fegyverek egyidejű kilövése lenne, ugyanis egyenként kiválóan működnek az izraeli légvédelmi objektumok, az együttes operálásában azonban vannak hiányosságok. Irán ezt a rést kihasználva igyekszik a Hezbollah libanoni félkatonai politikai szervezetenek rakétákat biztosítani. Amennyiben Izraelt olyan támadások érnék, melyek az infrastruktúráját vagy

---

²¹ Dekel, U. (2020): A multi-Arena Missile Attack that Disrupts Israel's Defense and Resilience Pillars. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 69-82. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

²² Ugyanott.

²³ A Vaskupola Izrael amerikai közreműködéssel kifejlesztett légvédelmi rakétarendszere, mely páratlan gyorsasággal azonosítja és megsemmisíti az ellenséges rakétákat, drónokat.

²⁴ Air Force Technology (2022): Arrow 3 Air Defence Missile System, Israel. Szeptember 16. Elérhető: <https://www.airforce-technology.com/projects/arrow-3-air-defence-missile-system-israel/> (Letöltve: 2022. október 14.)

esetleg fontos stratégiai helyszíneket céloznának meg és sikerrel is járnának, úgy az állam haderejének megrendítésén kívül súlyos retorziókat eredményezne a gazdasági és társadalmi szférában egyaránt, nem beszélve arról, hogy a polgárok biztonságérzete is jelentősen csökkenne, ami egy emigrációs hullámot is elindíthat. Éppen ezért a békésebb időkben többek között az állampolgárok nyugalma érdekében a kormány nem tesz nyilvánossá minden fenyegetéssel kapcsolatos aggodalmat, valamint összecsapást, melyeket éjszakák alatt intéznek el. Felkészíti ugyan a társadalmat az európai tekintetben extrém életkörülményekhez, de amíg biztosítani tudja a védelmet, addig kerüli a felesleges pánikkeltést. Izraeli állampolgárokkal készített interjúim során konszenzus volt abban, hogy bár nem számolnak be a legapróbb részletekig minden eseményről és a nagyobb játszmák titokban zajlanak, az izraeli kormány széleskörűen nyújt tájékoztatást a lakosság számára, s a kommunikációban élen járnak. Az uralkodó párt transzparenciát biztosít a különböző államügyekben, sőt a szólásszabadság is igen tágan értelmezhető. A kormány és a társadalom amolyan kölcsönhatásban van és a hibák nyílt kezelésével is együtt fejlesztik az állam működését. Emellett lényeges, hogy technológiai és biztonsági előnyét fenn tudja tartani az arab országokkal szemben, valamint, hogy megfelelően tudjon reagálni mind védelmi, mind támadói helyzetben. Továbbá törekednie kell nem csak önnön fejlődésére, hanem arra is, hogy ellenfeleit gátolja a sajátjukban²⁵, ahogyan azt 2007-ben is tette, mikor megsemmisítette azt a szíriai atomreaktort, melyet az ország Észak-Korea segítségével épített.

1.4. Nemzetközi izoláció és egy bojkott eshetősége

A negyedik foratókönyv egy diplomáciai jellegű kihívást vázol fel, melyben Izrael elszigetelődik a nemzetközi szférától, valamint szankciókkal sújtják, ami jelentősen érintené a gazdasági és katonai helyzetét egyaránt. Az állam számára szinte felbecsülhetetlen értékkel bírnak a más nemzetekkel való kapcsolatai, különösen az Amerikai Egyesült Államokkal, de akár a világban élő zsidósággal is. A békére való törekvése biztosíték a nemzetközi támogatásra, valamint a bojkott elleni védelemre. Az arab államokhoz is kötelék fűzi őt stratégiai szempontból, de rendkívül jelentősek az európai, afrikai, latin-amerikai és ázsiai összeköttetései is, mivel ezek mind szerepet játszanak a gazdasági, katonai és diplomáciai

---

²⁵ Dekel, U. (2020): A multi-Arena Missile Attack that Disrupts Israel's Defense and Resilience Pillars. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 69-82. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

fejlődésében. Mivel ez a scenárió a zsidó állam alapvető érdekeit lehetetlenítené el, de legalábbis mindenképp megnehezítené, így akár egy egzisztenciális válságként is értelmezhető. Izrael folyamatos konfliktusban állásának közvetett módon pozitív következményei is vannak a Nyugat számára, ugyanis azok az olajkitermelő országok, melyek korábban olajembargót vetettek ki rá, már évtizedek óta nem alkalmazzák ezt a fajta gazdasági nyomásgyakorlást. Ezeknek az államoknak szükségük van az ezen exportból származó állami bevételekre, melyeket utána erőforrásaik fejlesztésébe fektethetnek, hogy győzedelmeskedjenek a zsidó állam felett. Tehát bár léteznek ilyen szempontból érdekeltségei a Közel-Keleten kívüli világnak, alapvetően békét kívánnak teremteni a régióban. A forгатókönyv négy aspektusa azonban a scenárió bekövetkezését némi valószínűséggel ruházza fel. Az Amerikai Egyesült Államok és Izrael már a köztudatban is szinte teljesen összenőtt és tudjuk, hogy támogatása a zsidó államnak nélkülözhetetlen. A katonai előnyön és a gazdasági ellenálló képességen kívül pozitív nemzetközi megítélést is biztosít számára, sőt volt, hogy akár vétó jogát felhasználva akadályozta meg az Izrael elleni határozattervezetet nemzetközi szervezetekben, mint például az ENSZ Biztonsági Tanácsában. Nagytestvérként állt ki a történelem során Izrael mellett, és segítette őt mind katonailag, mind gazdaságilag, míg saját lábára nem tudott állni, de még azon túl is. Bár az arab világ leginkább csak úgy nevezi őket, mint „Nagy Sátán” és „Kis Sátán”. Éppen ezek miatt a tényezők miatt hatalmas veszélyt jelentene Izrael számára, ha az USA megváltoztatná a megítélését vele szemben.²⁶

Az első aspektus így tehát az Egyesült Államok változó tendenciái, mint például a politikában Izrael demokratikus mivoltának megkérdőjelezése. A Demokrata Pártban széthúzások figyelhetőek meg az izraeli-palesztin konfliktus kapcsán, mint a Golán-fennsík izraeli szuverenitásának elismerése vagy Jeruzsálem státusza. Nem javított a helyzeten az sem, ahogyan az izraeli kormány az iráni atomalku ellen küzdött az amerikai kongresszusban, megkerülve az akkori Obama elnököt, valamint a 2009 és 2021 között hivatalban lévő, illetve idén novemberben ismét megválasztott izraeli miniszterelnök, Benjamin Netanjahu megnyilvánulásai sem a korábbi választások során, mely okán a Demokrata Párt 2020-as elnökjelöltje, Beto O'Rourke rasszista miniszterelnöknek titulálta Netanjahut. A demokraták szintén nem pártolták Trump elnök azon lépéseit, mikor áthelyezte az amerikai nagykövetséget Nyugat-Jeruzsálembe, elismerte Izrael szuverenitását a Golán-fennsíkon, valamint megszüntette az UNRWA amerikai finanszírozását, mely az Egyesült Nemzetek törekvése a

---

²⁶ Eran, O. (2020): International Isolation and Boycott of Israel. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 83-94. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

palesztin menekültek segítésére. Látható tehát, hogy az Államok kormányzásán belül sincsenek teljes megegyezések, ami Izraelt is nehéz helyzetbe sodorja, mivel az egyes politikai lépések egy későbbi kormányváltáskor inséges következményekkel járhatnak. Társadalmi szinten egyaránt aggasztó változások tapasztalhatók az amerikai zsidóság tekintetében, mivel az ottani vegyes házasságok okán az újabb nemzedékek számára egyre kevésbé fontos a vallási hovatartozásuk, és így az Izraelhez fűződő viszonyuk is. Ez azért is probléma, mivel az amerikai zsidók részvétele és jelenléte a politikában rendkívül számottevő, viszont, ha az elkövetkezendő generációk számára már nem lesz fontos ez a kapcsolat, nem lesz fontos a származásuk, úgy Izrael hatalmas támogatást veszít. Az Egyesült Államoktól való eltávolodása az egyik legsúlyosabb stratégiai fenyegetés, amivel szembenézhet. Márpedig, amennyiben tovább nő a szakadék kettejük között, úgy az amerikai támogatások is csökkenni fognak, valamint a más államokkal való összeköttetései is megromolhatnak, melyek javarészt az USA-val való kapcsolatán alapulnak.²⁷

A második aspektus az Izrael és USA kapcsolatát érintő valódi és konkrét fenyegetések, amikre már a múltban is volt példa. Ilyen a szankciók bevezetése a zsidó állam ellen, amik persze regulázás szempontjából hasznosak voltak, de korántsem egzisztenciális válságot előidéző cselekményekről beszélünk. 1975-ben például az Egyesült Államok felülértékelte az addigi kapcsolatukat, aminek része volt az is, hogy ez idő alatt leállították a fegyverszállítást és „összecsukták a diplomáciai ernyőt”, ami eddig védelemként szolgált. Mindezt annak elérése érdekében, hogy Izrael minél gyorsabban részlegesen kivonuljon a Sínai-félszigetről.²⁸ 1982-ben Reagan elnök úgy határozott, hogy leállítja egy bizonyos típusú lövedék szállítását Izraelnek, mivel fennáll a gyanú, hogy azt nem megfelelő módon alkalmazták az első libanoni háború alatt ugyanebben az évben, bár Izrael cáfolta, hogy katonai erőkön kívül másra is bevetette volna a fegyvert, például civil lakosokra. Ezt a szankciót a kivizsgálás teljes ideje alatt fenntartották, majd miután bűnösnek találták a vádakban hat évre beszüntették ezeknek a fegyvereknek az eladását a zsidó állam felé.²⁹ Tizennyolc évvel később pedig azzal fenyegették meg Izraelt, hogy ha nem függeszti fel a hírszerző gépek eladásáról szóló Phalcon üzletet Kínával, akkor leállítják a katonai támogatásokat. Amerika könnyen befolyásolhatja tehát az

---

²⁷ Eran, O. (2020): International Isolation and Boycott of Israel. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 83-94. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

²⁸ Ugyanott.

²⁹ Getler, M. (1982): President Halts Shipment Of 'Cluster' Shells to Israel. The Washington Post, július 20. Elérhető: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1982/07/20/president-halts-shipment-of-cluster-shells-to-israel/aeba41dc-ba63-4b2b-8b6f-91f33f6649f9/> (Letöltve: 2022. október 16.)

államot, ugyanis olyan erőforrásokkal rendelkezik és annyi területen segíti őt, hogy véleményem szerint Izraelnek nem éri meg kockáztatni és szembeszállni az amerikai akarattal. Az amerikai kapcsolatokról interjúalanyaimnak pozitív és negatív véleménye egyaránt volt. Többnyire pozitívan élik meg, hogy egy ilyen jelentős globális szereplő áll a zsidó állam mögött, hozzájárulva ezzel a lakosság biztonságérzetéhez is, azonban a két ország kapcsolata ingadozó. Ez attól is függ éppen milyen párt van hatalmon, mivel jellemzően a republikánusok állnak szorosabban Izrael mellett. Bár a két ország kölcsönösen elfogadta egymás szuverenitását, Amerika alkalmanként visszaél eme hatalmával és kéretlen tanácsokat, megjegyzéseket tesz a zsidó állam felé, mint például Netanjahu jelenlegi kormányalakítására, melyet a zsidóság nem feltétlenül néz jó szemmel. Az amerikai kormány támogatása nagylelkűnek tűnik, azonban ez a segítséget nem önzetlen, s több területen is áldozattal jár a zsidó állam számára, továbbá az állampolgároknak is érzékelhető, hogy a kapcsolat kezd elhidegülni.

A gazdasági fenyegetések jelentik a forgatókönyv harmadik aspektusát, amelyek bevezetése Izrael ellen végzetes következményekkel is járhatnak, és alapjaiban rengethetnék meg az állam biztonságát. Ennek a politikai eszköznek a célja, hogy az egyik állam nyomást gyakoroljon a másik félre, esetenként sarokba szorítva őt, hogy így érvényesítse saját akaratát. Ezt természetesen az országok vagy nemzetközi szervezetek nem önkényesen használhatják fel, hanem legtöbb esetben arra, hogy politikai változást érjenek el a másik államban például, amennyiben az politikájával nyíltan emberi jogokat sért, terrorcselekményeket vagy kibertámadásokat hajt végre, esetleg egy harmadik szuverén államot destabilizál. Valódi gazdasági károkat okozni és a szankcióhoz partnereket szerezni azonban meglehetősen nehéznek bizonyul, ahogyan az például a jelenlegi orosz-ukrán konfliktus kapcsán is megfigyelhető. Az Európai Unió nyíltan és egyértelműen elítéli azt az agressziót, amit Oroszország Ukrajnával szemben tanúsít és megállítására nem csak hangjukat emelték fel a tagállamok, hanem lépéseket is tettek annak érdekében, hogy a háborús helyzetnek mielőbb vége szakadjon. Ennek értelmében időről időre csomagonként szankciókat vezettek be, mint például az EU-s pénzügyi piacokhoz való hozzáférés korlátozása vagy az orosz bankok kizárása a SWIFT-rendszerből.³⁰ Ezek bár rendkívül súlyos megszorításoknak tűnnek, Oroszországnak megvolt az az erőforrásokból fakadó előnye, hogy szintén fenyegetni tudja az európai

---

³⁰ Európai Tanács - Az Európai Unió Tanácsa (2022): Az EU válasza Oroszország Ukrajna elleni inváziójára (Legutolsó frissítés: 2022. november 15.). Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/> (Letöltve: 2022. november 16.)

országokat főként az olaj- és gázellátással. A szankcionáláshoz való csatlakozásra nem mellesleg az Egyesült Államok külön felszólította Izraelt is.

A negyedik aspektus a Kínával és Oroszországgal fenntartott gazdasági és diplomáciai kapcsolatokban potenciálisan keletkezendő károk. Izrael ezen kapcsolata közvetett módon okozna igen nagy károkat, ugyanis amennyiben ez meggyengülne, úgy a két ország feltehetően nem tartaná vissza többé a fegyverellátást a zsidó állammal hadakozó országoktól, tehát katonailag erősítené azokat Izraellel szemben. Bár mindkét keleti ország némi függőséget mutat az Egyesült Államok irányába, az Izraelhez való viszonyulásukat nem igazán befolyásolja. Ez a fenyegetés azonban nem jelent valódi veszélyt sem az elkövetkezendő 3-5 évben, sem pedig azon túl, amennyiben Izrael megfelelően ápolja az amerikai kapcsolatait, valamint eleget tesz a Kongresszus mindkét házának, ami az ottani széthúzás miatt bár nem egyszerű feladat, ezt az összeköttetését nem veszítheti el.³¹

1.5. Izrael identitásának elvesztése

Az Izraeli Nemzeti Biztonsági Tanulmányok Intézete által utolsóként megfogalmazott kihívás ismét egy egzisztenciális válságba torkolló teória, egy belső fenyegetés, mely az ország identitásának alappilléreit veszélyezteti. Izrael ezen pillérei a demokratikus és zsidó jellege, ami abban az esetben, ha sérül, akár polgárháborúhoz is vezethetne. Ennek értelmében nem elég azokat a fenyegetéseket vizsgálni és elemezni, melyek azonnali veszélyt jelentenek, hanem azokat is, melyek lassú lefolyással és több tényező összetevődésével, de ugyanolyan vagy nagyobb pusztítást végeznének az államban. Ez a szcenárió három kisebb részből tevődik össze.

Az első Izrael demokratikus jellegének elvesztése, mely kormányzási forma két szempontból is lényeges: az egyik az egyén autonómiája, mely érdemben azt jelenti, hogy a polgárok saját akaratukból irányíthassák életüket, ne pedig a mások által rájuk kényszerített szabályok szerint, a másik aspektus pedig az egyenlőség, vagyis, hogy a polgárok beleszólhassanak a társadalmat érintő kérdésekbe. Azokban az országokban, ahol már évek, évtizedek óta demokratikusan kormányoznak ez nem is megkérdőjelezhető, sőt természetes, hogy a nép akarata dönt arról ki álljon az állam élén, valamint, hogy kinyilvánítsák tetszésüket vagy épp nemtetszésüket a polgárokat érintő rendelkezések kapcsán. Azonban nem elegendő a nép többségének hangját meghallani, figyelmet kell fordítani a kisebbségi csoportokra is, tehát

---

³¹ Eran, O. (2020): International Isolation and Boycott of Israel. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 83-94. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

bár a nép többségének akarata dönt, a társadalom egészének jólétét kell biztosítani, hogy származása miatt senkit ne érjen hátrány. A demokrácia szorosan összefügg az emberi jogokkal is, vagyis az államnak gondoskodnia kell a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságáról, a véleménynyilvánítás és a békés célú gyülekezés, illetve egyesülés szabadságáról. Izraelben ezen feltételek javarészt teljesülnek, bár a vallás egy kimondottan érzékeny téma, és a területen például a Templom-hegy státusza is emiatt problémás, mely mind a mai napig izraeli-palesztin konfliktusok forráspontját jelenti. Nem elhanyagolható a jogállamiság megtartása sem, vagyis, hogy a törvények a társadalom előtt ismertek legyenek és annak maga a kormány is legyen alárendelve.³² Ezek azok a pontok, melyek valamelyikének vagy esetleg együttes sérülésük esetén szép lassan Izrael demokratikus formája meginogna, s ezáltal a belső társadalmi és a nemzetközi megítélése egyaránt.

A forгатókönyv második összetevője Izrael állam zsidó identitásának elvesztése. Azon történelmi és vallási örökségeik megőrzése, melyek az állam alapját képezik, és amelyek a világ számára is egyértelmű üzenetet közvetítenek. Ez az üzenet pedig nem más, mint, hogy a polgárok büszkéek a nemzettükre és a hovatartozásukra. Ebbe a kategóriába sorolhatjuk a szimbólumokat, mint például Izrael zászlaja vagy akár a himnusza. További jellegzetessége, hogy bármelyik zsidó bármikor szabadon emigrálhat az országba és állampolgárságot kaphat, valamint nem csak az államban, hanem a világ minden táján élő zsidóságot is támogatja és képviseli. Zsidó mivolta elsősorban abból fakad, hogy többségében ők lakják az államot, amit megfelelő módon tudnak irányítani is, így ennek megszűnése akkor valósulhatna meg, ha túlnyomó részt más nemzetek lakták az országot, valamint eltörlésre kerülnének a már megszokott szimbólumok. Ennek bekövetkezése viszont nem jelent valódi fenyegetést napjainkban, ugyanis a polgárok és a kormány is erősen kitart nézeteik és identitásuk mellett, valamint a diaszpórában élő zsidóságnak is fontos az állam és annak karakterének megmaradása.³³ Három interjúalanyomból kettő fontosnak tartotta a diaszpórában élő zsidóság támogatását nem csupán vallási összetartás, de politikai és létfenntartás szempontjából is. Az Izraelen kívül élőktől jelentős támogatások folynak be az államba, ami gazdaságilag különösen lényeges, továbbá a politikában külföldön elhelyezkedő zsidóság egyaránt segítheti Izrael kedvezőbb pozicionálását. A zsidó állam és a diaszpóra kölcsönhatásban vannak egymással, s nem létezhetnének egymás nélkül.

---

³² Baruch, P. S. (2020): The Internal Threat: The Debate about Israel's Identity. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 95-120. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

³³ Ugyanott.

A harmadik összetevő maga az előző két aspektusból fakadó polgárháború, vagyis az izraeli társadalom szétesése. Ennek értelmében összeszerveződött csoportok fordulnának egymás ellen vagy esetleg a kormány ellen. Két oka lehetne a polgárháború kirobbanásának: az izraeli és arab népek közötti vallási konfliktus, vagy pedig ideológiai eltérések a polgárok között, illetve a polgárok és a kormány között. Egy efféle szervezkedés akár anarchista lázadássá is fajulhat, ami alapjaiban gyengítené meg a zsidó államot.³⁴

Ebben a forgatókönyvben minden összefügg mindennel, és bár külön részekre vannak felosztva, mégis kihatással vannak egymásra. Egy kormány elleni szerveződés vagy a lakosok közötti gyakori összecsapások miatt az izraeli vezetés arra a döntésre juthat, hogy korlátozza a véleménynyilvánítást, a szólásszabadságot, vagy a vallás gyakorlásának szabadságát, hogy elkerülje az ezen veszélyeket. Ez azonban az állam demokratikus jellegét sértené, ami felháborodást keltene, mind Izrael nemzetközi támogatói, mind a zsidó diaszpóra és saját lakossága körében is. Ennek okán támogatásokat veszíthet és elindulhat egy zsidó felkelés, de ezáltal az állam zsidó identitásának bomlása is. Nem beszélve arról, hogy ezek következtében csökkenne a turizmus, valamint az országba irányuló befektetések, ami jelentős instabilitást okozna az izraeli gazdaságban.

---

³⁴ Baruch, P. S. (2020): The Internal Threat: The Debate about Israel's Identity. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 95-120. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

2. AZ IZRAELT VÉDELMEZŐ NEMZETKÖZI MEGÁLLAPODÁSOK

Izrael számos egyezményben vesz részt 1948-as megalakulása óta, melyek általános és a fennmaradásához szükséges területeken is védik, valamint támogatják őt. Ahogyan az az állam kihívásaiból is megállapítható, nélkülözhetetlenek számára a gazdaságilag és katonailag is nagyobb hatalmak támogatásai, még akkor is, ha ő maga szintén a fejlett országok közé tartozik, ráadásul egy tekintélyes hadsereggel. Szövetségesi közt vannak, akik kizárólag katonailag, vannak, akik csak gazdaságilag, s akad olyan is, aki mindkét területen, sőt azon túlmenően segíti a fejlődésben.

2.1. A NATO – Mediterrán Párbeszéd

A NATO megítélése az arab világban meglehetősen megosztó, ellenben a szervezet tagállamai elkötelezettek a Közel-Keleten kialakult helyzet javítása iránt, így 1994 decemberében elindították a Mediterrán Párbeszédet, mely amellett, hogy jobb kölcsönös megértést biztosít, valamint hozzájárul a regionális biztonsághoz és stabilitáshoz, eloszlatja a NATO-val kapcsolatos tévhiteket a résztvevő államokban. Ezek az országok Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Marokkó, Tunézia és Mauritánia. Az euroatlanti térség és a mediterrán térség számos közös biztonsági kihívással küzd, melyek nem választhatók szét és a Párbeszéd erre biztosít egy rugalmas és egyedülálló platformot, mely folyamatosan fejlődik és reagál a térségben bekövetkezett változásokra. Megalakulásakor megfogalmaztak bizonyos alapelveket, mint a diszkriminációmentesség, vagy a kétirányú elkötelezettség, melyek továbbra is változatlanok, ahogyan a két pillér is, amin nyugszik: a politikai párbeszéd és gyakorlati együttműködés.³⁵

A politikai párbeszéd keretein belül a résztvevők kétoldalúan, illetve többoldalúan is együttműködhetnek a közös biztonsági kihívások megértése és kezelése érdekében, ezáltal a Földközi-tenger mindkét oldalán biztonsági közösséget hozhatnak létre. Ezen kihívások közé tartoznak többek között az államokból kiinduló konfliktusok, a terrorizmus és a kibertámadások. Évente többször is sor kerül ülésekre akár állam- vagy kormányfői, védelmi és külügyminiszteri, vagy nagykövetségi szinten is. Annak meghatározása, hogy milyen szinten

---

³⁵ NATO (2022a): Mediterranean Dialogue (Legutolsó frissítés: 2022. június 23.). Elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm (Letöltve: 2022. október 20.)

zajlik egy találkozó az aktuálisan megvitatandó kérdés súlyától és fontosságától függ. Az viszont állandó, hogy a NATO Partnerségi és Együttműködési Biztonsági Bizottsága átfogóan felelős a mediterrán párbeszédért, valamint folyamatosan dolgoznak annak fejlesztésén.³⁶

A gyakorlati együttműködés voltaképp egy megállapodást takar a NATO és a mediterrán résztvevők között, amit két évente megújítanak, s egyértelmű keretet biztosít a közös munkához. Ez az úgynevezett Egyéni Partnerségi Együttműködési Program, mely keretén belül a felek megosztják egymással az ismereteiket, tudásukat, így kölcsönösen tanulhatnak egymástól, amellett, hogy közösen feltárják a mindkettőjüket érintő problémákat. Ezt Izrael elsőként fogadta el a mediterrán országok közül és írta alá 2006 októberében, mellyel „az izraeli külügyminisztérium megnyitotta az ajtót az izraeli biztonsági szolgálatok és a NATO közötti együttműködés előtt.”³⁷ Összesen 37 területen működnek együtt, melyek jelentős részét a katonai oktatás, valamint képzés teszi ki. Azt, hogy egyes partnerországokkal mely területeken dolgozik együtt a NATO, az a közös érdekeltségektől és a fenyegetésektől függ, nincs két egyforma együttműködés. A kölcsönösség jegyében a mediterrán államok a NATO-műveletekben is részt vesznek, továbbá katonai gyakorlatokat is szerveznek, de egyéb együttműködési programokban is támogatók, mint a Tudomány a Békéért és Biztonságért Program, vagy a Védelmi Oktatásfejlesztési Program. Az országok alapvetően maguk állják a részvételük okán felmerülő költségeket, azonban fennáll a lehetőségük, hogy pénzügyi támogatás iránti kérelmet nyújtsanak be, aminek következtében a kiadások akár 100 százalékát is átvállalhatja a NATO.³⁸

A 9/11-es terrortámadás sokak szemét felnyitotta, s világosság vált, hogy szigorúbb ellenőrzésre és erősebb küzdelemre van szükség a terrorizmus ellen, így a NATO is létrehozta az Active Endeavour műveletet, aminek keretében hajókkal járőröztek a Földközi-tengeren mind megfigyelés, mind elrettentés céljából. A 2001 és 2016 között működő programhoz 2004-ben kezdte el a katonai szervezet a tagokon kívüli országok segítségét is keresni, amire Izrael hamar válaszolt is, és elfogadta a felkérést, mely keretein belül a térség vizein közlekedő járművekről hírszerzési információkat szolgáltatott a szervezetnek. Az információcseréről egy taktikai Egyetértési Memorandumot írt alá Izrael, ami után összekötő tiszteket küldött a NATO

---

³⁶ NATO (2022a): Mediterranean Dialogue (Legutolsó frissítés: 2022. június 23.). Elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm (Letöltve: 2022. október 20.)

³⁷ Izrael Állam (é.n.a): Mission of Israel to the EU and NATO: NATO-Med Dialogue. Elérhető: <https://embassies.gov.il/eu/Relations/NATO-MediterraneanDialogueCountries/Pages/Departments.aspx> (Letöltve: 2022. október 20.) Saját fordítás.

³⁸ NATO (2022a): Mediterranean Dialogue (Legutolsó frissítés: 2022. június 23.). Elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm (Letöltve: 2022. október 20.)

tengeri haderejének központi parancsnokságára. Azzal, hogy a NATO jelenléte megnövekedett a térségben még közelebb hozta őt a Mediterrán Párbeszédben résztvevő országokhoz, szorosabbá tette az együttműködést, s ezáltal az egyik fő célt is megerősítette, a kölcsönös megértést.³⁹ Ugyanabban az évben, amikor a zsidó állam csatlakozott az Active Endeavour művelethez, az isztambuli csúcstalálkozón a Párbeszédet kibővítették egy úgynevezett Mediterrán Párbeszéd Munkaprogrammal, ami 30 együttműködési területet biztosítva járult hozzá a hatékonyabb politikai párbeszéd és a védelmi reform kialakításához, valamint a terrorizmus elleni küzdelemhez. Ezáltal nőtt a NATO-izraeli hadgyakorlatok száma, javult a logisztikai és fegyverkezési együttműködés, továbbá Izraelt sikeresen hozzákapcsolták elektronikusan is a katonai szövetség rendszeréhez, ami lehetővé teszi a közös tevékenységek egyszerűbb nyomon követését. A zsidó állam részt vesz továbbá az Euroatlanti Katasztrófaelhárítási Koordinációs Központ programjában is, ami elsősorban polgári vészhelyzetekre hivatott reagálni a térségben 24 órás aktivitással.⁴⁰ A már említett Tudomány a Békéért és Biztonságért Program keretein belül pedig izraeli szakemberek dolgoztak együtt spanyol, illetve kanadai tudósokkal egy Autonóm Platform a Tengeri Infrastruktúrák Védelmére elnevezésű projekten 2017 és 2020 között, ami lehetővé tette egy olyan vízalatti rendszer kifejlesztését, mely képes azonosítani a búvárokat, valamint észlelni az aknákat. Ez a költséghatékony és könnyedén alkalmazható rendszer jelentősen hozzájárult a víz alatti fenyegetések felderítéséhez és lokalizálásához.⁴¹

Mivel a biztonsági környezet állandó jelleggel változik, a védelem kialakítására alkalmazott módszereknek és elveknek is alkalmazkodniuk kell hozzá. A NATO-nak így tehát időről időre meg kell fogalmaznia a változó világ újkeletű kihívásait, valamint módot találni rá miképpen tudná kezelni ezeket mind a tag-, mind a partnerországokkal. A 2021. június 14-i brüsszeli találkozón bejelentett új stratégia, vagyis a NATO 2030 részleteinek kidolgozásán jelenleg is folynak a munkálatok többek között a keleti államok védelmi és elrettentési módszereinek megerősítésére. A térségben végbemenő politikai változások szintén azonnali válaszokat és változtatásokat igényelnek az eddig kialakított stratégiában, ugyanis míg

---

³⁹ NATO (2022b): Operation Active Endeavour (2001-2016) (Legutolsó frissítés: 2022. szeptember 1.). Elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm (Letöltve: 2022. október 21.)

⁴⁰ Izrael Állam (é.n.a): Mission of Israel to the EU and NATO: NATO-Med Dialogue. Elérhető: <https://embassies.gov.il/eu/Relations/NATO-MediterraneanDialogueCountries/Pages/Departments.aspx> (Letöltve: 2022. október 20.) Saját fordítás.

⁴¹ NATO (2018): Science for Peace and Security (SPS) Programme - 2018 Annual Report. The Emerging Security Challenges Division. Elérhető: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/2/pdf/200221_NATO_SPS_AnnualReport2018.pdf (Letöltve: 2022. október 21.)

Oroszország és Kína befolyása is egyre nő a régióban, úgy az Egyesült Államoké fokozatosan csökken, ami, ha a továbbiakban is így halad, drasztikus átalakulásokat okoz a Közel-Keleten, mely Izraelre nézve különösen fenyegető. A katonai szövetségnek azonban nem csupán a térségbeli jelenlétének növelésére kell törekvéseket tennie, hanem saját tagországai között is konszenzusra kell jutnia bizonyos felmerülő problémák kezelésében, mint például Törökország közeledése Oroszország felé és katonai aktivitásának megnövekedése a MENA-régióban.⁴² Az új stratégiának tehát figyelembe kell vennie az aktuális fenyegetéseket és priorizálni azokat, vizsgálnia kell az új kihívásokat és térségbeli, illetve szövetségen belüli változásokat, s a közös érdekek szem előtt tartásával megteremteni egy hatékony, széleskörű és alkalmazható tervet a jövőre nézve.

2.1.1. Növekvő orosz befolyás a térségben

Oroszország és Kína közel-keleti jelenlétének kiterjesztése arra ad aggodalmat, hogy az instabilitás és egyenlőtlenségek még tovább fokozódnak a térségben, ami további ellentétekhez és ezáltal konfliktusokhoz vezet, valamint a NATO számára sem volna előnyös, ha a két keleti ország támaszpontként tudná felhasználni a régiót. Moszkvának voltaképp nincs egy kézzel fogható, egyértelmű stratégiája a Közel-Keletre nézve, s inkább csak az amerikai hatalom által meghagyott rést kívánja betölteni, majd azon át belülről tovább terjeszkedni. Az ország gyakorlatilag a Nyugat alternatívájaként nyújt kapcsolatokat és támogatásokat a mediterrán országoknak, ezzel ellensúlyozva az amerikai és uniós befolyást. Hatalmi eszközeihez tartozik a katonai ereje, de fegyverüzleteket és energiaügyi megállapodásokat is köt, kiterjesztve ezzel kapcsolati hálóját, s arra törekszik, hogy ezen kapcsolatát fenn is tartsa a felekkel, azonban a konfliktusokban nyíltan vállalja szimpátiáját és nem ügyel a pártatlanságra, mely tovább szíthatja az egyébként is feszült kedélyeket. 2015-ben Putyin orosz fegyveres erőkkel segítette a szíriai polgárháború harcosait, ami két évvel később szír győzelemhez vezetett. Ez egy olyan képet alkotott Oroszországról, ami azt mutatta képes rendíthetetlenül harcolni és győzelemre segíteni azokat az országokat, akikkel partnerségben áll, vagy csak szimpatizál, holott a valódi érdekeltsége a szír válság idején is feltehetően az volt, hogy egy menekült áradatot indítson el, ezzel politikailag destabilizálva az európai szövetségeket. Később Líbiában is beavatkozott a nemzeti hadsereg és a Nemzeti Megállapodás Kormánya közötti összecsapásokba, amik a hozzá

---

⁴² Yegin, M. (2021): NATO and the Middle East. In: Blessing, J. – Elgin, K. K. – Ewers-Peters, N. M. (szerk.): NATO 2030: Towards a New Strategic Concept and Beyond. Foreign Policy Institute at Johns Hopkins SAIS, pp. 87-108. Elérhető: https://www.academia.edu/68871348/NATO_and_the_Middle_East (Letöltve: 2022. október 22.)

hasonló autoriter közel-keleti államokban tovább erősítették a rokonszenvet, és lenyűgözte őket az orosz kormány elszántsága és segítőkészsége. Az állam Szaúd-Arábiával és Egyiptommal egyaránt növelte a magasabb szintű látogatások számát, továbbá a szorosabb katonai együttműködés végett fegyverüzleteket kötöttek.⁴³ Ezek a lépések mind hozzájárultak ahhoz, hogy Moszkva mára az egyik legjelentősebb katonai szereplővé vált a térségben, ami Izrael számára kétségkívül aggodalomra ad okot.

2.1.2. Kína szerepvállalása a Közel-Keleten

Kína ezzel ellentétben teljesen más szerepet tölt be a Közel-Keleten, s míg Oroszország a beavatkozás politikáját folytatja, addig a kelet-ázsiai ország nem foglalkozik az ottani belügyekkel, s nem igyekszik az autoriter államok előnyre juttatására, sőt a régió belüli kapcsolatait a nyilvánosságtól is távol tartja. Peking olajimportjának mintegy 40 százalékát teszi ki a térségből érkező energiaforrás, ezért az állam számára kiemelt jelentőséggel bír a régió, s ezzel a nemzetközi hatalmakkal való összefonódását is csökkenti.⁴⁴ Az izraeliek megítélése az országról egyaránt kedvezőbb, annak ellenére, hogy a zsidó államot támogató nyugati országok nincsenek politikailag jó véleménnyel Kínáról. A Pew Research Center által 2019-ben végzett közvéleménykutatás megállapította, hogy Izrael lakosságának 66 százaléka szimpatizál Kínával, míg az Egyesült Államokban ez csupán 26 százalék volt. Az izraeli érték a 2018-as felméréshez képest is 11 százalékkal növekedett⁴⁵, aminek oka a kínai befektetések, valamint a két ország közötti fokozatos együttműködés. 2016-ban elindították a SIGNAL elnevezésű éves konferenciasorozatot, mely elsősorban Izrael Kínával szemben támasztott politikáját veszi górcső alá, értékeli kettejük kapcsolatát, továbbá vizsgálja Kína szerepvállalását a térségben. A konferenciát utoljára 2021 decemberében tartották meg Zoom rendszeren keresztül a COVID-19 járvány okán, ahol többek között az agenda részét képezte az USA és Kína közötti rivalizálás, valamint annak lehetséges hatásai Izraelre.⁴⁶ A zsidó állam mondhatni ezzel két tűz közé került, ugyanis a nagyhatalmak között globális szinten komoly

---

⁴³ Yegin, M. (2021): NATO and the Middle East. In: Blessing, J. – Elgin, K. K. – Ewers-Peters, N. M. (szerk.): NATO 2030: Towards a New Strategic Concept and Beyond. Foreign Policy Institute at Johns Hopkins SAIS, pp. 87-108. Elérhető: https://www.academia.edu/68871348/NATO_and_the_Middle_East (Letöltve: 2022. október 22.)

⁴⁴ Ugyanott.

⁴⁵ Silver, L. – Devlin, K. – Huang, C. (2019): People around the globe are divided in their opinions of China. Pew Research Center, december 5. Elérhető: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/12/05/people-around-the-globe-are-divided-in-their-opinions-of-china/> (Letöltve: 2022. október 22.)

⁴⁶ SIGNAL (2021): The 6th Annual Conference on Israel's China Policy: Conference Agenda. Sino-Israel Global Network & Academic Leadership. Elérhető: <https://sino-israel.org/wp-content/uploads/2021/12/Program-Agenda-SIGNAL-PolCon-2021-Designed-1-4.pdf> (Letöltve: 2022. október 23.)

versengés folyik mind a gazdaságért, mind a befolyásért és hatalomért. Bár Amerika hatalmi eszközei és képességei egyértelműen jelentősebbek, Kína annál rohamosabb módon emelkedik fel és válik az egyik leglényegesebb versenytársává, amit a partnerségi szerződésekkel megerősített közel-keleti befolyásának növekedése egyaránt elősegít. Kína érdeklődése Izrael iránt legfőképp az állam fejlett technológiájából fakad, továbbá mivel a zsidó állam szoros kapcsolatot ápol mind az Egyesült Államokkal, mind az Európai Unióval, Kína javíthatja globális pozícióját, amennyiben közelebb kerül hozzá. Jeruzsálem sem csupán szimpátiából keresi a Kínával való kapcsolat megerősítését. Számára a hatalmas és gyorsan fejlődő gazdaság jelenti a vonzerőt, mely saját gazdálkodása szempontjából számtalan lehetőséget rejt.⁴⁷ Kína Izrael harmadik legnagyobb kereskedelmi partnerévé vált az évek során, amit kiválóan szemléltet, hogy 2021-ben a két fél közötti áruk cseréje éves szinten 14,26 milliárd dollárral emelkedett a 2000-es évhez viszonyítva, bár Izrael importja mindegyik évben jelentősen magasabb volt, mint a Kínába áramló exportja⁴⁸, így a köztük lévő kereskedelem a zsidó állam számára deficitese.

Együttműködésük kiterjed még az izraeli infrastruktúra fejlesztésére, mely szintén a gazdasági fellendüléshez járul hozzá. A 2013-ban indult úgynevezett Egy Övezet, Egy Út kezdeményezés célja a vasúthálózatok, autópályák, energiavezetékek és határátkelőhelyek létrehozása a nyugati és déli országokban egyaránt, miközben Kína saját befolyását is növeli a megállapodásban résztvevő térségekben. Izrael 2017-ben csatlakozott az egyezményhez, aminek keretein belül a legfrissebb projektet 2021 szeptemberében fejezték be és adták át. A Haifa városában épült új kikötő arra hivatott, hogy az izraeli kormány kereskedelmének túlnyomó részét tengeri útvonalakon tudja lebonyolítani, s csökkentse az importköltséget. A kínai építészeti cégcsoport által létrehozott kikötő 25 évre biztosít az ország számára franchise-jogot a kikötő üzemeltetésére.⁴⁹

Mivel Izraelnek saját érdekei szempontjából fontos a Kínával való együttműködés, és az jelentős gazdasági előrelépést biztosít számára, így úgy gondolom a továbbiakban is érdemes

---

⁴⁷Chaziza, M. (2022): Israel-China Relations in an Era of Strategic Rivalry and Great Power Competition. Strategic Assessment - A Multidisciplinary Journal on National Security, Vol 25, No. 2, július. INSS, Tel Aviv. Elérhető: <https://strategicassessment.inss.org.il/en/articles/israel-china-relations-in-an-era-of-strategic-rivalry-and-great-power-competition/> (Letöltve: 2022. október 24.)

⁴⁸ United Nations Comtrade Database (é.n.a): Trade Data: China-Israel. Elérhető: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=all&CommodityCodes=TOTAL&Partners=156&Reporters=376&period=all&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus> (Letöltve: 2022. október 23.)

⁴⁹ The State Council of The People's Republic of China (2022): China-Israel ties bloom spectacularly (Legutolsó frissítés: 2022. március 7.). Elérhető: https://english.www.gov.cn/news/international/exchanges/202203/07/content_WS6225601ec6d09c94e48a6238.html (Letöltve: 2022. október 23.)

arra törekednie, hogy ez a kapcsolat fennmaradjon. Az Egyesült Államokat figyelembe véve azonban óvatosságra van szüksége, hiszen az USA a kezdetektől fogva legfőbb támogatója, akinek intelmeire és javaslataira érdemes oda figyelnie, s vele is együttműködést tanúsítania, hiszen ezen partnerség elvesztése egzisztenciális válságba sodorhatja őt. A zsidó államnak az amerikai kormánnyal szemben őszintén és nyílt lapokkal érdemes játszania, hogy megértsék nem ellenszegülésről van szó, csupán önmaga érdekeit kell elsősorban maga előtt tartania.⁵⁰

Interjú beszélgetéseimből kiderült, hogy a megkérdezettek mind pozitívan élik meg az országban végbemenő külföldi kooperációkat és befektetéseket, melyek nagyban hozzájárulnak az ország fejlődéséhez, ugyanakkor érdemes felmérni, hogy kitől fogad el segítséget az állam. Újságíró alanyom úgy véli a kínai kormány által nyújtott támogatások például veszélyesek lehetnek olyan szempontból, hogy a későbbiekben olyan feltételeket támasztanak, melyeket az igénybe vevő állam nem tud teljesíteni, így Kína teljes tulajdonjogot szerezhet a megállapodás tárgya felett. Az orosz befolyás a térségben ugyanakkor a hétköznapi ember számára nem érzékelhető és bár kicsiben nem befolyásolja Izraelt, nagyban annál inkább. Oroszország jelen van Szíriában, így a zsidó államnak óvatosságra van szüksége milyen politikát folytat az orosz kormánnyal szemben, mivel nem érdemes magára haragítania őket.

A kínai és orosz jelenlét növekedése a régióban látható módon egyre csak növekszik, s az USA ezzel párhuzamos elfordulása még jelentősebb befolyást biztosít számukra. Ezen erők kiegyenlítésére kell hát a NATO-nak a legnagyobb figyelmet fordítania és egy köztes platformot kialakítania, ami meggátolja a nagyhatalmak korlátlan ráhatásának kialakulását. A katonai szövetségnek továbbá „olyan megközelítést kell követnie, amely a szövetségesek közötti maximális politikai kohéziót, a Közel-Keleten a partneri viszonyok hatékonyabbá tételét és a regionális kérdésekkel szembeni észszerű elköteleződést biztosítja.”⁵¹

---

⁵⁰ Chaziza, M. (2022): Israel-China Relations in an Era of Strategic Rivalry and Great Power Competition. Strategic Assessment - A Multidisciplinary Journal on National Security, Vol 25, No. 2, július. INSS, Tel Aviv. Elérhető: <https://strategicassessment.inss.org.il/en/articles/israel-china-relations-in-an-era-of-strategic-rivalry-and-great-power-competition/> (Letöltve: 2022. október 24.)

⁵¹ Yegin, M. (2021): NATO and the Middle East. In: Blessing, J. – Elgin, K. K. – Ewers-Peters, N. M. (szerk.): NATO 2030: Towards a New Strategic Concept and Beyond. Foreign Policy Institute at Johns Hopkins SAIS, pp. 102. Elérhető: https://www.academia.edu/68871348/NATO_and_the_Middle_East (Letöltve: 2022. október 22.) Saját fordítás.

2.2. Az Euro-Mediterrán Együttműködés

Európa már régóta igyekszik kiterjeszteni befolyását a Közel-Keletre, valamint Észak-Afrikára, hisz kapcsolatuk egészen a gyarmatosításig nyúl vissza. Az Unió sem vonatkozathat el ettől az összeköttetéstől, azonban ő csupán a közelmúltban alakított ki hivatalos és egységes politikát ezen szomszédjaival. Az olyan problémák, mint a terrorizmus, az energiaszükségletek, a csempészet vagy a bevándorlás a MENA országokra irányították Európa figyelmét, s később az Unió számára is egyre nagyobb jelentőséggel bírt mind külpolitikailag, mind belpolitikailag. Az úgynevezett barcelonai folyamat volt az, mely egy stabilabb alapot biztosított a két térség kapcsolatának és politikájának. Ez magába foglalta az Euro-Mediterrán Partnerséget, valamint az Unió a Mediterrán Térségért kezdeményezést egyaránt, melynek célja, hogy enyhítse az egyenlőtlenségeket, illetve javítsa a kapcsolatot az Unió déli és délkeleti szomszédjaival. Ez a folyamat hozta végül létre és intézményesítette az Euro-Mediterrán Partnerséget az 1995-ös Barcelonai Nyilatkozat aláírásával. Ezáltal az EU magasabb szintre emelte politikáját mediterrán partnereivel, további multilaterális kapcsolatoknak nyitott teret, valamint a közel-keleti régió polgárainak is egy átláthatóbb és kézzelfoghatóbb biztosítékot nyújtott a fejlődésre, melyet három pillérre helyeztek.⁵²

„A Barcelonai Nyilatkozat a politikai és biztonságpolitikai partnerség keretében rendszeres időközönként megerősített politikai párbeszédet irányoz elő, melynek célja egy közös stabil és békés térség megteremtése, a nemzetközi jog és az emberi jogok tiszteletben tartásával”⁵³, vagyis az Unió a béke és a demokrácia kiterjesztése érdekében bizonyos mértékig ellenőrzése alá kívánta vonni a régiót. Emellett a részvevő mediterrán országok továbbra is maguk döntöttek a kormányzási formájukról, viszont megkapták a lehetőséget és a támogatást egy pozitív gazdasági és társadalmi változásra. Csak úgy, mint magában az Európai Unióban a tagállamok, a Partnerségben résztvevők sem avatkozhatnak bele egymás belügyeibe, s továbbra is megmarad az állam saját akarata. Amennyiben probléma merül fel a felek között, úgy azt békés, demokratikus úton rendezhetik, például tárgyalásokon keresztül. Lényeges, hogy a politikai integráció keretein belül csökkentsék az államok közötti egyenlőtlenségeket, viszont

---

⁵² Abbot, S. G. (2018): The EU and the Middle East: From the Euro-Mediterranean Partnership to the Union for the Mediterranean. In: Stivachtis, Y. A. (szerk.): Conflict and Diplomacy in the Middle East – External Actors and Regional Rivalries. E-International Relations Publishing, Bristol, pp. 93-109. Elérhető: [https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR\(5\).pdf#page=101](https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR(5).pdf#page=101) (Letöltve: 2022. október 26.)

⁵³ N. Rózsa, E. – Szigetvári, T. (2018): Az EU és a déli Mediterráneum: együttműködés kihívásokkal. In: Éltető, A. - Szijártó, N. (szerk.): Változó Európa a változó világban. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet, Budapest, pp. 320.

növeljék az egymásrautaltságot, mivel minél szorosabban fonódik össze két ország politikája és gazdasága, annál inkább lesznek közösek az érdekeik is, s nem fog megoldást kínálni a konfrontálódás lehetősége. A közel-keleti térségben a legtöbb ország azonban jelenleg sem nyitott a demokrácia felé, ahogyan azt Egyiptom példája is kiválóan szemlélteti, ellenben Izrael nem csak, hogy törekszik fenntartani demokratikus létét, de létfontosságúvá is vált számára, így ebben a tekintetben példaértékű és iránymutató a közreműködése. A többi pillér közül ennek ellenére a politikai a legkevésbé működőképes, mivel a térség nem kollektíven befogadó.⁵⁴

A gazdasági és pénzügyi partnerség, mely az együttműködés második oszlopa, kis mértékkel eredményesebbnek bizonyult, hiszen például a kereskedelemben, ami az állam gazdaságának jelentős részét teszi ki, egyszerűbb módon kötnek kompromisszumot a felek. Ennek oka, hogy míg a kormány politikája annak elveiről szól, a kereskedelme az országa szükségleteit elégíti ki, melyeket nem csak saját jóléte, de polgárai elégedettsége érdekében is biztosítani kell. Így tehát az ezen „együttműködés keretében megjelölt közös célok a fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődés ütemének felgyorsítása, a térségen belüli fejlődési szakadék lecsökkentése, a regionális együttműködés és integráció támogatása”⁵⁵, melyek elérésére egy pénzügyi alapot is létrehoztak, az úgynevezett MEDA programot. Ezzel egyszerűbb és hozzáférhetőbb módon tudott az Európai Unió pénzügyi és technikai segítséget nyújtani a mediterrán társországoknak, melyet még kiegészítettek az Európai Beruházási Bank kölcsönei, valamint a tagállamok kétoldalú pénzügyi hozzájárulásai. A MEDA I az 1996 és 1999-es időszakot foglalja magába, míg az újrafogalmazott MEDA II 2000 és 2006 között működött.⁵⁶ 2005-ben a segélycsomag által nyújtott támogatás meghaladta a 850 millió eurót, mely csupán kiegészítője volt a 2 milliárd eurónyi kölcsönnek. Ebben az évben az országoknak szeparáltan juttatott támogatásokon kívül kiemelkedő projekt volt például egy közös izraeli-palesztin közlekedési iroda létrehozása, melyre 2 millió eurót különítettek el.⁵⁷ A pillér elő kívánja mozdítani az euromediterrán szabadkereskedelmi övezet létrehozását, továbbá célul tűzte ki a befektetések élénkítését, s a modern gazdaságba való bevonással az életszínvonal

---

⁵⁴ Abbot, S. G. (2018): The EU and the Middle East: From the Euro-Mediterranean Partnership to the Union for the Mediterranean. In: Stivachtis, Y. A. (szerk.): Conflict and Diplomacy in the Middle East – External Actors and Regional Rivalries. E-International Relations Publishing, Bristol, pp. 93-109. Elérhető: [https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR\(5\).pdf#page=101](https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR(5).pdf#page=101) (Letöltve: 2022. október 26.)

⁵⁵ N. Rózsa, E. – Szigetvári, T. (2018): Az EU és a déli Mediterráneum: együttműködés kihívásokkal. In: Éltető, A. - Szijártó, N. (szerk.): Változó Európa a változó világban. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet, Budapest, pp. 320.

⁵⁶ Ugyanott.

⁵⁷ European Commission (2005): Mediterranean partners to benefit from over €850 million in EU grant support in 2005. November 24. Brüsszel. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_05_1464 (Letöltve: 2022. október 26.)

emelését. Bár számos kétoldalú szabadkereskedelmi egyezményt írtak alá az államok, a szabadkereskedelmi övezet megvalósulása ellenére az nem biztosít valódi korlátlan hozzáférést a világgpiaci termékekhez és szolgáltatásokhoz. A tőke, az áru és a munkaerő gyakorlatilag inkább egy olyan cseréje valósult meg, mely csupán a szükségesre növelte a piacok méretét ahhoz, hogy oda vonzzák a külföldi befektetéseket. Fontos, hogy ez a pillér nem pozícionálható önös érdek eszközeként, hanem a térség egészének stabilitását és felvirágzását szolgálja.⁵⁸ A régió 2020-ban az EU teljes külkereskedelmének 4,6%-át tette ki, azon belül az importja 58,0 milliárd euró, míg exportja 91,4 milliárd euró volt, mely a 2021-es évre csak még tovább növekedett és az EU export 27,45%-kal emelkedett.⁵⁹

Az együttműködés harmadik és egyben legsikeresebb pillére a társadalmi és kulturális partnerség, mely mérsékelni kívánja azokat a nézeteltéréseket és kommunikációs problémákat, melyek a nemzetek és vallások közötti különbségekből erednek. Ez nem csupán politikai, de társadalmi szinten is releváns, így annak elérése, hogy az állampolgárok tömegesen is tájékoztatást kapjanak mind az állam ügyeiről, mind a számukra is fennálló lehetőségekről, szintén lényeges. Könnyű egy olyan népet irányítani, akik nem tudnak tájékozódni máshonnan, kizárólag a kormányuktól, de tőlük is korlátozottan. Éppen ezért az Uniónak szívügye, hogy a polgárok tisztában legyenek emberi jogaikkal, s tudassák őket lehetőségeikről. Ezenfelül küzd a lakosság egészségügyi helyzetének, valamint jólétének javításáért, az illegális migráció kezeléséért és a kábítószer-, illetve emberkereskedelem ellen. A társadalom felemelése elválaszthatatlan a gazdasági fejlődéstől, oda-vissza hatnak egymásra, s egy-egy polgári szinten bekövetkezett esemény kihathat a politikára, ezáltal pedig változások következhetnek be a gazdaságban. Példa erre a 2001. szeptember 11-én New York-ban bekövetkezett terrortámadás, ami után még hangsúlyosabb lett a kulturális megértés és együttműködés.⁶⁰ A kommunikáció fejlődése érdekében az Európai Unió és a mediterrán partnerei létrehozták az Anna Lindh Alapítványt 2005-ben, mely célja, hogy egy alternatív felületet nyújtson a szélsőséges

---

⁵⁸ Abbot, S. G. (2018): The EU and the Middle East: From the Euro-Mediterranean Partnership to the Union for the Mediterranean. In: Stivachtis, Y. A. (szerk.): Conflict and Diplomacy in the Middle East – External Actors and Regional Rivalries. E-International Relations Publishing, Bristol, pp. 93-109. Elérhető:

[https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR\(5\).pdf#page=101](https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR(5).pdf#page=101) (Letöltve: 2022. október 26.)

⁵⁹ European Commission (é.n.): Southern Neighborhood - EU trade relations with its Southern Neighborhood. Facts, figures and latest developments. Elérhető: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/southern-neighbourhood_en (Letöltve: 2022. október 26.)

⁶⁰ Abbot, S. G. (2018): The EU and the Middle East: From the Euro-Mediterranean Partnership to the Union for the Mediterranean. In: Stivachtis, Y. A. (szerk.): Conflict and Diplomacy in the Middle East – External Actors and Regional Rivalries. E-International Relations Publishing, Bristol, pp. 93-109. Elérhető: [https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR\(5\).pdf#page=101](https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR(5).pdf#page=101) (Letöltve: 2022. október 26.)

párbeszéd és az agresszió elleni küzdelemhez, egy befogadó és empatikusabb társadalom kialakításához, valamint egy párbeszédre és cserére épülő kultúra létrehozásához, ahol a bizalom és a tolerancia uralkodik.⁶¹

Izrael, fontos alapító tagként, igyekszik az őt érintő konfliktusoktól eltekintve is szoros együttműködést tanúsítani az Unióval és aktívan részt venni a párbeszédben, bár összeköttetések már 1993-ra, az oslói folyamat kezdetére visszavezethetők, mely megállapodás aláírásával Izrael és a Palesztin Felszabadítási Szervezet kölcsönösen elismerték egymás szuverenitását. Az Euro-Mediterrán Partnerség keretén belül az együttműködési szerződést elsőként írta alá a zsidó állam 1995-ben, s a mai napig ez képezi a két fél egyetlen jogalapját, ezenfelül pedig meghatározta többek között a zsidó állam politikai, gazdasági és társadalmi kapcsolatait a szerződés három aspektusában. Számos hivatalos találkozón, illetve legfőképp technikai programban vett részt aktívan, politikusai pedig az összes eddigi Euromed külügyminiszteri konferencián, nemzeti koordinátorok és más Euromed bizottságok vezető tisztviselőinek ülésein is képviseltették magukat. A párbeszéd kiszélesítésére 2008-ban létrejött Unió a Mediterrán Térségért néhány változtatást iktatott be az eddig megszokott rendszerbe, mint a rotációs társelnökség egy uniós és egy mediterrán vezetővel, melyben Izraelnek egyelőre még nem volt része, továbbá a székhelyül Barcelonát jelölték ki, ahol a projektek előmozdításáért felelősek mind regionális, szubregionális, mind transznacionális szinten.⁶² Izrael számára egyaránt fontosak a környezetvédelmi és éghajlatváltozási kihívások, továbbá az EU és az USA irányából is pressziók érik ezügyben, így ezen a területen kiemelkedő küzdelmet folytat. Az ország 1996 szeptembere óta tagja az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének, 2004 februárja óta pedig az azt kiegészítő Kiotói Jegyzőkönyvnek is, melyben az aláíró felek vállalták az üvegházhatású gázok 5,2 %-kal való csökkentését.⁶³ A Párizsi Egyezménynek a zsidó állam maga is aláírója volt, így nem csak az amerikai részvétel miatt köteles megfelelni annak, hanem saját vállalásai okán is.

A Párbeszéd keretein belül a konzultáció folytonosságának fenntartására miniszteri szintű társulási tanácsot hoztak létre, aminek rendeltetészerűen évente legalább egyszer kellene üléseznie, ez azonban 2012 óta nem működik. Ennek oka, hogy Izrael sérelmezte, hogy

---

⁶¹ Anna Lindh Foundation (é.n.): Our Purpose. Elérhető: <https://www.annalindhfoundation.org/our-purpose> (Letöltve: 2022. október 26.)

⁶² Izrael Állam (é.n.b): Mission of Israel to the EU and NATO: Union for the Mediterranean. Elérhető: <https://embassies.gov.il/eu/IsraelEU/UnionfortheMediterranean/Pages/Departments.aspx> (Letöltve: 2022. október 27.)

⁶³ EU (2021): Recommendations for a Climate Action Coordination Strategy. Israel. Clima-Med. Acting for climate in South Mediterranean. Február. Elérhető: https://www.climamed.eu/wp-content/uploads/files/Final-CAS-Document-ISRAEL-ENG-PRINT_.pdf (Letöltve: 2022. október 27.)

az EU ugyanúgy kezeli őt, mint más mediterrán országokat, akik viszont nem a társulás, valamint a politikai együttműködés tagjai, ráadásul ezekkel az államokkal csak egyre nő az egyébként is meglévő szakadék. Emellett Izrael már nem tartja korszerűnek a barcelonai folyamat által nyújtott lehetőségeket, például, hogy a szolgáltatások áramlására, valamint a befektetésekre nem kerül elég hangsúly, ami a gazdaság fellendítésének egy igen lényeges aspektusa lenne. Ezekből kifolyólag az utóbbi 10 évben kettejük kapcsolata csupán szakaszosan fejlődött. A kutatás és fejlesztés területén azonban rendkívül aktívan vesz részt a zsidó állam és az összesen hét keretprogramból hatban végzett munkálatokat, majd az Európa 2020 kezdeményezésnek egyik alappírét jelentő Horizont 2020-ban tevékenykedett, aminek célja egy innovációs politika kialakítása 2014 és 2020 között. Ennek okán tárgyalások folynak arról, hogy Izraelt bevonják-e a gyakorlatban is az EU K+F terébe. Az izraeli bevonásról szóló tárgyalások az egyik legújabb fejlesztési program, a Horizon Europe kapcsán hamar eredményeket ért el, és 2021. december 6-án életbe lépett a megállapodás, mely Izraelt hivatalosan is társítja a programhoz.⁶⁴ Ennek értelmében az „izraeli kutatók, innovátorok és kutatási intézetek mostantól az EU-tagállamok szervezeteivel egyenlő feltételekkel vehetnek részt az EU 95,5 milliárd eurós kutatási és innovációs programjában.”⁶⁵ Bár a program azon az elven alapul, hogy a részvevő országok nem kapnak pénzbeli juttatást a szolgáltatásaikért, s a két fél között a politikában sem felhőtlen a kapcsolat, a technológia egy közös pontot biztosít kettejüknek, ahol kiválóan tudnak együttműködni, s ezáltal Izrael is minden további nélkül támogatja az ebben és ehhez hasonló projekteknél való részvételt, mely a tudományban és iparban egyaránt hasznos számára. Ezek az oktatási és kutatási területen folytatott közös munkálatok a zsidó társadalomban is kialakították egyfajta Európa-párti hozzáállást, akik erősen támogatják a szoros összeköttetéseket az Unióval és tagállamaival.⁶⁶

Az energiát illetően egy meglehetősen kiterjedt projekt folyik jelenleg is, ami a Földközi-tenger keleti részének és Görögország gázkészleteit kívánja összekötni egy 1900 km hosszú vezetékkel, melynek tervezett éves kapacitása kezdetben 10 milliárd köbméter gáz

---

⁶⁴ Tovias, A. (2021): A Quick Survey of EU-Israel Bilateral Relations 25 Years After the Barcelona Process. In: Cohen-Hadria, E. (szerk.): Towards a Renewed Partnership with the Southern Neighbourhood. EuroMeSCO Euromed Survey, pp. 118-127. Elérhető: https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2021/06/ES11_Qualitative-5-Tovias-120-129.pdf (Letöltve: 2022. október 28.)

⁶⁵ European Commission (2021): Israel joins Horizon Europe research and innovation programme. Sajtócikk, december 6. Elérhető: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/israel-joins-horizon-europe-research-and-innovation-programme-2021-12-06_hu (Letöltve: 2022. október 28.) Saját fordítás.

⁶⁶ Tovias, A. (2021): A Quick Survey of EU-Israel Bilateral Relations 25 Years After the Barcelona Process. In: Cohen-Hadria, E. (szerk.): Towards a Renewed Partnership with the Southern Neighbourhood. EuroMeSCO Euromed Survey, pp. 118-127. Elérhető: https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2021/06/ES11_Qualitative-5-Tovias-120-129.pdf (Letöltve: 2022. október 28.)

szállítása lesz, majd a későbbiekben ez a duplájára emelkedhet. A projektről szóló dokumentumot 2020-ban írták alá Görögország, Izrael és Ciprus energiaügyi miniszterei, a vezeték pedig várhatóan 2025-ben, de legkésőbb 2027-re el is készül, és megkezdí a gázszállítást Izraelből, illetve Ciprusról.⁶⁷ A program azonban nem halad teljesen gördülékenyen, ugyanis az EU egyik általános célja, hogy csökkentse a magas szén-dioxid-kibocsátású tüzelőanyagok használatát, s ez Olaszországot is dilemmába sodorta, miszerint szükség van-e egyáltalán a vezetékre. Bár az Európai Bizottság mindenképp frissíteni szeretné az izraeli energiaügyi minisztériummal folytatott párbeszédét, azt kijelentette, hogy a földgáz igenis segíthet bizonyos tagországainak a zöld átállásban, így a továbbiakban is szorgalmazza és támogatja a projektet. Az uniós zöld programot illetően Izrael vállal is nyomja a felelősség és az eddigiekben is jelentős hangsúlyt helyezett az ezen szabványoknak való megfelelésre, valamint a tény, hogy az USA ismét csatlakozott a párizsi klímaegyezményhez, szintén elvárásokat támaszt a zsidó állammal szemben.⁶⁸ Izrael az Unió a Mediterrán Térségért úgynevezett Clima-Med projektjében is részt vett, melynek célja, hogy a közel-keleti partnerállamokat „a fenntartható, alacsony szén-dioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozással szemben ellenálló fejlődés irányába”⁶⁹ terelje. A 2018 júniusától 2022 júniusáig tartó 6,9 millió eurós összköltségvetésből megvalósult program támogatta az államokat, hogy elérjék a nemzeti szinten meghatározott célkitűzéseiket ezen a területen, valamint különösen lényeges volt, hogy kiszélesítsék a helyi közigazgatások kapacitását az éghajlatváltozással kapcsolatos intézkedések terén.⁷⁰

Az együttműködést tovább nehezíti diplomáciai szempontból, hogy számos EU tagállam nem pártolja azt a hozzáállást, amit Izrael tanúsított a palesztin területek elfoglalásakor, amiért többek között hála az Egyesült Államok beavatkozásának, nem vonták felelősségre. Ellenben napjainkban is folynak a felülvizsgálatok, hogy megállapítsák a zsidó állam bűnösségét a nemzetközi jog és az emberi jogok megsértése tekintetében, melyet az izraeli hatóságok el is fogadtak, s úgy döntöttek nem éri meg nyíltan szembeszállni az Unióval,

---

⁶⁷ NS Energy (é.n.): Eastern Mediterranean Pipeline Project. Elérhető: <https://www.nsenergybusiness.com/projects/eastern-mediterranean-pipeline-project/> (Letöltve: 2022. október 29.)

⁶⁸ Tovias, A. (2021): A Quick Survey of EU-Israel Bilateral Relations 25 Years After the Barcelona Process. In: Cohen-Hadria, E. (szerk.): Towards a Renewed Partnership with the Southern Neighbourhood. EuroMeSCO Euromed Survey, pp. 118-127. Elérhető: https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2021/06/ES11_Qualitative-5-Tovias-120-129.pdf (Letöltve: 2022. október 28.)

⁶⁹ Union for the Mediterranean (2021): UfM Member States united in strong commitments to face the climate and environmental emergencies. Elérhető: <https://ufmsecretariat.org/ministerial-climate-environment-2021/> (Letöltve: 2022. október 28.) Saját fordítás.

⁷⁰ Ugyanott.

hiszen, ha Izrael számára nem is a legfontosabb, de a második leglényeges kapcsolatról beszélhetünk. Az Európai Unió által 2021. február 9-én közzétett dokumentum, az úgynevezett Szomszédügyi, Fejlesztési és Nemzetközi Együttműködési Eszköz, mely a korábbi uniós külső finanszírozási eszközöket egyesíti, csupán indifferens módon érinti Izraelt. A program kiemelt projektként említi a zsidó állam finanszírozását a Gázába irányuló gázvezeték megépítésében, valamint, hogy tovább kívánja fejleszteni a kapcsolatukat a digitális kutatás és innováció területén, ahol eddig is példaértékű volt az együttműködésük. Izrael kormánya optimista annak kapcsán, hogy az Unió a továbbiakban is elősegíti a megfelelő párbeszéd kialakítását a többi mediterrán országgal, hivatkozva arra, hogy ezt az amerikai vezetés is szívesen tapasztalná.⁷¹

Az Európai Unió és az Egyesült Államok nélkülözhetetlen szerepet töltenek be a zsidó állam életében, politikájában, gazdaságában, mely utóbbit igazolja az is, hogy e két partner jelenti számára a legfontosabb piacokat az áruk, illetve szolgáltatások exportjában. Izrael nincs teljesen azonos félként kezelve a többi közel-keleti országgal, aminek egyik oka, hogy az EU már egy fejlett országnak tekinti, s így előtérbe helyezi a többi regionális gazdaság fejlesztésére irányuló törekvéseit, továbbá Izrael már nem jogosult a korábbi MEDA eszköz keretében nyújtott támogatásra sem. A fejlett ország teóriáját erősíti, hogy míg az arab államok számára a legnagyobb kihívást a lakosság növekedésével arányosan emelkedő életszínvonal biztosítása jelenti, addig Izraelnek, az inkluzív növekedés problémáján átívelve, elsődlegesen az éghajlatváltozás jelenti a kihívást.⁷² Izrael számára kiemelkedően fontos, hogy közös projekteken dolgozzon az arab országokkal, mely hozzásegíti a politikai és strukturális stabilitáshoz, továbbá az Unió a Mediterrán Térségért olyan lehetőségeket biztosít ezen országok számára, melyek elősegítik a gazdasági integrációt és a demokratikus reformok előmozdítását mind Észak-Afrikában, mind a Közel-Keleten, s ez az Európai Unió számára is kiemelt jelentőséggel bír. Az uniós piacok és támogatások elvesztésének túlzottan nagy következménye lenne az államra nézve, még akkor is, ha az USA továbbra is a háta mögött marad. Ezért úgy gondolom, hogy Izraelnek a lehető legjobb stratégiája az volna, ha a szembeszállás és önakarat helyett együttműködne az EU-val és továbbra is hajlandóságot mutatna a fejlődésre, valamint a békére való törekvésre.

---

⁷¹ Tovias, A. (2021): A Quick Survey of EU-Israel Bilateral Relations 25 Years After the Barcelona Process. In: Cohen-Hadria, E. (szerk.): Towards a Renewed Partnership with the Southern Neighbourhood. EuroMeSCo Euromed Survey, pp. 118-127. Elérhető: https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2021/06/ES11_Qualitative-5-Tovias-120-129.pdf (Letöltve: 2022. október 28.)

⁷² Ugyanott.

2.3. Az Ábrahám-megállapodások

Védelem nem csupán a folyamatos katonai támadások visszaverésével és a konfliktusokban való aktív részvétellel nyújtható, hanem a tartós béke kialakulásának elősegítésével egyaránt. Ilyen kezdeményezés az Ábrahám-megállapodás is, melyet Izrael és az Arab Liga tagjai kötöttek 2020 őszén, s voltaképp öt szerződést foglal magában, melyből kettő csupán maga a csatlakozási egyezmény. Az Ábrahám elnevezés már önmagában egy üzenetet hordoz, ugyanis az ábrahámi vallásokat, tehát a kereszténységet, az iszlámot és a zsidóságot vonja egy kalap alá, rámutatva egy lényeges közös vonásra, Ábrahám proféta Istenének imádatára. A Trump kormány segítségével létrejött egyezmények kimondják, hogy a felek törekednek a régió belüli béke, a diplomáciai kapcsolatok és a stabilitás kialakításra, s hajlandók ennek érdekében együttműködni.⁷³ Izrael külön megállapodást írt alá Bahreinnel, Marokkóval és az Egyesült Arab Emírségekkel, amik azonban tartalmilag jelentősen eltérnek egymástól. Míg az első két állammal 1-2 oldalban megfogalmazott általános információkat találunk a felekre vonatkozóan, addig az Emírségekkel kötött egyezmény egy részletesen kidolgozott, több területre is kiterjedő dokumentum. Az általános békefenntartó és normalizálásra irányuló célokon, valamint a jogokon és kötelezettségeken túl az utóbbi szerződés kitér a stratégiai célokra is, aminek keretében a felek elkötelezik magukat amellett, hogy együtt dolgoznak az Egyesült Államok diplomáciai, regionális, kereskedelmi és stabilitási célkitűzésein, vagyis a Stratégiai Agenda a Közel-Keletért projekten. Emellett kiemeli a pénzügyek és beruházások bilaterális fejlesztését a két fél között, a technológiai és tudományos kutatásokban való együttműködést, de még a fenntartható és tiszta víz problémájára is kitér, mely területen különösen szükség van az összefogásra, hiszen az 1967-ben kitört hatnapos háború egyik központi oka is a vízelosztásból fakadt.

Az Egyesült Arab Emírségek gazdaságilag az egyik legjelentősebb államként van jelen a világban és prominens befektetésekkel bír. A közel-keleti életben is egyre nagyobb szerepet játszik, így például az izraeli-palesztin konfliktusban, melyben szerepvállalása bár a palesztin támogatáson alapul, a viszály igazságos megoldását pártolja, vagyis a kétállamiság létrejöttét. Az Emírségek és Izrael kapcsolatát így tehát nem a feltétlen támogatás jellemzi, azonban az ország nem kívánja a zsidó állam vesztét sem, sőt közös érdekekkel is rendelkeznek. Mindkét állam számára, ha nem is azonos mértékben, de biztonságpolitikai kihívást jelent Irán és annak

---

⁷³ Zanotti, J. (2022): Israel: Background and U.S. Relations in Brief. Congressional Research Service (Legutolsó frissítés: 2022. november 16.). Elérhető: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R44245.pdf> (Letöltve: 2022. november 17.)

nukleáris fejlesztései, sőt az Emírségek és Irán közötti geopolitikai rivalizálás évtizedekre vezethető vissza. Közös pontként szolgál még a terrorizmus elleni fellépés, a tengeri kereskedelmi útvonalak fellendítése, valamint a fejlődés az orvostudományban, a kutatási módszerekben, a környezetvédelemben és nem utolsósorban a turizmusban. A kettejük közötti szoros együttműködés ezáltal számos előnnyel és potenciállal járna, melyből mindkét fél profitál, ehhez azonban először Izraelnek kell lépéseket tennie a palesztinokkal való konfliktus enyhítésére és kezelésére. Izrael Kínához való közeledésével ellentétben, a zsidó állam Arab Emírségekkel való kollaborációja az Egyesült Államokból is pozitív visszajelzést vált ki, elvégre az USA maga is közeli kapcsolatot ápol az arab országgal mind gazdasági és diplomáciai, mind biztonsági érdekeltségéből. Az EAE és Izrael kapcsolata nem indult könnyedén, az arab ország nem ismerte el a zsidó állam függetlenségét annak megalakulásakor, s határozottan kiáll a palesztinok mellett, ezzel szemben mégis részt vett több békekezdeményezésben, s arra törekszik, hogy kialakuljon a régió belüli tartós béke és stabilitás, melyet a kétállamiság megoldásában lát.⁷⁴ Az Emírségek és Izrael által megkötött megállapodás ezek fényében nem volt váratlan vagy újkeletű, hiszen az eddigiekben is volt kapcsolatuk egymással, és az arab ország voltaképp a zsidó állam helyzetén is segíteni akar, legalábbis az elmúlt néhány év eseményeit figyelembe véve. 2020-ban Trump elnöksége alatt mutatta be az amerikai kormány azt a béketervezetet, mely részletesen leírta a kétállamiság elméletének gyakorlatba ültetését, mellyel az EAE saját nézetei alapján azonosulni tudott, s feltehetően ebből is eredeztethető az Ábrahám-megállapodásokban való részvétele. Az ország az együttműködéstől az egyébként is erős gazdaságának fejlődése mellett presztízsének növekedésére egyaránt számíthat mind a partnereivel, mind a riválisaival szemben.

Izrael számára a megállapodások számos előnnyel járnak, kezdve azzal, hogy bár a kompromisszumként szolgáló kétállamiság megteremtését több ország is támogatná, köztük a Biden kormány egyaránt, az aláírt Ábrahám-megállapodások nem tartalmazzak arra vonatkozó részeket, miszerint a zsidó államnak területeket kellene feladnia, vagy felfüggesztenie az annexióját a palesztin területeken. Az egyezmények továbbá a jelentős gazdasági fellendülés vízióján felül biztonságpolitikai és belpolitikai haszonnal is kecsegtetik, hiszen a szerződés kiköti az ezen területeken való együttműködést, ami azt jelenti, hogy lényegesen megkönnyíti az állam számára a hírszerzési, valamint a katonai és egyéb védelmi feladatokban való közös

---

⁷⁴ Zaga, M. (2021): Israel and the United Arab Emirates: The Axis of Precedents. In: Kibrik, R. – Goren, N. – Kahana-Dagan, M. (szerk.): Israel's Relations with Arab Countries: The Unfulfilled Potential. MITVIM, január, pp. 72-88. Elérhető: <https://mitvim.org.il/wp-content/uploads/2021/01/Israels-Relations-with-Arab-Countries-The-Unfulfilled-Potential-January-2021-Eng.pdf> (Letöltve: 2022. október 30.)

munkát. A legnagyobb előnyt azonban egyértelműen a gazdasági területen történő fejlemények jelentik.⁷⁵ A pénzügyi szektorban meglehetősen korán elkezdődtek a közreműködések, így már 2020-ban bővülni kezdtek a hitelkeretek és banki kapcsolatok az Emírségek és Izrael között, sőt az egyezséget követően az izraeli befektetők és vállalkozók számára Dubai és Abu Dhabi kínál lehetőségeket arra, hogy még több és még szélesebb közel-keleti piacokat, illetve szegmenseket érjenek el. Az Öböl-menti államok az évek során számos területen fejlődést értek el, mint például az élelmiszeriparban, amin belül az élelmiszerbiztonság a koronavírus járvány óta még inkább prioritást élvez, valamint a mezőgazdaságban is előrehaladást értek el, így például az Emirátusok a Crop One nevű amerikai céggel közösen hoznak létre egy a világon páratlan vertikális farmot, ami a kevesebb vízfelhasználással több mint 250 millió liter vizet takarít meg. Ezek az újítások Izrael számára is új üzleteket és innovációt jelentenek, melyet a 2020-as megállapodások lényegesen megkönnyítenek. Akadályt jelent azonban az a törvényhozás, mely az arab vállalkozók kezét köti meg, s mely értelmében nem köthetnek üzletet izraeli jogi személyekkel vagy cégekkel, amennyiben egy ellenséges országgal szintén üzleti alapú megállapodása van. Ebbe beletartozik Szíria, Irán, Irak és Libanon, s az 1939. évi Kereskedelem az Ellenséggel Rendeletet az Ábrahám-szerződések sem írják felül.⁷⁶ Ez egyrészt korlátozza az izraeli-arab üzletkötések lehetőségét és számát, másrészt azonban nem ad teret az újabb konfliktusoknak azzal, hogy megakadályozza, hogy a vállalkozók két tűz közé kerülve kereskedjenek ellentétes érdekeltségű partnerekkel.

Két év elteltével a Megállapodások bár még nem váltották valóra maradéktalanul a régió belüli várakozásokat, és a szerződésbe foglalt pontokban meglehetősen lassú az együttműködés, azért ennyi idő távlatából is vannak látható eredményei. A közös munkálatok megerősítése és a kommunikáció magasabb szintre emelése érdekében létrehozták a Negev Fórumot, melyről a 2022. márciusi csúcstalálkozón állapodtak meg, s mely Egyiptomot is bevonta az ábrahámi koalícióba. Meglátásom szerint ez kiváló lehetőséget ad Izrael és Egyiptom számára, hogy újraindítsák a meglévő, de elhidegült kapcsolatukat, és megerősítsék a több mint 40 éve megkötött békeszerződésüket. A Fórum bizottságának alkuló ülésére már júniusban sor került Bahreinben, ahol megfogalmazták a régióra vonatkozó jövőképüket és az ehhez szükséges erőfeszítéseket, továbbá meghatározták a keretdokumentumot, annak

---

⁷⁵ Szalai, M. – Wagner, P. (2020): Ábrahám-megállapodások. KKI-elemzések, E-2020/84. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest. Elérhető: <https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/10/KKIElemzesek.E-2020.84-1.pdf> (Letöltve: 2022. október 30.)

⁷⁶ Young, K. (2020): Is Israel-Gulf business ready to take off? Al-Monitor, szeptember 17. Elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2020/09/israel-normalization-bahrain-uae-gulf-business.html> (Letöltve: 2022. október 31.)

célkitűzéseivel és struktúrájával együtt.⁷⁷ A különböző szintű találkozók lehetőséget biztosítanak többek között az energia-, élelmiszer- és vízbiztonság, valamint az egészségügy területén felmerülő kérdések megvitatására. Az együttműködésnek azonban hiányosságai is vannak, ugyanis az egyik kardinális problémára nem helyez elegendő hangsúlyt, ez pedig az izraeli-palesztin konfliktus. Izrael a megállapodásokra való tekintettel óvatosabban kezeli a palesztin kérdést, hiszen újonnan szerzett arab partnerei elvárják tőle, s ez a jó viszonyuk egyik érzékeny pontja, és bár a Fórum napirendjén szerepel a palesztinok helyzetének javítása, valódi előrelépés még nem érzékelhető számukra. Szaúd-Arábia bár vonakodott belépni a megállapodásokba, amíg nem rendeződik a palesztin kérdés, mégis csatlakozott a partnerországokhoz és korlátozottan, de hajlandó együttműködni Izraellel bizonyos területeken, így a légi közlekedés biztosításában, valamint a biztonsági intézkedésekben a Vörös-tenger partvidékén. A résztvevő államok kormányai a lassú haladás ellenére pozitívan értékelik az eddigi együttműködéseket és bizakodva tekintenek a jövőre, ami további fejlődést tartogathat mind az országok közötti kapcsolatokat, a kereskedelmet, mind a magánszektor számára. Bár megnehezíti a döntéshozók feladatát, hogy némely államokban a polgárság nincs kedvező véleménnyel a zsidó államról, így például az újonnan csatlakozó Egyiptomban sem, a kormányok törekednek ennek pozitív irányba terelésére, és kitartóan dolgoznak azon, hogy kialakulhasson a sokak által áhított béke és stabilitás.⁷⁸ Véleményem szerint és az eddigi tapasztalatok alapján a régióban tartós és érzékelhető javulás addig nem fog kialakulni, míg a kormányok, Izraellel az élen nem oldották meg a palesztin helyzetet, hiszen ez az, ami útjában áll az arab országokkal való szoros együttműködésnek, mely a zsidó állam részére számos előnnyel járna, s főként emiatt éri Izraelt negatív megítélés regionális és globális szinten egyaránt. Az Ábrahám-megállapodások egy kiváló kezdeményezés a közel-keleti helyzet normalizálására, melyből több térségbeli és térségen kívüli ország profitálhat, így remélhetőleg nem egy fokozatosan kifakuló dokumentum lesz csupán a megállapodás, ahogyan korábban sok más békeszerződés, hanem egy gyümölcsöző, életerős együttműködés.

A megállapodáshoz hasonlóan mind a NATO-Mediterrán Párbeszéd, mind az EU-Mediterrán Együttműködés kiemelkedő szerepet játszik Izrael állam gazdasági, politikai és társadalmi fejlődésében, sőt fennmaradásában. A partnerek legjobb tudásuk szerint segítik a

---

⁷⁷ U.S. Department of State (2022): Negev Forum Steering Committee Joint Statement. Sajtócikk, június 27. Elérhető: <https://www.state.gov/negev-forum-steering-committee-joint-statement/> (Letöltve: 2022. október 31.)

⁷⁸ Feierstein, G. M. – Guzansky, J. (2022): Two years on, what is the state of the Abraham Accords? MEI@75, szeptember 14. Elérhető: <https://www.mei.edu/publications/two-years-what-state-abraham-accords> (Letöltve: 2022. november 1.)

zsidó államot közvetlenül támogatásokkal, vagy közvetett módon úgy, hogy magát a térséget stabilizálják. Izrael kiemelkedően fejlett, különösen a technológia területén, s olyan rendszerekkel is rendelkezik, mint senki más a világon, ilyen például a Vaskupola, de rendkívüli teljesítményt tud felmutatni a startup-ok területén egyaránt. Ebből és a gazdasági stabilitásából adódóan az Európai Unió is a fejlett államok közé sorolja, ami azt jelenti, hogy a nemzetközi segítségért cserébe képes a viszonzásra, mely még több támogatót vonzhat az országba. Igaz, hogy többen, így az Amerikai Egyesült Államok is elvárásokat támasztanak vele szemben a demokrácia, az emberi jogok és a konfliktuskezelés kapcsán, melyek arra kényszerítik az államot, hogy alkalmanként kompromisszumokat kössön, viszont a saját helyzetét és jólétét figyelembe véve ez a legbölcsebb, amit tehet, hiszen a külföldi befektetések és kereskedelmi, illetve állami kapcsolatok megtartása prioritást élvez. Az említett első két együttműködés már bizonyította hatékonyságát, melyekben Izrael szerepvállalása kétségkívül kiemelkedő. Az Ábrahám-megállapodások még hosszú út előtt állnak, ám a zsidó állam együttműködési hajlandósága töretlen, s egyelőre a partner országoké is.

3. IZRAEL GAZDASÁGDIPLOMÁCIAI KAPCSOLATAI

A gazdaságdiplomácia a világgazdaság létrejöttével párhuzamosan alakult ki, ugyanis a nemzetközi kereskedelem által igény mutatkozott arra is, hogy az államok ezentúl külföldi piacokon, nemzetközi szervezetekben is képviseltetni tudják nemzetgazdaságukat, valamint emellett szükség van a partnerországok gazdaságának, szükségleteinek és forrásainak megfigyelésére, elemzésére, továbbá az üzleti kapcsolatok fejlesztésére. Eszközei közé tartozik a befektetésösztönzés, a kereskedelemfejlesztés és megállapodások létrehozása a kormányok között.⁷⁹ Ezt Izrael nemzetközi kapcsolatai is kiválóan tükrözik, ha arra gondolunk milyen kiemelkedő szerepet tölt be a megállapodásokban, és igyekszik általuk régi viszonyokat ápolni, valamint újakat köttetni, ahol lehetősége adódik rá. Aktívan részt vesz a különböző projekteken, fejlesztve ezzel gazdaságát, mellyel további befektetőket vonz az országba, ahogyan az Kínával is történt.

Legfontosabb gazdasági partnere ugyebár az Egyesült Államok, akitől évente 2,4 milliárd dollár katonai segílyt kap, melyet további egymilliárd dollárral egészítenek ki polgári felhasználásra. A pénz azonban visszaforg, és az országnak a támogatás több, mint 80 százalékát az Államokban kell elköltenie.⁸⁰ A két ország között 1985 szeptembere óta szabadkereskedelmi megállapodás működik, mely kizárólag az árukereskedelemre vonatkozóan tartalmaz részletes kötelezettségvállalásokat. Ennek keretében 2021-ben a teljes forgalmuk elérte a 31,5 milliárd USA dollárt, aminek nagyobb részét az Izraelből származó amerikai import tette ki.⁸¹ Emellett Izrael számos jelentős gazdasági partnerrel rendelkezik, tekintettel elsősorban a technológiában elért sikereire.

Izrael gazdaságdiplomáciájának egyik legjelentősebb aspektusa a számítástechnika és szoftverek területén elért hatalmas fejlettsége, melyre a világ számos területén mutatkozik igény. Az amerikai anyagi támogatás, az izraeli mentalitás, valamint a felsőoktatás minősége és a túlnyomóan angol nyelvtudás, mellyel a lakosság nagyrésze rendelkezik, lehetővé tették, hogy az ország startup nemzeté váljon. Inkább támaszkodhat emberi erőforrásaira, mintsem a természetire, így ez volt az, aminek magas szintre fejlesztésével felvehetette a versenyt a

---

⁷⁹Ambrus, J. et al. (2018): Diplomáciai Lexikon: A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest.

⁸⁰ Kis-Benedek, J. (2018): Katonai biztonság Marokkótól Iránig. Zrínyi Kiadó, Budapest.

⁸¹ Office of Technology Evaluation (2021): U.S. Trade with Israel - Summary. Elérhető: <https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/technology-evaluation/ote-data-portal/country-analysis/2989-2021-statistical-analysis-of-u-s-trade-with-israel/file> (Letöltve: 2022. november 1.)

világgazdaságban.⁸² A kutatás-fejlesztésre fordított nemzeti kiadások olyan magasak voltak 2016-ban, hogy az évben globálisan is első helyen állt e tekintetben, és az ország GDP-jének 4,51 %-át tette ki, sőt azóta is fokozatosan növekedik és a World Bank utolsó adatai alapján 2020-ban elérte a GDP 5,44 %-át. Ebben az évben ehhez közelítő értéket csupán Korea ért el a maga 4,81 százalékaival, hátuk mögött hagyva még az Egyesült Államokat is.⁸³ Az államban az üzleti szektor nagyjából 86 százaléka foglalkozik kutatás-fejlesztéssel, ami az OECD országok között a legmagasabb. A területen elért rendkívüli sikerei és startup virágzása nemzetközi vállalatok és befektetők százait vonzzák Izraelbe.⁸⁴ Ahogyan azt láthattuk, az állam az Európai Unió projektjei közül is a K+F területén a legaktívabb, és a hozzáadott értéke kiemelt jelentőségű.

Technológiája bár széleskörűen felhasználható, így például a mezőgazdaságban is, elsősorban a hadiipar területén alkalmazzák őket, hiszen Izrael számára a biztonság jelenti az abszolút prioritást, így mindent annak rendel alá. Az Israel Aerospace Industries a világ vezető cégei között szerepel a biztonsági szférában, és bevételét tekintve 2022-ben a 37. helyen áll ezen vállalatok listáján, megelőzve ezzel Törökországot és néhány amerikai, német, illetve japán céget is.⁸⁵ Az izraeli vállalat széleskörűen foglalkozik a nemzetvédelem és biztonság kérdésével, így jelen van szárazföldi, vízi, valamint űrkutatási projekteknél egyaránt. Tevékenységi körébe tartozik a lég- és rakétavédeli, pilóta nélküli légi rendszerek, földi robotika, precíziós irányítású fegyverek és löszerek gyártása, továbbá a kiberbiztonság és hírszerzés területén is otthonosan mozog.⁸⁶ Ezekben a fejlesztésekben globális szinten nyújt lenyűgöző teljesítményt, melyre rengeteg európai, vagy épp Európán kívüli állam is felfigyelt. Az egyik legkiemelkedőbb rendszere a már említett Vaskupola, mely nem csak azonosítja, hanem azonnali reakcióval meg is semmisíti az Izraelt támadó rakétákat. Kezdetben a légi támadások 50-90%-át, ma már a 80-90%-át védi ki. Mind elméletben, mind a gyakorlatban

---

⁸² Bridgwater, A. (2020): How Israel Became A Technology Startup Nation. Forbes, február 21. Elérhető: <https://www.forbes.com/sites/adrianbridgwater/2020/02/21/how-israel-became-a-technology-startup-nation/?sh=a3f8570780ea> (Letöltve: 2022. november 2.)

⁸³ The World Bank (2022): Research and development expenditure (% of GDP) – Israel (Legutolsó frissítés: 2022. június). Elérhető: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=IL> (Letöltve: 2022. november 2.)

⁸⁴ Ella, D. (2021): Chinese Investments in Israel: Developments and a Look to the Future. Special Publication, INSS, február 1. Elérhető: <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2021/02/special-publication-010221-1.pdf> (Letöltve: 2022. november 2.)

⁸⁵ Defense News (é.n.): Top 100 for 2022. Elérhető: <https://people.defensenews.com/top-100/> (Letöltve: 2022. november 2.)

⁸⁶ IAI (é.n.): About: Company Profile. Israel Aerospace Industries. Elérhető: <https://www.iai.co.il/about/company-profile> (Letöltve: 2022. november 2.)

bebizonyosodott az eszköz hatékonysága, nem csoda hát, hogy például Németország, Románia, sőt még Magyarország is érdeklődést tanúsít az ehhez kapcsolódó radartechnológia iránt.⁸⁷

3.1. Németország és Izrael különleges kapcsolata

A két ország egy igen nehéz közös múltra tekint vissza a nemzetszocialista időkből, azonban jelenkori kapcsolatukon ez már nem hagy foltot, s a két ország nem áll szemben egymással, épp ellenkezőleg. 1965-ös diplomáciai kapcsolatuk felállítása óta az folyamatosan erősödik, melyet elősegítettek a 2008-ban induló német-izraeli kormányközi konzultációk. Németország jelenti a zsidó állam számára az elsődleges kereskedelmi partnert az Európai Unión belül, így például 2020-ban 6,6 milliárd euró értékben bonyolítottak le kereskedelmet.⁸⁸ A technológia területén különösen nagy a kooperáció kettejük között, és német cégek már évek óta folytatnak együttműködést izraeli tech-vállalatokkal. Például a Bosch, a Daimler, a Deutsche Telekom, a Volkswagen-csoport és a BMW is kutató-fejlesztő központokat tart fenn Izraelben, továbbá induló izraeli vállalkozásokba fektet be vagy éppen vásárolja fel. Utóbbira példa, hogy a Lidl áruházláncot is birtokló német cégcsoport 700 millió euróért felvásárolta az úgynevezett XM-Cyber izraeli céget, mely kiberbiztonsággal foglalkozik. Együttműködés zajlik még a húsipar területén, ami a laboratóriumokban előállított húst alkalmasabbá tenné a tömegfogyasztásra, valamint a fogyasztói vásárlás területén is, ahol pedig egy olyan technológián dolgoznak, mellyel megszűnhet a hosszú sorban állás fizetéskor.⁸⁹ Gazdasági területen tehát egyre növekvő törekvések mutatkoznak az összefogásra, mellyel mindketten jelentős fejlődést érhetnek el nemzeti és világszinten egyaránt.

A hadiipart illetően az orosz-ukrán konfliktus itt is kifejtette hatását, és az újonnan kialakult háború Németországot is arra készítette, hogy az eddig viszonylag elhanyagolt hadseregét és hadi technológiáját felfrissítse, ehhez pedig az izraeli szakértelmet kívánja felhasználni. Korábban is volt már rá példa, hogy a két ország ezen a területen működjön együtt,

---

⁸⁷ Huszák, D. (2021): Mit tud a Vaskupola, a legendás védelmi rendszer, ami a magyar kormány érdeklődését is felkeltette? Portfolio, május 13. Elérhető: <https://www.portfolio.hu/global/20210513/mit-tud-a-vaskupola-a-legendas-vedelmi-rendszer-ami-a-magyar-kormany-erdeklodeset-is-felkeltette-483020> (Letöltve: 2022. november 3.)

⁸⁸ Federal Foreign Office (2022): Germany and Israel: Bilateral relations. Sajtócikk, február 3. Elérhető: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/israel-node/israel/228212> (Letöltve: 2022. november 3.)

⁸⁹ Heumann, P. (2021): Partners for innovations. Germany and Israel with its vibrant start-up scene have strengths that complement each other perfectly. Deutschland, december 30. Elérhető: <https://www.deutschland.de/en/topic/business/germany-and-israel-economic-cooperation> (Letöltve: 2022. november 3.)

aminek jegyében öt német tengeralattjárót szállítottak Izraelbe, 2021-ben pedig további három szállítására írtak alá szerződést 3 milliárd euró értékben. A zsidó állam Görögország, Törökország és Dél-Korea után a német fegyveripar negyedik legnagyobb importőrévé vált. A kereskedelem viszont nem egyoldalú. Németország fontos partnerre lelt a katonai kiképzés terén az izraeli hadseregben, akitől jelentős mértékben elsajátíthat katonai módszereket és technikákat, emellett Izrael a modern hadviselésben is megelőzi a németeket. A kiképzéseken túl most a zsidó állam a megállapodás szerint rakétákat és rakétavédelmi rendszereket ad el Németországnak, sőt az ország drónokat is bérel a zsidó államtól, melyről 2018-ban írtak alá a szerződést. Az Arrow 3 megvásárlásáról még folynak ugyan a tárgyalások, de meglehetősen jók a kilátások, mellyel Németország lehetne globálisan a legelső vásárlója az izraeli csúcsvédelmi rendszernek. A projekt kezdeti becsült értéke 3 milliárd euró.⁹⁰

Ezek a lépések tovább erősíthetik a két ország közötti biztonsági kapcsolatot, melyet Angela Merkel az Egyesült Arab Emírségekhez hasonlóan a palesztin helyzet javulásától kívánt függővé tenni. Bár óvatossággal kezelik a kérdést, ma valójában nem igazán van kölcsönhatásban a német fegyvervásárlás és az izraeli-palesztin álláspont. A katonai és diplomáciai kapcsolatot tovább mélyítette az ezen év májusában tartott berlini ünnepség, melynek keretében az izraeli és német légierő parancsnokok közösen kapták meg az úgynevezett Ernst Cramer Medaille kitüntetést azon fáradozásukért, hogy a két államot közelebb hozzák egymáshoz. Ez az esemény abból a szempontból is jelesnek bizonyul, hogy ez volt az első alkalom, hogy katonai állománynak ítélték ezt a díjat.⁹¹ A két ország kapcsolata napjainkban talán már nem is lehetne szorosabb és gazdasági, diplomáciai, illetve katonai területen is példás az együttműködésük, melynek enyhülésére egyelőre nem mutatkozik tendencia.

3.2. Oroszország gazdasági és politikai viszonya a zsidó állammal

Oroszország és Izrael szintén történelmi múltra tekint vissza, így ki kell emelni, hogy a zsidó állam létrejöttkor a Szovjetunió az első országok között szerepelt, akik elismerték annak szuverenitását. Ennél magasabb diplomáciai szintre azonban évtizedekig nem jutottak, s az Unió inkább az arab országokkal kezdte kiszélesíteni kapcsolatait. Csupán az 1991-es szétesését

---

⁹⁰ Uni, A. (2022): Germany rearms with Israeli weapons. Globes, június 27., Berlin. Elérhető: <https://en.globes.co.il/en/article-germany-rearms-with-israeli-weapons-1001416383> (Letöltve: 2022. november 4.)

⁹¹ Ugyanott.

követően vették fel ismét a kapcsolatot gazdasági, politikai és társadalmi téren egyaránt. Az orosz kormány katonai beavatkozása a 2015-ös szíriai konfliktusba egyértelművé tette, hogy az ország milyen befolyást képes elérni a régióban és milyen erővel képes támogatni azokat, akik az érdekszférájában vannak. Azóta az egyre csak növekvő jelenléte és főként arab országoknak nyújtott segítsége ellenére nincs egyértelmű pártfogoltja, s amolyan közvetítő szerepét kívánja betölteni a térségben miközben javítja kapcsolatát Izraellel.⁹²

A diplomáciai kapcsolatok újraindítása lehetőséget adott a gazdasági együttműködés kialakítására is, melynek jegyében számos egyezmény született a két ország között. Először 1994-ben írtak alá egy kereskedelmi megállapodást, majd ugyanezen évben megállapodást kötöttek a tudományos és technológiai együttműködésre vonatkozóan is. Ezt követően közös munkájukat kiterjesztették még az űrkutatás, a nukleáris technológia és a nanotechnológia területére egyaránt.⁹³ Izrael elsősorban üzemanyagot, olajat, drágaköveket, vasat és acélt vásárol Oroszországtól, teljes áruimportja pedig 2021-ben elérte a 704,65 millió USA dollárt, ami az 1996-os behozatalának közel négyszerese, amikor is a zsidó állam először importált ismét az orosz kormánytól a megállapodásokat követően. Ugyanúgy a tavalyi évben Izrael áruexportja Oroszországba meghaladta a behozatalát 794 millió dolláros értékével, ami az 1996-os adatok háromszorosa. Ezek javarészt elektronikai eszközök, mezőgazdasági termékek és orvosi berendezések.⁹⁴ Bár határozottan látható a fejlődés, arányaiban nézve ez a növekedési ráta nem kimondottan jelentős, s Putyin maga is szerénynek nevezte a két ország közötti gazdasági és kereskedelmi kapcsolat volumenét. Ennek ellenére mindkét kormány bízik ennek további javulásában és úgy vélik növelhető a kettejük közötti kereskedelem.⁹⁵ Ezt a célkitűzést egyszerűsítene az Izraeli Szabadkereskedelmi Megállapodás, mely az Eurázsiai Unió kezdeményezése, s melyről jelenleg is zajlanak a konzultációk, mivel az ukrajnai fegyveres konfliktus miatt jelenleg több egyéb politikai téma peremre került. Az orosz-ukrán háború azonban kedvezett a zsidó állam számára, és megnövekedtek az orosz befektetések az országban, mivel egyszerűbb joghatósági működést biztosít a befektetők számára a jelenlegi

---

⁹² Averbukh, L. – Klein, M. (2018): Russia-Israel relationship transformed by Syria conflict: political interests overshadow social and economic ties. SWP Comment, No. 37, szeptember. German Institute for International and Security Affairs. Elérhető: <https://d-nb.info/1187191272/34> (Letöltve: 2022. november 5.)

⁹³ Ugyanott.

⁹⁴ United Nations Comtrade Database (é.n.b): Trade Data: Russia-Israel. Elérhető: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=all&CommodityCodes=TOTAL&Partners=643&Reporters=376&period=1996,2021&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus> (Letöltve: 2022. november 5.)

⁹⁵ Vaskor, M. (2021): Putyin: Egyedülálló kapcsolat jött létre Oroszország és Izrael között. 24.hu, október 22. Elérhető: <https://24.hu/kulfold/2021/10/22/oroszorszag-izrael-vlagyimir-putyin-naftali-bennett/> (Letöltve: 2022. november 5.)

helyzetben. Ez Izrael bevételeinek 300 millió dolláros növekedését eredményezte.⁹⁶ Az orosz és izraeli tech cégek és kutatóintézetek együttműködése ellenére a hadiiparban korlátozottan dolgoznak össze, mivel a globális fegyverpiacon riválisoknak tekinthetők. Oroszország fegyverekkel és katonai eszközökkel támogat bizonyos arab országokat, valamint Irán nukleáris terveiben is partner, éppen ezért a zsidó államnak nagyon óvatosan kell bánnia az orosz kapcsolataival.⁹⁷

Összességében Izrael számára az Oroszországgal való gazdasági és diplomáciai kapcsolat jelentősnek mondható, bár közel sem olyan szoros, mint például Németországgal. Emellett lényeges kihívást jelent az orosz kormány kettős szerepe a térségben, mivel ez a zsidó állam biztonságára is kihatással van, ami elsődleges az izraeli kormány számára. Az együttműködések és az orosz befektetések segítik a közel-keleti országot gazdasága stabilitásában és állami bevételei maximalizálásában, így kapcsolatuk feltehetően a közel jövőben is fennmarad, sőt esetlegesen szorosabbá válik, Oroszország régió belüli szerepvállalásától, valamint az orosz-izraeli kapcsolatokat ellenző amerikai pressziótól függően.

3.3. Szingapúr

Szingapúr és Izrael kapcsolatának a hadiipar biztosított alapot, ugyanis az ázsiai ország 1965-ös függetlenségét követően saját fegyveres erőre volt szüksége, melyben a zsidó állam nyújtott számára segítséget, és egy rövid időn belül megvalósítható felállási stratégiát dolgoztak ki. Védelmi együttműködésüket azonban részben titokban kellett folytatni, mivel a délkelet-ázsiai muszlim lakosságból negatív érzelmeket váltott ki, s a mai napig óvatossággal kezelik a diplomáciai kapcsolatukat. Szingapúr igyekszik mind a muszlim közösségnek megfelelni és a palesztinok helyzetében is támogatást nyújtani, mind pedig Izraelnek hálás maradni a segítségért és tovább fejleszteni az együttműködést. Kétoldalú megállapodásuk az évek során kiterjedt a technológiára, a kutatás-fejlesztésre, valamint az oktatásra egyaránt. Közös munkájukat erősítette az 1997-ben alapított Szingapúr-Izrael Ipari Kutatási és Fejlesztési

---

⁹⁶ Duhamel, C. (2022): Russia – Israel Trade and Investment 2022. Russia Briefing, augusztus 31. Elérhető: <https://www.russia-briefing.com/news/russia-israel-trade-and-investment-2022.html/> (Letöltve: 2022. november 6.)

⁹⁷ Averbukh, L. – Klein, M. (2018): Russia-Israel relationship transformed by Syria conflict: political interests overshadow social and economic ties. SWP Comment, No. 37, szeptember. German Institute for International and Security Affairs. Elérhető: <https://d-nb.info/1187191272/34> (Letöltve: 2022. november 5.)

Alapítvány, melynek célja, hogy projekteket mozdítson elő és együtt fejlődjenek a K+F területén, ami mindkét ország számára igen fontos.⁹⁸

Kereskedelmi megállapodás ugyan nem él kettejük között, viszont áruforgalmuk az évek során egyre növekedett, és jelzéseket tesznek arra vonatkozóan, hogy ezt még intenzívebbé tegyék. 2021-ben Izrael teljes árukereskedelme Szingapúrral 2,4 milliárd dollárnak felelt meg, mely nagyságrendileg közel azonos a zsidó állam orosz kereskedelmével. A közel-keleti állam elsősorban elektronikai eszközöket, gyöngyöket, drágaköveket és technikai, illetve orvosi berendezéseket exportál Szingapúrba, míg importját főként a gépek, atomreaktorok, bojlerok, valamint szintén a gyöngyök, drágakövek és elektronikai berendezések teszik ki.⁹⁹

A két ország kapcsolata a kölcsönös tiszteleten és bizalmon, valamint hálán alapul, melynek kilátása a jövőre nézve is biztató, sőt diplomáciai kapcsolatuk erősítésére Szingapúr az idei évben bejelentette, hogy nagykövetséget szándékozik nyitni Izraelben.

3.4. India

India szintén az elsők között volt, akik elismerték Izraelt, mint független államot, így ez egy jó alapot biztosított kapcsolatuknak, melynek megszilárdítására nem sokkal később bevándorlási irodát hoztak létre Mumbaiban, ami először kereskedelmi irodává, majd konzulátussá alakult át. Politikai együttműködésük igen szoros, így évente többször zajlanak konzultációk a két állam között különböző szinteken és témában. Napirendjükben szerepel a védelem kérdése, a terrorizmus elleni küzdelem, a vízügy és a mezőgazdaság egyaránt.¹⁰⁰

Kétoldalú kereskedelmük a 2021-es időszakot figyelembe véve a maga 7,86 milliárd dolláros áruforgalmával Szingapúrnál, de még Oroszországnál is jelentősebb Izrael számára. Ennek okán India a zsidó állam második legnagyobb kereskedelmi partnere az ázsiai országok közül, de globálisan is a kilencedik. Az áruk összetétele hasonló, mint az eddig említett országoknál, így főként a gyémántok, drágakövek és az elektronikus gépek uralják a két ország

---

⁹⁸ Choo, W. (2019): A Special Relationship that Continues to Grow. In: Tomba, M. (szerk.): Beating the Odds Together: 50 Years of Singapore–Israel Ties. World Scientific Publishing, Singapore, pp. 11-14. Elérhető: https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/9789811214691_0002 (Letöltve: 2022. november 6.)

⁹⁹ Central Bureau of Statistics (é.n.): Exports and Imports, by Commodities and Countries - Annual Data 2017 – 2021. Elérhető: https://old.cbs.gov.il/fortr17/?Mlval=%2Fimpexp%2Fimpexp_bycountries_e.html&SortBy=1&SortingType=1&SumOrDetail=1&MyYear=2021&TypeOfPresentation=2&MyContinent=2&MyCountry=350&TypeOfActivity=1 (Letöltve: 2022. november 6.)

¹⁰⁰ Embassy of India (2022): India-Israel: Bilateral Relations (Legutolsó frissítés: 2022. augusztus 9.). Elérhető: <https://www.indembassyisrael.gov.in/pages?id=mbk5e&subid=lejRe> (Letöltve: 2022. november 6.)

piacát, továbbá a csúcstechnológiai termékek is megjelennek. A technológia és innováció területén folytatott együttműködésük kiemelkedő, s indiai vállalatok növelik jelenlétüket Izraelben, valamint izraeli vállalatok is befektetnek Indiában, még hozzá a megújuló energia, a kutatás-fejlesztés, a víztechnológia és az ingatlanok területén, ami mellett termelési egységeket is létrehoznak. Technológiai együttműködésüket szerződések erősítik, így például 2020 szeptemberében és 2021 novemberében is kétoldalú megállapodásokat írtak alá indiai és izraeli startup cégek, illetve kutatóintézetek. Annak érdekében, hogy a gazdasági együttműködésük és kereskedelmük a jövőben még intenzívebb lehessen, jelenleg is folynak a tárgyalások egy szabadkereskedelmi egyezmény létrejöttéről, melyet a tervek szerint idén írtak volna alá.¹⁰¹

Az izraeli-indiai kapcsolatok figyelemre méltóak mind a gazdaság, mind a politika területén, és szoros együttműködésük hanyatlására semmilyen előjel nem mutatkozik, épp ellenkezőleg. Közös munkájuk feltehetően a jövőben is virágozni fog, melyből mindkét fél jelentősen profitál, legfőképp a technológia területén, mely Izrael egyik fő profilját adja.

3.5. Görögország

Izrael és Görögország közös múltját nem éppen a barátság vagy zökkenőmentesség jellemzi, kezdve az ókori hellenisták és cionisták szembenállásával, majd folytatva a görög kormány ellenszavazatával az ENSZ 1947-es zsidó államot támogató tervére. Két évvel később mégis elfogadta Izrael szuverenitását, azonban a valódi kapcsolat kialakítására csak jóval később, 2010-ben került sor. Bár Görögország nem játszik kiemelkedő szerepet a zsidó állam védelmében, együttműködésük a biztonságot is magába foglalja, valamint számos területre kiterjed, mint a turizmus, az infrastruktúra, az energia, a környezetvédelem és a kereskedelem.¹⁰²

Általánosságban Izrael főként üzemanyagot, olajat, vasat és acélt, valamint elektronikai berendezéseket importál Görögországból, míg exportjának legnagyobb részét szintén az üzemanyagok, olajok és desztillált termékek teszik ki. A két ország közötti árukereskedelem jelentősnek mondható, de nem kiemelkedő. 2021 áprilisában azonban aláírták az eddigi legnagyobb, 1,68 milliárd dollár értékű közös beszerzési megállapodásukat, melynek keretében az izraeli Elbit Systems vállalat egy modern vadászrepülőgép-szimulációs kiképzőközpontot

---

¹⁰¹ Embassy of India (2022): India-Israel: Bilateral Relations (Legutolsó frissítés: 2022. augusztus 9.). Elérhető: <https://www.indembassyisrael.gov.in/pages?id=mbk5e&subid=lejRe> (Letöltve: 2022. november 6.)

¹⁰² Regev, M. (2022): The evolution of Israel-Greece ties, from enemies to allies – opinion. The Jerusalem Post, július 28. Elérhető: <https://www.jpost.com/opinion/article-713376> (Letöltve: 2022. november 7.)

épít a Görög Légierő számára, sőt annak üzemeltetésével is megbízták. Ez a lépés nem csupán katonai, de politikai jelentőségű is, mely kapcsolat elmélyülését és kiszélesítését jelenti. A hadiipar területén folytatott együttműködés kiterjed a görögök által bérelt izraeli drónokra, valamint a közös katonai gyakorlatok számának növelésére egyaránt. Ezen felül itt is jelen van a cégek közötti kooperáció és a gazdasági lábnyom növelése a partnerországban, amire példa az autóbuszok és katonai járművek gyártására szakosodott ELVO görög ipari vállalat felvásárlása két izraeli cég által.¹⁰³

A két állam, illetve Ciprus geopolitikai jelentőségét növelte az energiaszférája, melyen belül a három ország leginkább földgázban bővelkedik. Ez Európa számára meglehetősen fontosnak bizonyul, főként most, mikor az Oroszországból érkező gázt szankcionálja az Unió és csökkenteni kívánja a tőle való függőségét, mely elsősorban Ciprus és Izrael gazdasága számára kiváló lehetőséget kínál. Ezen a területen a három állam már korábban, 2013-ban megállapodást írt alá, mely célja, hogy energiáikat összekötve segítsék és támogassák egymást, miközben csökkentik a villamosenergia költségeit.¹⁰⁴

A feleket a kezdeti szembenállással ellentétben ma már szoros együttműködés jellemzi gazdasági és katonai téren egyaránt, mely Indiához és Szingapúrhoz hasonlóan virágzik. Véleményem szerint a jelenlegi energiahelyzet is csak tovább erősíti a kooperációt, és a köztük lévő gázvezeték építése óhatatlanul összeköti a három állam gazdaságát.

Izraelnek éppen ezekhez az országokhoz fűződő viszonyát azért választottam, mivel ezek olyan államok, melyek gazdaságáról méretükből adódóan kevesebb szó esik, mint például az USA-ról, Oroszországról, Németországról vagy Kínáról, ellenben érdemes megfigyelni ezeknek az országoknak is a jelenlétét a gazdasági kapcsolatokban. Izrael számára ezen államok is lényeges szerepet töltenek be kapcsolati rendszerében mind gazdasági, mind diplomáciai szempontból, s egyre szorosabb elköteleződést mutatnak egymás felé. Jelentős közöttük a hadiipari együttműködés, India és Szingapúr ráadásul egyaránt kiemelkedő munkát végez a számítástechnika, technológia és vállalatfejlesztés területén.

---

¹⁰³ Blavoukos, S. (2021): The Greek-Israeli Relationship: Joining Forces to Tackle Turkey. Institut Montaigne, április 29. Elérhető: <https://www.institutmontaigne.org/en/analysis/greek-israeli-relationship-joining-forces-tackle-turkey> (Letöltve: 2022. november 8.)

¹⁰⁴ Ugyanott.

ÖSSZEGZÉS

Izrael kétséget kizárólag egy lenyűgöző állam, mely rengeteg állandó és változó fenyegetéssel néz szembe, mégis megingathatatlan. Állandó kihívást jelent számára elsősorban a biztonság kérdése, vagyis a folyamatos fegyverkezés, a katonai konfliktusok, rakéták, merényletek. Ebből a szempontból a régió országai közül Irán jelenti a legnagyobb veszélyt, aki, ha nem is közvetlenül, de szövetségesei által folyamatosan a zsidó állam megsemmisítésén dolgozik, s nukleáris programja is ebben segíti őt. A térség legtöbb állama nem jelentős partnere ebben, vagy azért, mivel nem áll érdekében, mint például Törökországnak, vagy pedig, mivel nem rendelkezik megfelelő erőforrásokkal, mint ahogyan Jordánia sem. A kutatásom során világossá vált, hogy korántsem egyszerűek a közel-keleti kapcsolatok, s nincs szó egy kollektív Izrael elleni összeesküvésről, sőt a koalíció lehetősége meglátásom szerint nem állja meg a helyét a realitás talaján, míg például a nukleáris proliferáció már jóval inkább. Napjainkban egyre több ország igyekszik szert tenni nukleáris fegyverekre, s állítják vagy éppen tagadják ennek birtoklását, ahogyan Izrael sem ismerte el soha hivatalosan, hogy rendelkezne efféle eszközökkel. Ezeket az országok elsősorban saját honvédelmük és talán katonai jelentőségük növelése érdekében kívánják birtokolni, azonban elterjedésük komoly problémákat jelentene, éppen ezért az USA és az EU is ennek megakadályozásán dolgozik. Izrael viszont alkalmazkodva a körülményekhez, a világ egyik legerősebb hadereje mellett komoly védelmi rendszert épített ki, felkészülve bármilyen fegyveres eshetőségre. Ezzel ellentétben ugyanakkor a békére való törekvése sosem szűnt meg, így ennek érdekében a zsidó állam számos békeszerződést kötött szomszédos országaival, mely felveti a következő kihívást, ami az ezen szerződések és kapcsolatok elhidegülése, mely úgy tűnik, hogy egy visszatérő tendencia. A meglévő békeszerződések, például Egyiptommal vagy Jordániával ugyan nyújtanak némi biztosítékot a támadásokkal szemben, de a gyakorlatban nem mozdítják előre a két fél kapcsolatát, s nem alakul ki politikai vagy gazdasági függőség, mely a tartós békét elősegíthetné. A diplomáciai és gazdasági kapcsolatok felfrissítésére az eddigiek alapján több esetben egy harmadik félre van szükség, aki összefogja a régió országait, mint az amerikai kormány által elősegített Ábrahám-megállapodások, vagy az EU által előmozdított Euro-Mediterrán Párbeszéd. Maguk a megfogalmazott kihívások Izrael számára állandóak, s többnyire biztonsági, illetve diplomáciai jellegűek, a változó tendenciát pedig nem feltétlenül újkeletű kihívások, inkább az állandó fenyegetések változó eszközei adják. Ezek érvényesülése

a diplomáciában a tárgyalásokon, megállapodásokon és a kommunikáció fejlődésén keresztül figyelhető meg, melyekben a zsidó állam igyekszik élen járni.

Kiemelten fontosak számára a nemzetközi együttműködések mind a régió országaival való kapcsolatának fejlesztésében, mind a támogatások és önnön gazdaságának, védelmének fejlődésében. Ezekben a megállapodásokban Izrael a lehető legaktívabban vesz részt, amit kiválóan szemléltet a NATO-Mediterrán Párbeszédben végzett katonai közreműködése, az Euro-Mediterrán Partnerség, illetve az Unió a Mediterrán Térségért együttműködésekben folytatott kiemelkedő munkája a K+F területén, valamint az Ábrahám-megállapodások konzultációin való rendszeres részvétele. A zsidó államnak megvannak a maga hibái, melyeket esetenként a nemzetközi szereplők is elítélnék, így a palesztin területek annektálása, azonban látható az igyekezete a többoldalú jó viszony fenntartására és szoros kapcsolatok kialakítására. Több állam is a palesztin helyzettől teszi függővé az Izraelhez fűződő diplomáciai, esetleg gazdasági viszonyát, így például az Emírségek is. A zsidó állam időről időre szembe találja magát azzal, hogy lehetőségei bizonyos országokkal korlátozottak, s azok is maradnak, amíg meg nem oldják a palesztin kérdést. Ennek megoldására számos külső országban felmerült a kétállamiság lehetősége, melynek megvalósítása már inkább tűnik utópisztikusnak. Az izraeli állampolgárokkal folytatott beszélgetéseim során konszenzus volt abban, hogy a kétállamiság nem kínál valódi megoldást a problémára, és voltaképp kivitelezhetetlen, nem beszélve arról, hogy a szent helyeket senki nem engedné át a másoknak. A zsidó állam a palesztin munkaerő korlátozott beengedésével próbál javítani jelenleg is a helyzetükön, s ezzel is csökkenteni az elégedetlenséget és a terrortámadások számát. Ezen túlmenően maga az izraeli kormány nem foglalkozik komolyan a kétállamiság lehetőségével, sokkal inkább a külföldi partnerek elképzeléseiben él még ez a lehetőség. Akad, aki a kanton rendszerben látja a megoldást, mely az országot olyan területekre osztja fel, melyeknek megvan a maga kormánya, alkotmánya és parlamentje. Meglátásom szerint akárhogy is, de Izrael egészen addig, amíg nem oldja meg a palesztinokkal folytatott konfliktust, nem tudja a kívánt módon kiszélesíteni kapcsolati hálóját. Ennek ellenére aktivitását a nemzetközi színtéren nagyon is pozitívan értékeli, melyre főként fejlett technológiája okán van lehetősége.

Izrael gazdasága az évtizedek során olyan fejlődést ért el, mely más világpiaci szereplők érdeklődését is felkeltette, s ez lehetőséget adott számára, hogy diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatait egyaránt kiterjessze. Az izraeli csúcstechnológia globális szinten elismert, így a zsidó állam jelentős gazdaságdiplomáciai összeköttetésekkel rendelkezik. Legjelentősebb kereskedelmi partnerét az Egyesült Államok jelenti, akivel széleskörű és mondhatni szigorú gazdasági megállapodásokkal rendelkezik. A közel-keleti fegyveres feszültség befolyással van

a gazdaságukra, ugyanis például katonai cipőket Izrael kizárólag az USA-tól vásárolhat az általuk kapott támogatásból, megszüntetve ezzel az izraeli katonai cipőgyártást.¹⁰⁵ További partnereivel, mint Szingapúr, India, Görögország vagy Németország szintén szoros együttműködést tanúsít a kereskedelemben és export-import piacának jelentős részét teszik ki, s akivel egyelőre még nincs gazdasági megállapodása, ott is erőfeszítések mutatkoznak ennek javulása érdekében, mint az izraeli-indiai szabadkereskedelmi megállapodás. Folyamatos konzultációkkal és látogatásokkal, diplomáciai intézmények megnyitásával igyekeznek még intenzívebbé tenni a kétoldalú kapcsolatokat, melyekre az állandó fegyveres készültség szintén kihatással van. Izrael a konfliktusok alatt kénytelen volt gyorsan és okosan fejlődni a hadiiparban, mely egy olyan előnyt ad számára, mellyel kevesen rendelkeznek. Ennek fényében a hadiipari technológiájára, eszközeire nagy igény mutatkozik, s például Németország számára sem volt kérdéses az orosz-ukrán háború kirobbanásakor kihez forduljon haderejének felfrissítése szempontjából.

---

¹⁰⁵ Breuer Péter – Molnár Orsolya (2022): Interjú Breuer Péter izraeli állampolgárral és újságíróval. Budapest, 2022. november 18.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Abbot, S. G. (2018): The EU and the Middle East: From the Euro-Mediterranean Partnership to the Union for the Mediterranean. In: Stivachtis, Y. A. (szerk.): Conflict and Diplomacy in the Middle East – External Actors and Regional Rivalries. E-International Relations Publishing, Bristol, pp. 93-109. Elérhető: [https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR\(5\).pdf#page=101](https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/E-IR_Conflict-and-Diplomacy-in-the-Middle-East-E-IR(5).pdf#page=101) (Letöltve: 2022. október 26.)
2. Air Force Technology (2022): Arrow 3 Air Defence Missile System, Israel. Szeptember 16. Elérhető: <https://www.airforce-technology.com/projects/arrow-3-air-defence-missile-system-israel/> (Letöltve: 2022. október 14.)
3. Ambrus, J. et al. (2018): Diplomáciai Lexikon: A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest.
4. Anani, K. (2021): Growing Relations between Egypt and Russia: Strategic Alliance or Marriage of Convenience? Arab Center Washington DC, szeptember 27. Elérhető: <https://arabcenterdc.org/resource/growing-relations-between-egypt-and-russia-strategic-alliance-or-marriage-of-convenience/> (Letöltve: 2022. szeptember 24.)
5. Anna Lindh Foundation (é.n.): Our Purpose. Elérhető: <https://www.annalindhfoundation.org/our-purpose> (Letöltve: 2022. október 26.)
6. Averbukh, L. – Klein, M. (2018): Russia-Israel relationship transformed by Syria conflict: political interests overshadow social and economic ties. SWP Comment, No. 37, szeptember. German Institute for International and Security Affairs. Elérhető: <https://d-nb.info/1187191272/34> (Letöltve: 2022. november 5.)
7. Baker, P. (2022): Biden Vows ‘Consequences’ for Saudi Arabia After Oil Production Cut. The New York Times, október 11. Elérhető:

<https://www.nytimes.com/2022/10/11/us/politics/biden-saudi-arabia-oil-production-cut.html> (Letöltve: 2022. október 12.)

8. Baruch, P. S. (2020): The Internal Threat: The Debate about Israel's Identity. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 95-120. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)
9. Blavoukos, S. (2021): The Greek-Israeli Relationship: Joining Forces to Tackle Turkey. Institut Montaigne, április 29. Elérhető: <https://www.institutmontaigne.org/en/analysis/greek-israeli-relationship-joining-forces-tackle-turkey> (Letöltve: 2022. november 8.)
10. Bridgwater, A. (2020): How Israel Became A Technology Startup Nation. Forbes, február 21. Elérhető: <https://www.forbes.com/sites/adrianbridgwater/2020/02/21/how-israel-became-a-technology-startup-nation/?sh=a3f8570780ea> (Letöltve: 2022. november 2.)
11. Brom, S. – Winter, O. (2020): The Creation of a Regional Coalition against Israel: Obstacles and Warning Signs. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 27-52. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)
12. Central Bureau of Statistics (é.n.): Exports and Imports, by Commodities and Countries - Annual Data 2017 – 2021. Elérhető: https://old.cbs.gov.il/fortr17/?MIval=%2Fimpexp%2Fimpexp_bycountries_e.html&SortBy=1&SortingType=1&SumOrDetail=1&MyYear=2021&TypeOfPresentation=2&MyContinent=2&MyCountry=350&TypeOfActivity=1 (Letöltve: 2022. november 6.)
13. Chaziza, M. (2022): Israel-China Relations in an Era of Strategic Rivalry and Great Power Competition. Strategic Assessment - A Multidisciplinary Journal on National Security, Vol 25, No. 2, július. INSS, Tel Aviv. Elérhető:

<https://strategicassessment.inss.org.il/en/articles/israel-china-relations-in-an-era-of-strategic-rivalry-and-great-power-competition/> (Letöltve: 2022. október 24.)

14. Choo, W. (2019): A Special Relationship that Continues to Grow. In: Tomba, M. (szerk.): *Beating the Odds Together: 50 Years of Singapore–Israel Ties*. World Scientific Publishing, Singapore, pp. 11-14. Elérhető: https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/9789811214691_0002 (Letöltve: 2022. november 6.)
15. Defense News (é.n.): Top 100 for 2022. Elérhető: <https://people.defensenews.com/top-100/> (Letöltve: 2022. november 2.)
16. Dekel, U. (2020): A multi-Arena Missile Attack that Disrupts Israel’s Defense and Resilience Pillars. In: Winter, O. (szerk.): *Existential Threat Scenarios to The State of Israel*. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 69-82. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)
17. Duhamel, C. (2022): Russia – Israel Trade and Investment 2022. *Russia Briefing*, augusztus 31. Elérhető: <https://www.russia-briefing.com/news/russia-israel-trade-and-investment-2022.html/> (Letöltve: 2022. november 6.)
18. Ella, D. (2021): Chinese Investments in Israel: Developments and a Look to the Future. *Special Publication*, INSS, február 1. Elérhető: <https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2021/02/special-publication-010221-1.pdf> (Letöltve: 2022. november 2.)
19. Embassy of India (2022): *India-Israel: Bilateral Relations* (Legutolsó frissítés: 2022. augusztus 9.) Elérhető: <https://www.indembassyisrael.gov.in/pages?id=mbk5e&subid=lejRe> (Letöltve: 2022. november 6.)
20. Eran, O. (2020): International Isolation and Boycott of Israel. In: Winter, O. (szerk.): *Existential Threat Scenarios to The State of Israel*. Memorandum No. 203, szeptember.

INSS, Tel Aviv, pp. 83-94. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)

21. EU (2021): Recommendations for a Climate Action Coordination Strategy. Israel. Clima-Med. Acting for climate in South Mediterranean. Február. Elérhető: https://www.climamed.eu/wp-content/uploads/files/Final-CAS-Document-ISRAEL-ENG-PRINT_.pdf (Letöltve: 2022. október 27.)
22. Európai Tanács - Az Európai Unió Tanácsa (2022): Az EU válasza Oroszország Ukrajna elleni inváziójára (Legutolsó frissítés: 2022. november 15.). Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-response-ukraine-invasion/> (Letöltve: 2022. november 16.)
23. European Commission (2005): Mediterranean partners to benefit from over €850 million in EU grant support in 2005. November 24., Brüsszel. Elérhető: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_05_1464 (Letöltve: 2022. október 26.)
24. European Commission (2021): Israel joins Horizon Europe research and innovation programme. Sajtócikk, december 6. Elérhető: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/israel-joins-horizon-europe-research-and-innovation-programme-2021-12-06_hu (Letöltve: 2022. október 28.)
25. European Commission (é.n.): Southern Neighborhood - EU trade relations with its Southern Neighborhood. Facts, figures and latest developments. Elérhető: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/southern-neighbourhood_en (Letöltve: 2022. október 26.)
26. Federal Foreign Office (2022): Germany and Israel: Bilateral relations. Sajtócikk, február 3. Elérhető: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/israel-node/israel/228212> (Letöltve: 2022. november 3.)

27. Feierstein, G. M. – Guzansky, J. (2022): Two years on, what is the state of the Abraham Accords? MEI@75, szeptember 14. Elérhető: <https://www.mei.edu/publications/two-years-what-state-abraham-accords> (Letöltve: 2022. november 1.)
28. Getler, M. (1982): President Halts Shipment Of 'Cluster' Shells to Israel. The Washington Post, július 20. Elérhető: <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1982/07/20/president-halts-shipment-of-cluster-shells-to-israel/aeba41dc-ba63-4b2b-8b6f-91f33f6649f9/> (Letöltve: 2022. október 16.)
29. Guzansky, Y. – Tira, R. (2020): Toward a Nuclear Middle East. In: Winter, O. (szerk.): Existential Threat Scenarios to The State of Israel. Memorandum No. 203, szeptember. INSS, Tel Aviv, pp. 53-68. Elérhető: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/09/Memo203_e-4.pdf (Letöltve: 2022. szeptember 22.)
30. Heumann, P. (2021): Partners for innovations. Germany and Israel with its vibrant start-up scene have strengths that complement each other perfectly. Deutschland, december 30. Elérhető: <https://www.deutschland.de/en/topic/business/germany-and-israel-economic-cooperation> (Letöltve: 2022. november 3.)
31. Huszák, D. (2021): Mit tud a Vaskupola, a legendás védelmi rendszer, ami a magyar kormány érdeklődését is felkeltette? Portfolio, május 13. Elérhető: <https://www.portfolio.hu/global/20210513/mit-tud-a-vaskupola-a-legendas-vedelmi-rendszer-ami-a-magyar-kormany-erdeklodeset-is-felkeltette-483020> (Letöltve: 2022. november 3.)
32. IAI (é.n.): About: Company Profile. Israel Aerospace Industries. Elérhető: <https://www.iai.co.il/about/company-profile> (Letöltve: 2022. november 2.)
33. Izrael Állam (é.n.a): Mission of Israel to the EU and NATO: NATO-Med Dialogue. Elérhető: <https://embassies.gov.il/eu/Relations/NATO-MediterraneanDialogueCountries/Pages/Departments.aspx> (Letöltve: 2022. október 20.)

34. Izrael Állam (é.n.b): Mission of Israel to the EU and NATO: Union for the Mediterranean. Elérhető: <https://embassies.gov.il/eu/IsraelEU/UnionfortheMediterranean/Pages/Departments.aspx> (Letöltve: 2022. október 27.)
35. Kis-Benedek, J. (2018): Katonai biztonság Marokkótól Iránig. Zrínyi Kiadó, Budapest.
36. N. Rózsa, E. – Szigetvári, T. (2018): Az EU és a déli Mediterráneum: együttműködés kihívásokkal. In: Éltető, A. - Szijártó, N. (szerk.): Változó Európa a változó világban. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Világgazdasági Intézet, Budapest, pp. 317-340.
37. NATO (2018): Science for Peace and Security (SPS) Programme - 2018 Annual Report. The Emerging Security Challenges Division. Elérhető: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/2/pdf/200221_NATO_SPS_AnnualReport2018.pdf (Letöltve: 2022. október 21.)
38. NATO (2022a): Mediterranean Dialogue (Legutolsó frissítés: 2022. június 23.). Elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm (Letöltve: 2022. október 20.)
39. NATO (2022b): Operation Active Endeavour (2001-2016), (Legutolsó frissítés: 2022. szeptember 1.). Elérhető: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm (Letöltve: 2022. október 21.)
40. NS Energy (é.n.): Eastern Mediterranean Pipeline Project. Elérhető: <https://www.nsenergybusiness.com/projects/eastern-mediterranean-pipeline-project/> (Letöltve: 2022. október 29.)
41. Office of Technology Evaluation (2021): U.S. Trade with Israel - Summary. Elérhető: <https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/technology-evaluation/ote-data-portal/country-analysis/2989-2021-statistical-analysis-of-u-s-trade-with-israel/file> (Letöltve: 2022. november 1.)

42. Regev, M. (2022): The evolution of Israel-Greece ties, from enemies to allies – opinion. The Jerusalem Post, július 28. Elérhető: <https://www.jpost.com/opinion/article-713376> (Letöltve: 2022. november 7.)
43. Riedel, B. (2019): 5 years on, remembering the path to peace for Jordan and Israel. Brookings, október 23. Elérhető: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/10/23/25-years-on-remembering-the-path-to-peace-for-jordan-and-israel/> (Letöltve: 2022. szeptember 25.)
44. Robbins, M. (2020): Does Iran pose greater threat to the region than Israel? Here is what Arab citizens think. Arab Barometer, január 3. Elérhető: <https://www.arabbarometer.org/2020/01/israel-or-iran-which-is-the-greater-perceived-threat-copy/> (Letöltve: 2022. szeptember 24.)
45. SIGNAL (2021): The 6th Annual Conference on Israel’s China Policy: Conference Agenda. Sino-Israel Global Network & Academic Leadership. Elérhető: <https://sino-israel.org/wp-content/uploads/2021/12/Program-Agenda-SIGNAL-PolCon-2021-Designed-1-4.pdf> (Letöltve: 2022. október 23.)
46. Silver, L. – Devlin, K. – Huang, C. (2019): People around the globe are divided in their opinions of China. Pew Research Center, december 5. Elérhető: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/12/05/people-around-the-globe-are-divided-in-their-opinions-of-china/> (Letöltve: 2022. október 22.)
47. Szalai, M. – Wagner, P. (2020): Ábrahám-megállapodások. KKI-elemzések, E-2020/84. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest. Elérhető: <https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/10/KKIElemzesek.E-2020.84-1.pdf> (Letöltve: 2022. október 30.)
48. The State Council of The People’s Republic of China (2022): China-Israel ties bloom spectacularly (Legutolsó frissítés: 2022. március 7.). Elérhető: https://english.www.gov.cn/news/international/exchanges/202203/07/content_WS6225601ec6d09c94e48a6238.html (Letöltve: 2022. október 23.)

49. The World Bank (2022): Research and development expenditure (% of GDP) – Israel (Legutolsó frissítés: 2022. június). Elérhető: <https://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=IL> (Letöltve: 2022. november 2.)
50. Tovias, A. (2021): A Quick Survey of EU-Israel Bilateral Relations 25 Years After the Barcelona Process. In: Cohen-Hadria, E. (szerk.): Towards a Renewed Partnership with the Southern Neighbourhood. EuroMeSCo Euromed Survey, pp. 118-127. Elérhető: https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2021/06/ES11_Qualitative-5-Tovias-120-129.pdf (Letöltve: 2022. október 28.)
51. U.S. Department of State (2022): Negev Forum Steering Committee Joint Statement. Sajtócikk, június 27. Elérhető: <https://www.state.gov/negev-forum-steering-committee-joint-statement/> (Letöltve: 2022. október 31.)
52. U.S. Department of State (2022): U.S. Relations With Saudi Arabia (Legutolsó frissítés: 2022. május 11.). Elérhető: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-saudi-arabia/> (Letöltve: 2022. szeptember 25.)
53. Uni, A. (2022): Germany rearms with Israeli weapons. Globes, június 27., Berlin. Elérhető: <https://en.globes.co.il/en/article-germany-rearms-with-israeli-weapons-1001416383> (Letöltve: 2022. november 4.)
54. Union for the Mediterranean (2021): UfM Member States united in strong commitments to face the climate and environmental emergencies. Elérhető: <https://ufmsecretariat.org/ministerial-climate-environment-2021/> (Letöltve: 2022. október 28.)
55. United Nations Comtrade Database (é.n.a): Trade Data: China-Israel. Elérhető: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=all&CommodityCodes=TOTAL&Partners=156&Reporters=376&period=all&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus> (Letöltve: 2022. október 23.)

56. United Nations Comtrade Database (é.n.b): Trade Data: Russia-Israel. Elérhető: <https://comtradeplus.un.org/TradeFlow?Frequency=A&Flows=all&CommodityCodes=TOTAL&Partners=643&Reporters=376&period=1996,2021&AggregateBy=none&BreakdownMode=plus> (Letöltve: 2022. november 5.)
57. Vaskor, M. (2021): Putyin: Egyedülálló kapcsolat jött létre Oroszország és Izrael között. 24.hu, október 22. Elérhető: <https://24.hu/kulfold/2021/10/22/oroszorszag-izrael-vlagyimir-putyin-naftali-bennett/> (Letöltve: 2022. november 5.)
58. Yegin, M. (2021): NATO and the Middle East. In: Blessing, J. – Elgin, K. K. – Ewers-Peters, N. M. (szerk.): NATO 2030: Towards a New Strategic Concept and Beyond. Foreign Policy Institute at Johns Hopkins SAIS, pp. 87-108. Elérhető: https://www.academia.edu/68871348/NATO_and_the_Middle_East (Letöltve: 2022. október 22.)
59. Young, K. (2020): Is Israel-Gulf business ready to take off? Al-Monitor, szeptember 17. Elérhető: <https://www.al-monitor.com/originals/2020/09/israel-normalization-bahrain-uae-gulf-business.html> (Letöltve: 2022. október 31.)
60. Zaga, M. (2021): Israel and the United Arab Emirates: The Axis of Precedents. In: Kibrik, R. – Goren, N. – Kahana-Dagan, M. (szerk.): Israel's Relations with Arab Countries: The Unfulfilled Potential. MITVIM, január, pp. 72-88. Elérhető: <https://mitvim.org.il/wp-content/uploads/2021/01/Israels-Relations-with-Arab-Countries-The-Unfulfilled-Potential-January-2021-Eng.pdf> (Letöltve: 2022. október 30.)
61. Zanotti, J. (2022): Israel: Background and U.S. Relations in Brief. Congressional Research Service (Legutolsó frissítés: 2022. november 16.). Elérhető: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/R44245.pdf> (Letöltve: 2022. november 17.)

MELLÉKLET

Interjúk szöveges leirata

Interjú Breuer Péter izraeli állampolgárral és újságíróval

- 1. Mennyire informálja időben és széleskörűen az izraeli kormány a lakosságot a különböző diplomáciai eseményekről és kihívásokról? Például új megállapodásokról, vagy a kormány regionális és nemzetközi aggodalmairól?*

Ami Izraelben nagyon jó az a kommunikáció. Na most ez egy nagyon érdekes dolog, az izraeli újságíró társadalom és a közszolgálati média az uralkodó pártok szemében mindig antikormány, az újságírók nem korrektek stb. Izraelben szólásszabadság van, mindenkit el lehet küldeni melegebb éghajlatra, a miniszterek megtehetik, hogy nem mennek be a médiába, hanem Facebook-oznak meg közösségi médiáznak...Magyarország kettő. Csak ott, ha nem tetszik a rendszer, akkor ott az ember elmehet a legfelsőbb bíróságra és elküldheti őket, ahova akarja. Tehát ott igazi szabadság van, de nem minden kóser. Én amióta nem élek ott és kívülről nézem, azért a hibákra felfigyeltem, de az a jó, hogy ott a hibákról is lehet beszélni, és lehet tüntetni.

- 2. Mi a véleménye Izrael amerikai kapcsolatáról és érzékeli-e ennek pozitív vagy negatív hatását a hétköznapokban?*

Ez két szövetséges ország, ahol a nézeteltéréseknek is helye van. Ugyanakkor én mindig arra gondolok, hogy volt egy Irán, akit nagyon csúnyán cserben hagytak az amerikaiak, tehát ebben nagyon hasonlítanak orosz barátainkra, akik képesek a szövetségeseiket ott hagyni, illetve pont szembe menni velük. Izrael és Amerika esetében garantálják egymás szabadságát, önállóságát, ugyanakkor azt is megengedik maguknak, hogy figyelmeztessék Netanjahut, hogy nem jó szemmel nézik a szélsőjobboldali nacionalista vallásosok részvételét, mint honvédelmi miniszter vagy mint belbiztonsági miniszter az új kormányában. Ez az arcátlanság csúcsa. De egy Trump nélküli Amerika trumpizmussal az sokkal jobb lenne, mint a jelenlegi Biden féle dolog. Ugyanakkor iszonyú nagy szövetségesekre gondolunk, de ha megnézzük azt

például azt, hogy a jom kippuri háború előtt fegyverstop volt, nem adtak az amerikaiak fegyvereket Izraelnek és bizony a Nixonnak fel kellett ébrednie, hogy ez nem jó, mert meg fog szűnni Izrael és akkor elkezdtek szállítani a fegyver utánpótlásokat, tehát ezt most már biztos alapokra helyezték. Egyébként személy szerint nekem nagyon nem tetszik, hogy állandóan arról beszélünk, hogy amerikai segély Izraelnek...na már most ez nem ilyen egyszerű, mivel ott is kell elköltenie az összeg java részét. Izraelben ugye kötelező sorkatonaság van és kellene a katonai felszerelések, így például az amerikaiak azt mondták, hogy a katonai cipőket is náluk kell vásárolniuk, megszüntetve ezzel az izraeli cipőgyártást. Tehát Amerika tulajdonképpen tényleg segélyt ad, de ugyanakkor a saját iparát tartja fönt. Egyébként meg együttműködés van a Moszad, az FBI és különböző hírszerző szolgálatok között, tehát azért nagyon aktív. A szeptember 11-i támadás óta teljesen megváltoztak. Azelőtt ilyen vidéki, joviális jó emberek voltak, de mióta rájöttek, hogy őket is érheti baj, azóta mindenre nagyon oda figyelnek, iszonyú sok fegyver van magán embereknél is.

3. Aggodalmat kelt Önben a növekvő orosz és kínai befolyás a térségben?

Én a kínai és orosz embereket is nagyra becsülöm, annál is inkább, hogy Oroszországban nagyszámú zsidóság él, sokan vándorolnak is ki Izraelbe, és mindig, ha valami baj van ez egyre csak nő. Szerintem a G20 e heti találkozója után a kínaiak most már elítélik az orosz agressziót Ukrajnával szemben is, viszont ő nekik nagyon jól jött most az, hogy olcsón és konszolidált áron meg tudják vásárolni azt, amit most Európa nem visz el. Ugyanakkor az ő kapcsolatuk a volt Szovjetunióval, illetve Oroszországgal egyre hidegül el, de, hogy mi is az igazi Kína, annak szemtanúi lehetünk az indonéziai csúcstalálkozón, ahol a kínai elnök majdnem lepofozta a kanadai kormányfőt, amiért információkat szivárogtatott ki a korábbi találkozásokról. Trudeau viszont azt mondta nincs miért szégyellnie magát, mivel ő egy olyan országot képvisel, ahol nincsenek titkok. Végül kezet fogtak és a kínai elnök elment, de látszódott rajta, hogy felforrt az agyvize. Egyet tudomásul kell azonban venni: Kína soha nem fog belenyugodni, hogy ne szerezze vissza Tajvant, most találkoztak ezen a G20-on Biden-nel is, mosolyogtak egymásra, megpróbálják a problémáikat megoldani.

4. Haifa városában 2021-ben átadták az új kikötőt, amit a kínai kormány támogatásával építettek, cserébe pedig 25 évig Kína kezében vannak az üzemeltetési jogok. Pozitívan éli meg az államban végzett hasonló külföldi befektetéseket/együtműködéseket?

Természetesen szükség van a külső támogatásra és együttműködésekre, de ahhoz, hogy tudja is, hogy kik a kínaiak igazából arra legjobb bizonyíték, hogy a magyar kormány fogta és visszamondta a kölcsönt a kínaiaktól. Tudniillik ahogyan ők kölcsön adnak, olyan biztosítékokat kérnek, tehát vannak olyan tengerpartok, amiket elvettek, mert nem tudta a kölcsönt kapó ország az adósságát visszafizetni.

5. Fontosnak érzi az Izraelen kívül élő zsidóság támogatását az állam irányába? Miért?

Egy hatalmas változás történt az elmúlt időkben. Akkor, amikor régebben egy izraeli állampolgár elhagyta Izraelt, akkor azt kvázi kiátkozták. Mára azonban a Napnál is világosabb, hogy a zsidó állam létének egy erős diaszpórára van szüksége, úgy politikailag, mint gazdasági támogatás szempontjából. A zsidóság nagyon kis százaléka él még csak Izraelben, és ez nem egy könnyű dolog, de az Egyesült Nemzetek tagállamai, beleértve Magyarországot, egyre jobban igénybe veszi az izraeli példát, az azonos szimpátiájú vagy azonos vallású emberekkel való kapcsolattartást és egymásra való támaszkodást. Erős diaszpóra nélkül nincs Izrael és diaszpóra nincs Izrael nélkül.

6. Mit gondol a kétállamiságról? Ön szerint megoldást nyújthat az izraeli-palesztin konfliktusra?

A kétállamiság a múlté. Szerintem a legjobb megoldás, ami nem egyszerű, az a svájci kantonok szerinti felépítés. Lehet, hogy ez fog előkerülni, de az elkövetkezendő az elmúlt 5 választás alatt és az átmeneti kormányok alatt mindenről szó volt csak épp nem a kétállamiság megoldásáról, mert ez a jövő zenéjének tűnik. Ez attól függ, napjainkban van egy autonómia, egy Palesztin Nemzeti Hatóság, ami nem ura a helyzetnek, hiszen a vezetője egy nyolcvan felüli ember, akit 15 éve megválasztottak és azóta is amolyan familiárisan vezetett minisztériumokkal, abszolút nem demokratikusan működik. Nemzetközi segélyszervezetek tartják szintetikusán fenn őket, és van egy másik része, a gázai övezet, ahol meg terror szervezetek vannak, azokat is szintetikusán tartják életben. A zsidó állam lehetőséget ad munkaerő bevándorlásra

ezekekről a területekről, szigorú ellenőrzés alatt. Az az elmélet, hogy jobb egy palesztin dolgozó, aki ellátja a családját és addig sem terror akciókkal foglalkozik. A kétállamiság nem működőképes.

Interjú Klein Judit izraeli állampolgárral

- 1. Mennyire informálja időben és széleskörűen az izraeli kormány a lakosságot a különböző diplomáciai eseményekről és kihívásokról? Például új megállapodásokról, vagy a kormány regionális és nemzetközi aggodalmairól?***

Nyilván szűrt, hogy mi jön át a népnek, éppen a jobboldal vagy baloldal van hatalmon. Természetesen az iráni fenyegetettség az ott van, de azt is van, aki jobban felügyeli, van, aki legyint rá, nagyon változó és függ attól is melyik narratíváját olvassa az ember. Egyébként meg úgy igazán mélyen sose lehet tudni, mert a Moszad meg a titkos ügynökök azok iráni tagokat iktatnak ki éjszakák alatt, így a nagy játszmákról nem tudunk jó okkal, sokszor csak az eredményekről.

- 2. Mi a véleménye Izrael amerikai kapcsolatáról és érzékeli-e ennek pozitív vagy negatív hatását a hétköznapokban?***

A mindennapokban egyáltalán nem érezhető a hatása, nagyban viszont nagyon is, hiszen Amerika nagyon fontos szövetséges a környező országokkal szemben, ezért lényeges is, hogy éppen republikánus vagy liberális kormány kerül hatalomra, mert a republikánus mindig nagyon Izrael párti. Trump alatt lettek fejlettebb diplomáciai kapcsolatok itt az arab országokkal is, mert közbenjártak. A liberális kormány meg sokszor inkább palesztin párti, olyankor Izraelnek mindig egy kicsit kevésbé jó. A mindennapokban nem lehet érezni, csak ha nagyobb konfliktusok lennének abban lehetne érezni, hogy Amerika diplomáciailag hova áll. Persze ha küldenének is a palesztinoknak segítséget attól még Izraellel szövetséges, csak... Egyébként én azt érzem, hogy ez a kapcsolat kezd elhidegülni.

3. *Aggodalmat kelt Önben a növekvő orosz és kínai befolyás a térségben vagy ez egy hétköznapi ember számára nem érzékelhető?*

Az orosz befolyás azért nagyon kellemetlen, mert ugye Szíriában ott vannak és Izraelnek érdeke, hogy ott ne legyen jelen semmilyen erős hatalom, mivel félnek attól, hogy Irán oda telepít különféle egységeket, terroristákat stb. Így amíg engedik, addig Izrael beleavatkozik ott a dolgokban, bár ezt tagadják, de mindenki tudja.

Az orosz-ukrán krízisben is megmutatkozott ez, hogy józan ésszel nyilván mindenki Ukrajna mellé áll, így Izrael is, de az oroszokat nem lehet magukra haragítani, mert ugye ott vannak Szíriában és emiatt ez az erősödő orosz nyomás az ezért nyomasztó, hétköznapi szintjén viszont egyáltalán nem érezni ennek hatását. Ha nem tájékoztatnának akkor nem is észlelnék belőle semmit.

4. *Haifa városában 2021-ben átadták az új kikötőt, amit a kínai kormány támogatásával építettek, cserébe pedig 25 évig Kína kezében vannak az üzemeltetési jogok. Pozitívan éli meg az államban végzett hasonló külföldi befektetéseket/együtműködéseket?*

A kikötő építéséről nem tudtam, igazából tőled hallok róla először. Szégyen, nem szégyen nem követem ilyen mélységben itt az eseményeket, de azt gondolom Izrael, ahogyan mindig is, majd megtalálja a helyét a politikában, mivel annyira mélyen mozgatják a háttérben a szálakat, amikről nekünk fogalmunk sincsen.

5. *Fontosnak érzi az Izraelen kívül élő zsidóság támogatását az állam irányába? Miért?*

A külföldi zsidóság nélkül nem nagyon működne ez az állam és nem is működött volna soha, mivel rengeteg pénz és adomány külföldről jön be, óriási összegekről van szó. Így igen mindenképp fontosnak tartom, mivel kórházak, repülőtér, infrastruktúra fejlesztése mind nekik is köszönhető.

Sokan gondolják úgy, hogy minden zsidónak Izraelben kellene élnie. Ez a legrosszabb elgondolás szerintem, nyilván ezt vallási szempontból mondják, de a külső zsidóság támogatása, segítsége nélkül Izrael nem lenne ott, ahol van és ennek így is kell lennie, mert így maradnak meg a kapcsolatok külföldön. Politikailag és gazdaságilag is nagyon lényeges. Egyébként meg ez mindig is így lesz, mert nagyon nagy a kivándorlás

innen, amiről nem szeretnek statisztikákat készíteni, de rengeteg izraeli él külföldön, óriási közösségek vannak mindenhol, úgyhogy erre szükség van.

6. Mit gondol a kétállamiságról? Ön szerint megoldást nyújthat az izraeli-palesztin konfliktusra?

A kétállamiság egy iszonyú nehéz kérdés. Nyilván azt gondolom, hogy ez lenne a megoldás, de ez egy kicsit utópisztikus, mert nincsen olyan terület, ami erre kijelölhető, mivel vannak arab települések mindenhol itt Izraelben, ők nem fognak oda költözni, ők a saját közösségükben maradnak. Nem lesz két olyan állam, amelyben tisztán csak palesztinok élnek, a másikon pedig nem, mert a mostani mindkét határnak is az oldalán élnek olyanok mindkét identitásból, akik soha nem fognak átköltözni.

Ugye Gázában volt egy ilyen kitelepítés, hogy a zsidókat kitelepítették, mikor visszaadták nekik a függetlenségüket gyakorlatilag 2005-ben és akkor onnan el kellett jönniük a nem araboknak, úgyhogy nem fog megvalósulni a két állam, mert nem tud, és amíg lesznek így Izrael területén palesztinok addig mindig is lesznek konfliktusok. Amint valami fellángol, mindenki a saját csoportjához áll. Nem fognak körbe keríteni minden várost és ellenőrizni az embereket. Most is ugye ez van a zöld vonalon és így is átjönnek, és ez borzasztó nehéz, mert ugye a legtöbb építőmunkás palesztin oldalról jön, mellettünk is itt laktak 2 hónapig, itt újították fel, teljesen kedvesek, aranyosak voltak, de ugyanígy átjönnek azok is, akik aztán két nap múlva leszúrnak egy bárban. Persze engedjük át őket, mert nincs nekik munkalehetőség, a pénz és a segély az elmegey máshova, például az iskolára vagy kórházra kapott összeg egy részéből inkább alagutakat építenek, amiken utána átjönnek.

Úgyhogy ilyen módon nem hiszek a kétállamiságban, mert rendben van, hogy akkor levágjuk azt a részt a Jordán-folyó partján és tegyük fel, hogy a zsidó telepéseket onnan kitelepítjük és akkor ott a palesztinok megkapják a saját földrészüket, de mi van azokkal, akik itt laknak a tengerparti faluban az izraeli oldalon vagy akár Akkóban?! Ők nem fognak akkor sem elköltözni. Jeruzsálemről sem fog soha senki lemondani, mert bár most is ketté van osztva, így is állandóak a konfliktusok. Nem fog szerintem megvalósulni a kétállamiság, jól hangzik meg utópisztikus, de gyakorlatilag megvalósíthatatlan.

Interview with Sivan Amsalem, Israeli citizen

- 1. How timely and widely does the Israeli government inform the public about diplomatic events and challenges? For example, new agreements or regional and international concerns of the government?***

Everything is very transparent, in the news we are always updated on what is happening, attacks, agreements, everything that happens in the government. This is the magic of the State of Israel, everything is open to the people.

- 2. What is your opinion of Israel's relationship with the United States, and do you perceive its positive or negative impact on your daily life?***

Since the end of the 1960s, the relations between the United States and Israel have been considered the closest foreign relations that the State of Israel maintains, and from the point of view of the United States, these relations are also considered "special relations". Relations between the United States and Israel were mostly close but also had ups and downs. As a small country in the Middle East subject to constant existential dangers, Israel considers its relations with a power such as the United States to be of utmost importance, due to its contribution to its security and prosperity. I always feel security, the State of Israel has the strongest army in the world. There is always a good feeling that there is a country that supports the State of Israel.

- 3. Do you have concerns about the growing Russian and Chinese influence in the region or is this not felt by an average person?***

No, I have no fear, fortunately it does not concern Israel. Of course, it's sad, wars are terrible.

4. *The new port in Haifa was inaugurated in 2021, built with the support of the Chinese government, and China will have the operating rights for 25 years. The new port boosts water trade in the state. Are you positive about similar foreign investments/cooperation in the state?*

Yes, I'm positive for cooperation, I think it's a wonderful thing for countries to unite, meaning brotherhood and peace.

5. *Do you feel that it is important for Israel to be supported by Jewish people living outside of the state? Why?*

No, as far as I'm concerned, it doesn't matter. A Jew who chooses to live in a foreign country, that's his choice... and it doesn't matter to me. Of course, I respect every person, no matter color, or religion, in the end, we're all human. I believe in the possibility of choice, freedom, for every Jew to make his own calculations.

6. *What do you think about the two-state system? Do you think it can provide a solution to the Israeli-Palestinian conflict?*

The problem is that the Palestinian people want territories that belong to the State of Israel, that's the whole problem. What is the solution? I have no idea. I hope a solution will be found someday, in the meantime since I can remember there have been wars with the Arabs, every few years a severe war, they fire Katyushas mainly into southern Israel, as a result families, children, are in constant fear. They also throw sometimes Katyushas to Tel Aviv and then the real rush begins

Israel reacts and it can last for weeks or months, fortunately the Arab people are not wise, that is, there is not much common sense in the box. I don't hate them, I just think they are barbaric people, and there is not much to discuss with them. I hope that one day all this evil, wars, hate will pass. In addition, they carry out many terrorist attacks in the State of Israel, it is absolutely terrifying, think about it! You are sitting in a cafe and suddenly an Arab terrorist comes in and blows himself up, and that's how he kills innocent people. Or you're standing at a bus stop, waiting for the bus, and suddenly a terrorist comes and shoots you...horrible, that's how they hurt people, coldly, so it's hard to say what will happen. I hope it will be better, peace and brotherhood.

A Sivan Amsalemmel készített interjú fordítása:

- 1. Mennyire informálja időben és széleskörűen az izraeli kormány a lakosságot a különböző diplomáciai eseményekről és kihívásokról? Például új megállapodásokról, vagy a kormány regionális és nemzetközi aggodalmairól?**

Minden nagyon átlátható, a hírekben mindig értesülünk arról, hogy mi történik, támadásokról, megállapodásokról, mindenről, ami a kormányban történik. Ez Izrael Állam varázsa, minden nyitott az emberek előtt.

- 2. Mi a véleménye Izrael amerikai kapcsolatáról és érzékeli-e ennek pozitív vagy negatív hatását a hétköznapiakban?**

Az 1960-as évek vége óta az Egyesült Államok és Izrael közötti kapcsolatok az Izrael Állam által fenntartott legszorosabb külkapcsolatoknak számítanak, és az Egyesült Államok szempontjából ezek a kapcsolatok "különlegesnek" is minősülnek. Az Egyesült Államok és Izrael kapcsolata többnyire szoros volt, de voltak hullámvölgyek is. Izrael, mint egy kis ország a Közel-Keleten, amely állandó egzisztenciális veszélyeknek van kitéve, rendkívül fontosnak tartja kapcsolatait egy olyan hatalommal, mint az Egyesült Államok, mivel az hozzájárul a biztonságához és a jólétéhez. Mindig biztonságban érzem magam. Izrael államnak van a legerősebb hadserege a világon. Mindig jó érzés, hogy van egy ország, amely támogatja Izrael Államot.

- 3. Aggodalmat kelt Önben a növekvő orosz és kínai befolyás a térségben?**

Nem, nem félek, szerencsére nem érinti Izraelt. Persze, szomorú, a háborúk szörnyűek.

- 4. Haifa városában 2021-ben átadták az új kikötőt, amit a kínai kormány támogatásával építettek, cserébe pedig 25 évig Kína kezében vannak az üzemeltetési jogok. Pozitívan éli meg az államban végzett hasonló külföldi befektetéseket/együttműködéseket?**

Igen, pozitívan állok az együttműködéshez, szerintem csodálatos dolog, hogy az országok egyesülnek, ami testvériséget és békét jelent.

5. Fontosnak érzi az Izraelen kívül élő zsidóság támogatását az állam irányába? Miért?

Nem, ami engem illet, ez nem számít. Egy zsidó, aki úgy dönt, hogy egy idegen országban él, az az ő döntése... és nekem nem számít. Természetesen tisztelek minden embert, nem számít a bőrszíne, vagy a vallása, végül is mindannyian emberek vagyunk. Hiszek a választás lehetőségében, a szabadságban, abban, hogy minden zsidónak lehetősége van a saját számításai szerint cselekedni.

6. Mit gondol a kétállamiságról? Ön szerint megoldást nyújthat az izraeli-palesztin konfliktusra?

A probléma az, hogy a palesztin nép olyan területeket akar, amelyek Izrael államhoz tartoznak, ez az egész probléma. Mi a megoldás? Fogalmam sincs. Remélem, egyszer majd találnak megoldást, addig is, amióta az eszemet tudom, háborúk vannak az arabokkal, néhány évente egy-egy súlyosabb. Katyusákat lőnek főleg Dél-Izraelre, aminek következtében a családok, a gyerekek állandó félelemben élnek. Néha Tel-Avivra is dobnak Katyusákat, és akkor kezdődik az igazi rohanás.

Izrael reagál és ez hetekig, hónapokig is eltarthat, szerencsére az arab nép nem bölcs, vagyis nincs sok közös a dobozban. Én nem utálom őket, csak szerintem barbár emberek, és nem nagyon lehet velük megvitatni dolgokat. Remélem, hogy egyszer elmúlik ez az egész gonoszság, háborúk, gyűlölet. Ráadásul sok terrortámadást hajtanak végre Izrael államban, ez félelmetes, gondolj bele! Ülsz egy kávézóban, és hirtelen bejön egy arab terrorista, és felrobbantja magát, és így ártatlan embereket öl. Vagy állsz a buszmegállóban, várod a buszt, és hirtelen jön egy terrorista, és lelő... borzalmas, így bántják az embereket, hidegen, szóval nehéz megmondani, mi fog történni. Remélem, jobb lesz, béke és testvériség.

NYILATKOZAT

Alulírott MOLNÁR ORSOLYA büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerzés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2022 év ~~november~~ hónap ~~26~~ nap

Molnár Orsolya

hallgató aláírása